

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

19.06.2015

BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ

SİGORTACILIK ANABİLİM DALI

ADAY ÇALIŞMASINI BAŞARIYLA BİTİRMİŞ
VE KABUL EDİLMİŞTİR.

Doç. Dr. Kamil Uslu
[Signature]

KATILIM BANKALARI SİGORTA UYGULAMARINDA
TEKAFÜLÜN YERİ VE GELECEĞİ

Yüksek Lisans Bitirme Projesi

Serdar POLAT

İstanbul, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SİGORTACILIK ANABİLİM DALI

KATILIM BANKALARI SİGORTA UYGULAMARINDA
TEKAFÜLÜN YERİ VE GELECEĞİ

Yüksek Lisans Bitirme Projesi

Serdar POLAT
Öğrenci No:903314016

Danışman: Doç Dr. Kamil USLU

İstanbul, 2015

ÖZET

Dünyada 40 yaşına giren “faizsiz bankacılık” ülkemizde “katılım bankacılığı” adı altında 30 yaşına girmiştir. Ülkemizde 1985’te faaliyete geçen ilk katılım bankaları Albaraka Türk ve Faisal Finans olmuştur. O zaman ki adıyla Özel Finans Kurumları olarak anılmışlardır. Katılım Bankaları alanındaki ilk düzenlemeler 1999 yılında yapılmaya başlanmış ve 2005 yılında ise isimleri Katılım Bankaları olarak değiştirilmiştir. Klasik bankalardan farklı olarak müşterilerine sunmuş oldukları ürün ve hizmetlerin faizli ensürmanlara karışmadan yapıyor olmasıdır. Katılım Bankaları kendilerine has işleyişleri ve prensipleri ülke ekonomisinin serbest piyasa ekonomisine geçişi ve dünya piyasalarına açılma süreçlerinde maliyetleri düşürücü, yabancı sermaye girişi, istihdamı ve rekabeti arttırıcı, faiz hasasiyeti olan kişilerin yastık altı diye tabir edilen tasarruflarını ekonomiye kazandırma gibi önemli roller üstlenmişlerdir.

İslami finansın bir diğer hasas olduğu konu ise islami sigortacılık (Tekafül) olmuştur. Dünyada çeşitli uygulamaları olan Tekafül modellerinin ülkemizde uygulamaya başlanması henüz çok yenidir. 2011 yılı itibariyle Neova Sigorta ile başlayan bu süreç gelişim ve büyümeye çok açıktır. Katılım Bankalarının Tekafül Sigortacılığının tanınması ve bilirliliğinin artmasında alacağı roller büyük önem kazanmaktadır. Bu çalışmada Katılım Bankalarının faizsiz prensip ve hasasiyetler ışığında yapmış olduğu uygulamalar islami finans ve sigorta sektörüne verdiği hizmetlerin yanında gelişme alanlarının neler olduğuna dair değerlendirme ve öneriler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankacılığı, İslami Sigorta, Tekafül, Katılım Sigortacılığı

Serdar POLAT

İstanbul - 2015

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
KATILIM BANKALARININ KURULMASI ve EKONOMİDEKİ YERİ	
1. KATILIM BANKALARININ KURULMASI, AMACI ve ÖNEMİ	1
1.1. İslami Finans Kavramı	2
1.2. Katılım Bankacılığı Tanımı	2
1.3. Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri	4
1.3.1. Dini Sebepler	4
1.3.2. Ekonomik Sebepler	5
1.3.3. Sosyal Sebepler	6
2. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI	7
2.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Kurulmasına Neden Olan Faktörler	9
2.1.1. Dış Faktörler	9
2.1.2. İç Faktörler	10
2.2. Katılım Bankacılığının Amaçları	11
2.2.1. İslami Prensiplerin Ekonomik Hayata Uygulanması	11
2.2.2. Ekonomik Hedeflere Ulaşılmasını Kolaylaştırma	12
2.2.3. Dengeli Bir Finans Sistemi Kurmak	12
2.2.4. Medeniyete Faydalı Bir Kurum Kazandırma	12
2.2.5. Kâr	12

2.3. Katılım Bankacılığının Önemi ve Faydaları	13
2.3.1. Katılım Bankaları Ekonomiye Taze Kaynak Sağlamaktadır	13
2.3.2. Katılım Bankaları Reel Ekonomiye Finansman Sağlamaktadır	13
2.3.3. Katılım Bankaları KOBİ'lerin Finansmanı ile Ekonomiye Katkı Sağlamaktadır	13
3. KATILIM BANKALARININ ÇALIŞMA BİÇİMİ	14
3.1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları	14
3.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	14
3.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	15
3.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	17
3.1.4. Asya Katılım Bankası A.Ş.	20
4. FAİZSİZ BANKACILIKTA KULLANILAN YÖNTEMLER	22
4.1. Fon Toplama Yöntemleri	23
4.1.1. Özel Cari Hesap	23
4.1.2. Yatırım Hesabı (Kar-Zarar Katılımı)	24
4.1.3. Kıymetli Madenler Hesabı	25
4.2. Fon Kullandırma Yöntemleri	25
4.2.1. Nakdi Kredilerde Kullanılan Ürünler	25
4.2.2. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)	25
4.2.3. Mudaraba (Kar-Zarar Katılımı)	28
4.2.4. Muşareke (Ortaklık)	29

4.2.5. Müşaraka Mutanakısa	30
4.2.6. Müzaraa ve Musakat	30
4.2.7. İcara (Finansal Kiralama)	31
4.2.8. Selem veya Selef	31
4.2.9. Karz-ı Hasen	32
4.2.10. Döviz Kredisi	33
4.2.11. Tavarruk	33
4.3. Gayri Nakdi Kredilerde Kullanılan Ürünler	34
4.3.1. Teminat Mektupları	34
4.3.2. Referans Mektupları	35
4.3.3. Eximbank Teminat Mektupları	35
4.4. Dış Ticaretin Finansmanı ile İlgili Ürünler	35
4.4.1. Akreditif	35
4.4.2. Garanti Mektupları / Harici Garantiler	37
4.4.3. Kabul/Aval Kredileri	38
4.4.4. İhracat Aracılık Hizmetleri	39
4.4.5. İthalat Aracılık Hizmetleri	39
4.4.6. Yurtdışı Kaynaklı Krediler	40
4.5. Bireysel Finansmanda Kullanılan Ürünler	42
4.5.1. Konut Finansmanı	42
4.5.2. Taşıt Finansmanı	43

4.5.3 İhtiyaç Kredisi	43
4.5.4. Diğer Faaliyetler	43
5. KATILIM BANKALARININ TÜRK EKONOMİSİNE KATKILARI	44
5.1. Atıl Tasarrufların Sisteme Dahil Edilmesi	44
5.2. Kayıt Dışı Ekonominin Önlenmesi	45
5.3. Reel Sektörün Finanse Edilmesi	46
5.4. İstihdamın Arttırılması	48
5.5. Rekabetin Gelistirilmesi	49
5.6. Yabancı Sermaye Transferi Saglanması	52
5.7. Maliyetleri Düşürücü Katkıları	52

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDA SİGORTA UYGULAMASI

1. SİGORTA KAVRAMI VE SİGORTANIN TARİHSEL GELİŞİMİ	53
1.1. Sigortanın Tanımı	53
1.2. Sigorta Sisteminin İşleyişi	53
1.3. Sigorta Hukukunun Tanımı ve Bağlı Olduğu Hükümler	54
1.4. Dünyada Sigortanın Tarihi	54
1.5. Türkiye’de Sigortanın Tarihi	56
2. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARI VE SİGORTACILIK UYGULAMALARI	57
2.1. Sigorta Türleri	57

2.1.1. Elementer Sigortalar	57
2.1.2. Hayat Sigortaları	58
2.1.3. Bireysel Emeklilik Sözleşmeleri (BES)	60
2.2. Katılım Bankaları Sigortacılık Uygulamaları	64
2.2.1. Albaraka Türk Katılım Bankası Sigortacılık Uygulamaları	64
2.2.2. Asya Katılım Bankası Sigortacılık Uygulamaları	65
2.2.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası Sigortacılık Uygulamaları	66
2.2.4. Türkiye Finans Katılım Bankası Sigortacılık Uygulamaları	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDA TEKAFÜL UYGULAMALARI

1. SİGORTACILIKTA İCAZET	68
1.1. Elementer ve Hayat Sigortalarında İcazet Görüşleri	68
1.2. Bireysel Emeklilik Sözleşmelerinde İcazet	69
2. TEKAFÜL (KATILIM SİGORTACILIĞI)	70
2.1. Tekafül Sigorta Çalışma Sistemi	71
2.2. Tekafül Sigorta Türleri	72
2.2.1. Mudarebe Modeli	72
2.2.2. Wakalah Modeli	74
2.2.3. Hibrit Model (Mudarebe ve Wakalah)	76
2.2.4. Vekâlet-Vakıf Model	76

2.3.	Tekafülün Klasik Sigortadan Farkı	77
2.4.	Dünyada ve Türkiye’de Tekafül	78
2.4.1.	Dünyada Tekafül	78
2.4.2.	Türkiye’de Tekafül	81
2.4.2.1.	Neova Sigorta	82
2.4.2.2.	Işık Sigorta	84
2.4.2.3.	Asya Emeklilik	86
2.4.2.4.	Katılım Emeklilik	87
2.4.2.5.	Faizsiz BES Şirketlerinin Sektör Karşılatırması	88
2.4.3.	Faizsiz Sigorta Sisteminde Yatırım Araçları	89
2.4.4.	Türkiye’deki Yasal Alt Yapı Tekafül Sigortacılığı Uygulanabilirliği	
3.	KATILIM BANKACILIĞI FAİZSİZ FİNANS ÇALIŞTAY RAPORU	90
3.1.	Sigortacılık ve Bes Masası	90
3.1.1.	Masanın Amacı	90
3.1.2.	Alınan Karar ve Hükümete Öneriler	91
3.1.3.	Çalıştay Sonuç Raporuna Göre Hükümetin Eylem Planı	91
4.	TEKAFÜL VE KOOPERATİF SİGORTACILIĞI	93
4.1.	Karşılıklılık Esasına Dayanan Sigorta Şirketleri	94
4.2.	Belirlenmiş Bir Prim Karşılığı Sigorta Şirketleri	94
4.3.	Kooperatif Sigortacılığında Tekafül Uygulaması	94

4.4. Kooperatif Sigortacılığında Tekafülün Uygulanabilirliği	95
4.5. Kooperatif Sigortacılığının Avantajları	96
4.5.1. Yerli Sermaye Avantajı	96
4.5.2. Vergi Avantajı	96
4.5.3. Yasal Düzenlemelerin Uygunluğu	96
4.6. Kooperatif Sigortacılığının Gereksinim Duyduğu Mevcut Düzenlemeler	97
4.6.1. Kuruluş	97
4.6.2. Genel Kurul	98
4.6.3. Yönetim Kurulu	98
4.6.4. Sermaye Yapısı	98
4.6.5. Ticari Defterler	99
4.6.6. Ortaklık Senedi	99
4.6.7. Finansal Tablo Analizi	100
4.6.8. Denetim Sistemi	100
4.6.9. Kurumsal Kültür	100
SONUÇ	101
KAYNAKLAR	103

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Albaraka Türk Ortaklık Yapısı

Tablo 2: Türkiye Finans Ortaklık Yapısı

Tablo 3: Asya Katılım Bankası Ortaklık Yapısı

Tablo 4: Katılım ve Mevduat Bankaları Karşılaştırması

Tablo 5: Klasik ve Tekafül Sigorta Sistemi Karşılaştırması

Tablo 6: Neova Sigorta Ortaklık Yapısı

Tablo 7: Neova Sigorta'nın 2014 yılında çalışmış olduğu Reasürans ve Retakfül Şirketler

Tablo 8: Işık Sigorta Ortaklık Yapısı

Tablo 9: Işık Sigorta'nın 2014 yılında çalışmış olduğu Reasürans ve Retakfül Şirketler

Tablo 10: Asya Emeklilik Ortaklık Yapısı

Tablo 11: Katılım Emeklilik Ortaklık Yapısı

Tablo 12: Faizsiz BES Şirketlerinin Sektör Karşılaştırması

Tablo 13: Sektör BES Temel Göstergeleri

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Bankacılık Sistemi

Grafik 2: Kuveyt Türk Ortaklık Yapısı

Grafik 3: Genel Olarak Murabahanın İşleyişi

Grafik 4: Kurumsal Finansman Desteği

Grafik 5: Yurtdışı Kaynaklı Kredi Türleri

Grafik 6: Katılım Bankaları Şube Ağı Dağılımı

Grafik 7: Mevduat Bankaları Şube Ağı Dağılımı

Grafik 8: Mudarebe Modeli

Grafik 9: Wakallah Modeli

Grafik 10: 2009 – 2014 Yılları Arasında Tekafül Sigorta Primi

Grafik 11: Tekafül Sigortacılığının 2016 Yılında Ulaşacağı Tahmini Üretim

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e: Adı Geçen Eser

A.Ş.: Anonim Şirket

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ABG: Albaraka Bankacılık Grubu

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BDDK: Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu

BES: Bireysel Emeklilik Sistemi

BSMV: Banka Sigorta Muamele Vergisi

D.M.: Daini-i Mürtehin

DASK: Doğal Afet Sigortalar Kurumu

DJIM: Dow Jones Islamic Market

EURO: Avrupa Birliği Para Birimi

GB: Gümrük Beyannamesi

GIIS: Global Islamic Index Series

GOÜ: Gelişmekte Olan Ülkeler

IDB: İslam Kalkınma Bankası

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

KDE: Kayıt Dışı Ekonomi

KDV: Katma Değer Vergisi

KFH: Kuwait Finance House

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

KKDF: Kaynak Kullanım Destek Primi

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme

M.Ö.: Milattan Önce

NCB: The National Commercial Bank

OIC: İslâm Konferansı Teskilatı (Organization of islâmic Conference)

POS: Point of Sale (Kredi Kartı ile Satış noktası)

s.: Sayfa

S.: Sayı

Sn.: Sayın

Stand-By L/C: Şartlı Garanti Mektubu

Sukuk: İslamî Tahvil/Kira Sertifikası

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TL: Türk Lirası

TMSF: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu

TTK: Türk Ticaret Kanunu

USD: Amerikan Para Birimi (Dolar)

Vb.: Ve Benzeri

GİRİŞ

İnsanların sahip oldukları tüm değerleri ve girişimleri risk (riziko) adı altında belirsizliklerin tehdidi altındadır. Bu risklerden tam anlamıyla kaçınılması mümkün olmamakla beraber risklerin en aza indirgenmesi ve çeşitli tedbirler alınması doğal bir süreçtir. Sigorta risklerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararları karşılar. Böylece insanların gelecek kaygısını bertaraf edip rutin hayatlarına devam edebilme imkanı verir. Sigorta kişi ve kurumlara güven verir, geleceğin planlanmasını sağlar, girişimciliği teşvik eder. Günümüzde sosyal faydalarının yanında ekonomik faydalarıyla sermaye piyasalarının önemli aktörlerinden biri olan sigortacılık sektörünün gelişimini engelleyen sebeplerin başında insanların dini hasasiyetleri ve sosyal yaşamları gelmektedir.

Benzer risklere maruz kalan insanların bir araya gelerek fon oluşturması ve zararların burdan karşılanması sigortanın temel prensibidir. Burdan yola çıkarak aslında islamiyette sigortanın yeri yardımlaşma ve birbirine destek olma düşüncesiyle de temelde örtüşmektedir. Dikkat edilecek husus toplanan fonların faizsiz enstürmanlarda değerlendirilmesi ve dönem sonlarında kar/zararın tüm katılımcılarla paylaşımı olacaktır.

Çalışmanın amacı katılım bankaları sigorta uygulamalarında tekafülün yeri ve geleceğini nasıl olduğunu araştırmaktır. Çalışmanın sınırlaması sadece tekafül sigorta uygulamasında tekafül ile ilgilidir. Diğer uygulamalar çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Yukarıdaki amaç ve sınırlamalarla çalışma 3 ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde; katılım bankalarının kurulması ve ekonomideki yeri teorik olarak incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde; katılım bankalarında sigorta uygulaması incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde; katılım bankalarının tekafül uygulamaları incelenmiş ve katılım bankalarında nasıl bir yeri olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada uygulanan araştırma yöntemi konu ile ilgili literatür taraması şeklindedir. Yayınlanan kitaplar, makaleler, tezler ve güvenilir internet kaynaklarından faydalanmıştır. Elde edilen veriler birbirleriyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ KURULMASI ve EKONOMİDEKİ YERİ

1. KATILIM BANKALARININ KURULMASI, AMACI ve ÖNEMİ

Katılım Bankalarının kurulması, amacı ve önemini değerlendirmeden önce İslami Finans Kavramı ve Katılım Bankacılığı tanımından bahsetmek yerinde olacaktır.

1.1. İslami Finans Kavramı

İslami Finans kavramı genel anlamda her bakımdan finansal faaliyet ve işlemleri İslami kurallar çerçevesinde uygulayan sistemdir. İslamiyette faizin haram olarak kabul edilmesi dolayısıyla müslüman toplumların bu hasasiyette davranış sergileme arzuları tüm dünyadaki gelişen piyasalar içinde artık İslami Finansın alternatif olarak görülmeye başlanmasını sağlamıştır. İslami Finans yöntemlerinde ve kullanılan piyasa enstürmanlarında faizli işlemlerin yasak olması, İslam dininin kültür ve ahlakı ilkelerine dayanmaktadır. Global finans sistemleri artık bu minvalde yeni ürünler geliştirip çözümler sunma gayretine girişmiş büyüyen bu pastadan pay alabilme refleksini göstermeye başlamışlardır.

“Faizsiz finans sistemine ait ürünlerin dünya genelinde 1970’lerden bu tarafa bir çok ülkedede kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir. Bu ülkeler geçmişte ağırlıklı olarak Orta Doğu ve Güneydoğu Asya’da yoğunlaşmışken, günümüzde Batı ülkelerinde (İngiltere, Almanya, ABD) de faizsiz finans sistemi hızla yayılmaya başladığı görülmektedir. Faizsiz finans kurumları, fon temini, varlık dağılımı, ödeme ve döviz işlemleri, risk yönetimi ve riskten korunma gibi çok çeşitli hizmet veya ürünler sunabilmektedir. Risk paylaşımı, kâr/zarar ortaklığı gibi geleneksel finansal ürünlerin yanında, Kira sertifikası, DJIM (Dow Jones Islamic Market) ve GIIS (Global Islamic Index Series) gibi yeni finansal ürünlerin geliştirilmiş olması dikkati çekmektedir. Ayrıca Körfez ülkeleri ve Malezya gibi ülkelerin kurduğu İslamî yatırım fonlarının da faizsiz finansın gelişmesi ve büyümesine önemli ölçüde katkıda bulunduğu söylenebilir.

1970’li yıllardan itibaren gelişme gösteren İslam Finans Sistemi’nin, 2000’li yıllarla birlikte uluslararası finansal sistemle de bütünleşme yolunda önemli ilerlemeler sağladığı ve günümüzün gereği olarak farklı istek ve ihtiyaçlara cevap verebilecek araç, yöntem ve hizmetler geliştirebildiği görülmektedir. Doğal olarak bu sağlanan gelişmede petrol ihraç eden İslam ülkelerindeki fon fazlalarının da etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 2000’lerin başlarından itibaren kullanılmaya başlanan Sukuk’un günümüzde giderek daha fazla ilgi çeken bir araç olduğu ve giderek daha fazla kullanım alanı bulmaya başladığı görülmektedir.¹

1.2. Katılım Bankacılığı Tanımı

Katılım Bankaları mali sektörde faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden, islam hukuku ve hasasiyetlerine uyfun faizsiz bankacılık hizmetleri sunan finans kuruluşlardır. Temelde finansal süreçlerin başından sonuna kadar islami kurallara uygun bir şekilde yürütülen faaliyetleri yürüten kuruluşlardır da diyebiliriz.² İslam bankacılığı, Faizsiz bankacılık ve Katılım bankacılığı kavramları genel olarak aynı kurumları ifade eder. Fakat faizsiz bankacılık tabiri daha geniş bir alanı kapsar. Katılım bankaları, müşterilerinden topladıkları fonları, faizsiz finans enstürmanlar dahilinde ticaret ve sanayide değerlendirerek, elde edilen kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşırlar. TL, USD ve EURO bazında vadeli hesaplarda toplanan fonlar, kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, finansal kiralama, kâr veya zarar ortaklığı yöntemleriyle değerlendirilir. Katılım bankaları nominal işlemler üzerinden kâr ya da zarar üretmeyen ama reel ekonomik faaliyetleri gerçekleştiren kurumlardır. Bu bağlamda ne tasarruf sahiplerinden toplanan fonlara ne de girişimcilere kullandırılan fonlara faiz niteliğinde bir gelir oluşturmazlar. Ticaretin ve sanayinin ihtiyaç duyduğu hammadde, yarı mamul veya mamul madde, gayrimenkul, makine veya her tür teçhizatın temini, bu yöntemler aracılığıyla

¹ Mehmet Şükrü TEKBAŞ, SERPAM Araştırma Notları - 1, İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği, Mayıs 2013 s3

² Burçhan SAKARYA, Yasemin KAYA, EY International Congress on Economics I "EUROPE AND GLOBAL ECONOMIC REBALANCING" Ankara, October 24-25, 2013

sağlanmaktadır. Katılım Bankaları nakit kredi vermezler, ancak halkın ihtiyaç duyabileceği bankacılık hizmetlerini sunarlar.³

Katılım Bankalarının varlık nedeni ve altın kuralı “Faizsizlik Prensibi”dir. “Faizsizlik Prensibi”nin özü de;

- Fon toplarken “sabit bir getiri” taahhüt etmemek,
- Fon kullanırken nakit kredi vermeyip, malı peşin alıp vadeli satmaktır.

1.3. Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri

Dünya’da ve ülkemizde Katılım Bankaları İslamiyette faizin haram olması, faize bulaşmadan finans sisteminin yürütülmesi ihtiyacı ve bu ihtiyaca istinaden oluşan talep nedeniyle kurulmaya başlanmıştır. Katılım Bankalarının kurulma sebeplerini dini, ekonomik ve sosyal sebepler olmak üzere üçe ayırabiliriz.

1.3.1. Dini Sebepler

Toplumsal hayatı, insanın manevi yönünü ve davranışlarını düzenleyen kaidelerin önemli bir kısmı dini olanlardır. ilahi dinler faizi siddetle yasaklamışlardır. Bugün Yahudi ve Hristiyan dinleri de islam dini gibi faizi siddetle yasaklar. Bugün dindar Yahudiler arasında faiz işlemleri yasaklandığı gibi Protestanlığın intisarına kadar da faiz yasaktır. Ancak italyan Katolik din bilgini papaz “Saint Thomas d’Aquin’in görüşleri faizin yasak olmadığını benimseyen Martin Luter, Calvin ve İngiltere kralı VII Henry’ye yol göstermiş ve faiz Ortodoks iktisadın temelini teskil etmiştir.”⁴ İslâm dininde de bu değişmemiş faiz ayet ve hadislerle açık bir dille yasaklanmıştır. Kur’an da bazı ayetlerde faiz büyüme, artma, yükselme anlamlarında yer almaktadır. Kur’an da faizi yasaklayan dört ayet bulunmaktadır. Faizin yasaklanmasında Kur’an’ın takip metodu tıpkı içkide olduğu gibidir ve Kur’an faizi kademe kademe yasaklamıştır. Bunun sebebi faizin yaygın olması ve toplumun

³ Albarakatürk, Katılım Bankacılığı Sistemi Nedir? http://www.albarakatürk.com.tr/images/PartDocuments/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf (12-03-2015)

⁴ Muhammed Faruk, Hasan Zemc, çev. Osman Şekerci, Faiz Tarihi ve İslâm, İstanbul, 1968, s. 33.

tedricen yeni islâm toplumu için eğitilmesi ve sistemin yerlesmesine imkân verilmesidir. Faizcilikle hasir nesir bir toplumda faizin bir çırpıda yasaklanması zor olurdu.

Kur'an da ilk ayet; *“İnsanların malları içinde artsın diye verdiginiz herhangi bir faiz Allah katında artmaz; fakat Allah'ın rızasını dileyerek verdiginiz herhangi bir sadaka böyle degildir. iste onlar sevaplarını kat kat artıranlardır.”*⁵ Bu ayette faiz; verenin daha fazla getiri beklentisiyle verdiği bağış ya da hediye anlamında yer almaktadır. Buradaki artış mesru bir artış degildir. Kur'an da faize sırasıyla Nisa 161. ayet ve Bakara 275-279 ayette de aynı sekilde yasaklanırken, en son ayet: *“Faiz yiyen kimseler mahserde ancak seytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu onların, “Zaten alısveris faiz demektir” demelerindendir. Oysa Allah alısverisi helal, faizi haram kıldı.”*⁶ Bu son ayette dikkat edilirse Kur'an-ı Kerim'de ana para üzerinde meydana gelecek her artış yasaklanmamıs, özel bir artış olan faiz yasaklanmıştır. Nitekim alışveriş esnasında da anaparada bir artış meydana gelmesine ragmen bu artışa karşı çıkılmamıs, tersine bunun helal olduğu söylenmiştir.⁷ İslâm faize, onun herhangi bir zarar ihtimali olmadan kesin bir kazanç olması nedeniyle izin vermemistir. Faizin yasak kılınmasının diger sebepleri olarak; insanların aldanışa düşürölmelerini ve onlara zarar vermeyi önlemek gibi hususları öne sürmüştür. Çünkü bazen iki cinsten birisinde, ötekinden ayrı bir özellik olduğu sanılabilir. Günümüzde islâmi toplumlarda da bankacılığın her türlü hizmetlerine, tasarrufların islâmi bankacılık yöntemleriyle değerlendirilmesine, fonların transferine ve sosyal ihtiyaç halinde bunların islâmi bankalar vasıtasıyla karşılanmasına olan ihtiyaç v.b. sebeplerle islâm toplumları da islâmi kurlarla işleyecek, kendilerine manevi mesuliyet yüklemeyecek bankalara ihtiyaç duymaktadırlar.⁸

1.3.2. Ekonomik Sebepler

Ekonomik nedenlerin ilk sırasında, 1970'li yıllarda petrol fiyatlarındaki artış islam ölkelerinin ekonomik işbirliğine gitmesini gerektirmiştir. İslam ölkeleri yüksek

⁵ Kur'an-ı Kerim. Rum Suresi 39. ayet

⁶ Kur'anı Kerim, Ali _mran 130.

⁷ Mustafa Uçar, Özel Finans Kurumlarında Fon Temini ve Tahsisinin Muhasebeleştirilmesi, yayınlanmamıs doktora tezi, _stanbul, 1987, s. 14.

⁸ Melahat HANCI, Katılım Bankalarında Sigortacılık İşlemleri ve Uygulaması” (Selçuk Üniversitesi Yölsek Lisans Tezi) Konya 2007,s70

petrol rezervlerine sahip olmasına rağmen soyal ve ekonomik açıdan batıdan geri kaldıkları için hem Avrupa hem de Amerika'nın yönlendirme ve direktiflerini maruz kalmışlardır. Bunun en önemli örneği kullanımlar para priminin USD olması gösterilebilir.⁹ Ekonomik nedenlerle islâmi bankalara günümüzde ihtiyaç duyulmaktadır. Bankalar olmadan ekonomi ve mali politikaların yönetilebilmesi ve yürütülmesinin imkânsız olması islâmi bankacılığın geliştirilmesi için elzem bir hal almıştır. 1970'lerin başından itibaren islâm Konferansı Teskilatı (Organization of islâmic Conference –OIC)'nin yürüttüğü çalışmalar, islâm ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkileri canlandırarak sermaye hareketliliğini hızlandırmak ve ortak çalışmayı gerçekleştirmek için yapılması gerekli çalışmaların en önemlilerinden birisi olan İslâm Bankaları'nın önemini daha fazla gün yüzüne çıkarmıştır. Sanayi ve teknolojik gelişmenin hız kazandığı bu dönemde, ihtiyaç duyulan sermayenin bankalara alternatif olabilecek faizsiz bankaların faaliyete geçmesi, tüm dünyadaki müslüman yatırımcıların ve ülkelerin büyük işler yapması birinci derecede önemli görülmüştür. Bu nedenlerden ötürü bu konuda bazı somut adımlar atılmaya başlanmıştır. İslâm ülkeleri arasında sermaye hareketlerini canlandıracak, işbirliğini ve kaynak transferini gerçekleştirecek uluslararası islâmi bankacılık fikri özellikle Suudi Arabistan Kralı Faysal tarafından desteklenmiştir. İslâm bankacılığı teorileri nihayet 1974 yılında islâm ülkeleri arasında islâm Kalkınma Bankası'nın kurulması sonucunu vermiştir. İslâm Kalkınma Bankası'nın kuruluşuna kadar İslâm ülkelerinde bazı denemelerin olduğu da gözlenmektedir.¹⁰

1.3.3. Sosyal Sebepler

Katılım Bankacılığın kurulması ve gelişiminde dini ve ekonomik sebeplerle birlikte sosyal sebeplerde önemli yer teşkil etmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki gelir paylaşım dengesizliğini bertaraf edebilmek için faizsiz bankacılığın temel prensibi emek-sermaye ortaklığı ana neden olmuştur. Klasik bankacılıkta önceden faiz oranının belli olduğu yatırımların getirisinden mutlu olan kesim faizsiz finans sisteminde sermayesi az ya da çok o oranda kar ve zarara

⁹ Faruk ÖZBAY, Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Uygulamaları, Gediz Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2014 s23

¹⁰ Melahat HANCI, a.g.e. s71-72

katılmaları sağlanmakta bu da toplumun tüm taraflarına hitap etmektedir. Böylece sosyal devlet anlayışının islami finansın gelişiminde önemli rol oynadığını göstermektedir.¹¹

2. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI

“Ülkemizde 15.12.1983 tarihinde Bakanlar Kurulu’nca kabul edilen Kanun Hükmünde Kararname (KHK)’de belirtildiği üzere kâr ve zarara katılma esasına göre çalışan bu bankacılık türü ilk defa ‘*özel finans kurumu*’ kavramı ile Türk Finans sisteminde yer almıştır. Özellikle yurtdışı işlemlerinde ve piyasalarda ‘özel finans kurumu’ (Special Finance House) ifadesinin açıklanması ihtiyacının doğurduğu sorunlar ve muhatapların karşılarında bir ‘banka’ olup olmadığı yönündeki kuşkuvarının giderilmesi amacıyla faizsiz prensipler dahilindeki kâr-zarara katılımı temsilen ‘*katılım*’, içinde bulundukları sektörü ve faaliyet alanlarını temsil etmesi amacıyla ‘*banka*’ ibareleri kullanılarak 5411 sayılı bankacılık kanuna göre ‘*katılım bankası*’ şeklinde ifade edilmeye başlanmışlardır.”¹²

“Türkiye’de 1985 yılında ilk katılım bankasının kurulmasından sonra, 2000’li yılların başında bankacılık sektörü aktiflerinin %2’sine ancak ulaşırken, 2010 yılında %4,3 oranına ulaşmış ve özellikle son beş yıldaki hızlı büyüme ivmesi ile 2013’ün üçüncü çeyreği itibariyle 90,7 ulaşmıştır. 2013 yılı üçüncü çeyreği itibariyle toplanan fonlar %22 artarak 59,8 milyar liraya, kullandırılan fonlar ise %28 artarak 63,9 milyar liraya yükselmiştir. 9 aylık toplam net karı, geçen yılın aynı dönemine göre %9 artışla 786 milyon Katılım bankaları son beş yıl çerisinde aktif büyüklüğünde mevduat bankalarına göre daha yüksek bir büyüme sergilemiştir. 1985 yılında 2 banka ve 2 şube ile başlayan ve 2003 yılında 188 şube ve 3520 personel istihdam eden katılım bankaları bugün 4 katılım bankası ile toplam şube sayısı Eylül 2013 itibariyle 938, personel sayısı ise 16 bin 731 olmuştur. Katılım bankalarının performansı incelendiğinde son 5 yılda özellikle Kuveyt Türk’ün katılım bankaları arasında aktif büyüklük pazar payı %21’den %26’ye çıkararak önemli bir atılımda bulunmuştur. Bank Asya Pazar payını %31 – 32 bandında sabit tutmayı başarmışken,

¹¹ İsmail ÖZSOY, Birol GÖRMEZ, Seden MEKİK, Türkiye’de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik, Manisa 2013, Cilt:20 Sayı:1 ss.200-201

¹² Türkiye Katılım Bankaları Birliği Tarihçesi, <http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-tarihce> (10-04-2015)

Albaraka Türk ve Türkiye Finans ikişer puan pay kaybetmişlerdir. Gözlenen bir diğer husus ise özellikle Kuveyt Türk ve Türkiye Finans'ın son yıllarda net kârlarını önemli seviyede artırabilmiş olmalarıdır.”¹³ Ülkemizde Katılım Bankaları, ilk olarak ‘Özel Finans Kurumları’ adıyla, Bakanlar Kurulunun 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kararname’sine dayanılarak kurulmuşlardır.

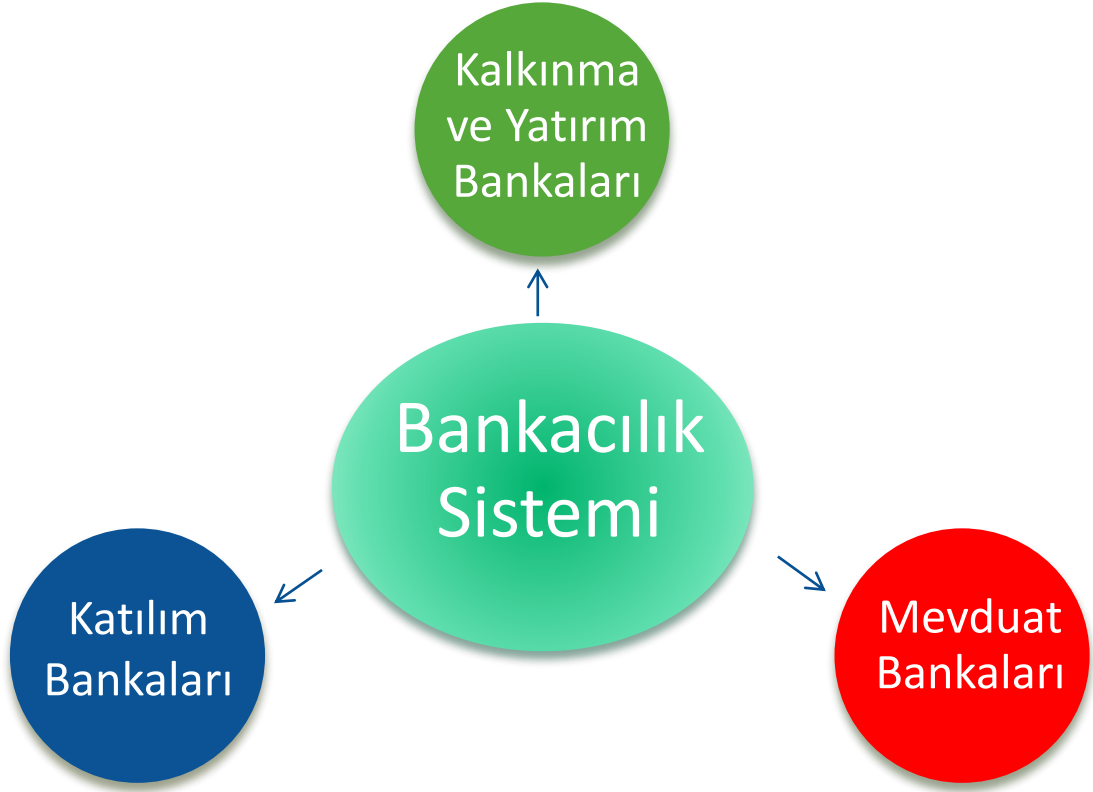
“Ülkemizde 1985’te faaliyete geçen ilk katılım bankaları Albaraka Türk ve Faisal Finans olmuştur. O zaman ki adıyla Özel Finans Kurumları olarak anılmışlardır. 1989’da Kuveyt Türk, 1990’da da Anadolu Finans kurulmuştur. 1996’da Asya Finans kurulmuştur. Faisal Finans’ın el değiştirmesiyle Family Finans adını alan kurum Anadolu Finans ile birleşerek bugünkü Türkiye Finans haline gelmiştir. Özel Finans Kurumları 2005 yılına kadar faaliyetlerini hep bu isimle devam ettirmiş, 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’ndaki değişiklik ile son isimlerini (Katılım Bankası) almış böylece dünyaca bilinen, kolay tanımlanabilir bir statüye kavuşmuşlardır. Yine 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Geçici 18. Madde ile daha önce Özel finans Kurumları’nın kendi aralarında oluşturdukları ve müşterilerine 50.000 TL’lik güvence sağlayan Güvence Fonu da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)’ye devredilmiştir. Yani artık Katılım Bankası müşterileri de 100.000 TL’ye kadar TMSF güvencesine diğer ticari bankaların müşterileri gibi sahip olmuşlardır.”¹⁴ Ülkemizde hali hazırda faaliyette bulunan 4 tane Katılım Bankası bulunmaktadır. Bunlar; Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankası’dır. Katılımcılardan alınan teberrular (primler) havuzda toplanmakta ve hasar ödemeleri bu havuzdan karşılanmaktadır. Ayrıca bu meblağ Katılım Bankaları, İMKB Katılım Endeksine Kota Şirket Hisseleri, Sukuk, Döviz-Altın gibi Danışma Kurulu tarafından uygunluk görüşü verilen yatırım alanlarında değerlendirilmekte ve elde edilen kazanç belirli oranlarda havuza aktarılmaktadır. Katılım Bankaları, Türk Bankacılık Sisteminde alternatif değil, sistemi tamamlayıcı bankalardır. Mevduat Bankaları ile Kalkınma ve Yatırım Bankaları yanında üçüncü tarz bir bankacılıktır. Fonksiyonel olarak mevduat bankalarına benzemektedirler. Fon

¹³ Deloitte, Türkiye Katılım Bankacılığı, Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar, Ocak, 2014 s.8

¹⁴ Türkiye Katılım Bankaları Birliği Tarihçesi, <http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-tarihce> (10-Nisan-2015)

toplama ve kullandırma yöntemleri farklıdır. Katılım bankalarının çalışma biçimi başlığı altında bu detaylara yer verilecektir.

Grafik 1: Bankacılık Sistemi

2.1 Türkiye’de Katılım Bankacılığının Kurulmasına Neden Olan Faktörler

2.1.1. Dış Faktörler

1974 yılından bu tarafa petrol fiyatlarındaki hızlı artışlar, petrol bolluğuna sahip ülkelerde yüksek oranda döviz birikmesine sebep olmuştur. Bu sermaye atışı, söz konusu ülkelerin kalkınma hamleleri yapmasına olanak sağlamış, buna bağlı olarak da ithalat rakamlarında artışlar olmaya başlamıştır, ancak hızlı kalkınmayı kısa sürede sağlayacak alt yapının olmaması, sağlanan tüm kaynakların içte yatırıma dönüştürülmesine imkan vermemiştir. Sermaye artışı olan petrol üreticisi ülkeleri dış dünya pazarlarında mali ve fiziki yatırım alanları aramaya iterken, petrol ihtiyacı olan ülkeleri de bu kaynakları kend, ülkelerine çekmek için yoğun çabalar harcamaya

itmistir. 1980’li yılların baslarında Türkiye ile Ortadogu’nun petrol zengini islâm ülkeleri arasında ticari ve siyasi alanlarda yasanan hızlı büyüme ülkelerinin mali yapılarındaki ayrışmadan dolayı mali sektörde yasanamamıştır. Katılım Bankalarının kurulmasıyla islâm ülkelerinde var olan, fakat mali yapılardaki farklılıklar ve diğer nedenlerle ülkemize gelmeyen sermayenin, ülkemize çekilmesi ve bu da ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da artması hedeflenmiştir.¹⁵

2.1.2. İç Faktörler

Katılım bankalarının kurulmasında rolü bulunan iç faktör ise dini inançları nedeniyle faizi haram kabul eden kisi ve kurumların, ülke içi ve dışında döviz, bina, altın, arsa şeklinde tutulan ve ekonomik konkoktürün dışında kalmış sermayenin üretim sürecine dahil edilmesidir.¹⁶ Özel Finans Kurum’larının ortaya çıkışında dış faktörler kadar iç faktörlerin de rolü olduğunu söylemek mümkündür. Bu sistemle dini hasasiyetler dolayısıyla tasarruf kurumlarına gelmeyen ülke içinde ve dışında bina, arsa döviz, altın, şeklinde tutulan ve hatta yoğun biçimde yastık altında kalan birikimlerin sermaye piyasına dahil edilme imkânı olacaktır. Ortaya çıkan bu ek kaynak dolayısıyla, üretim hacmi artarken, banka kaynakları üzerinde var olan talebin azalması da mümkün olacaktır. Bu durum bankaların daha az merkez bankası kaynağı ile çalışması sonucunu doğurursa, emisyon hızını düşürmek için bir yol daha açılmış olacak, böylece banka kredileri için yapılan emisyonun doğurduğu enflasyonist baskı azalabilecektir. Ayrıca şirketlerin, sabit bir bedeli olmayan, karşılığı sağlanacak kârdan ödenecek risksiz bir kaynakla finanse edilmeleri, şirket maliyetleri içinde önemli bir yer alan faiz giderlerinin azalması sonucu verebilecek, şirketlerdeki birim maliyetini azaltacak, bu durum maliyet enflasyonun durdurulmasına sebep olabilecektir.¹⁷

¹⁵ Fahrettin Yahsi, “Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Kasım-Aralık Sayı: 21, 2001, s. 100-107.

¹⁶ Melahat Hancı, a.g.e., s.96

¹⁷ İslami Bankalar ve İslami Finans Krumları, www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc (23-04-2015)

2.2. Katılım Bankacılığının Amaçları

İslami bankacılığının genel amacı, İslam'ın kabul ettiği ekonomik prensipler doğrultusunda ekonomiye katkı sağlamaktır. Özellikle faiz hassasiyeti olan toplumların, fon oluşumuna etkin bir şekilde katılmaları sağlanırken, bu oluşumun elde edilmesi için de gerekli ortamın hazırlanması gerekmektedir. Bu nedenle mevcut hukuk sistemi dahilinde islami bankacılık anlayışını kendilerine prensip edinen katılım bankalarının temel amacı; faizin olmadığı, kar ve zararın paylaşıldığı, İslami kurallara aykırı olmayan ticaret türlerinin hakim olduğu bir piyasanın oluşturulması olarak tanımlanabilir.¹⁸ Katılım bankacılığının amaçları, maddeler halinde aşağıdaki gibi sıralanabilir.

2.2.1. İslami Prensiplerin Ekonomik Hayata Uygulanması

Katılım bankacılığının en önemli amaçlarının başında, İslam'ın kabul ettiği ekonomik prensipler dahilinde ekonomiyi geliştirmektir. İslam dininin getirdiği faiz yasağı nedeniyle, klasik bankalardan uzak duran, İslami hassasiyetleri yüksek olan kişi ve kurumların birikimleri, ekonomiye katılmamış ve bu tasarruflar atıl kalmıştır. Atıl kalan bu tasarrufların ekonomiye kazandırılmasında katılım bankalarının payı büyük olmuştur. Bu sayede atıl kalan fonlar ekonomiye girmiş, dolayısıyla ekonomi büyümüş ve istihdam sağlanmıştır. İslam ekonomik, sosyal ve inanç yönünden bir bütünü oluşturur. Katılım Bankacılığı'nda İslam dünyasının, İslami prensipleri çeşitli alanlarda uygulamadaki samimi duygularına aracı olacak bu tür kurumların varlığı, aynı zamanda klasik banka işlemlerine, İslami prensipleri çerçevesinde pratik ve kolay çözümler getirilmesine yol göstermede önemli adımların atılmasına zemin hazırlayacaktır. Böylece İslami bankacılık sisteminin temel amacı; İslam'ın hassasiyetleri ekonomik hayata uygulanmasındaki arzunun temel noktasını oluşturmaktadır.¹⁹

18 Abitter ÖZULUCAN – Ali DERAN, “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:11 Cilt:6, Hatay, 2009, s.89.

19 Sibel DOĞAN, “Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi”, Kahramanmaraş, 2008, s.16.

2.2.2. Ekonomik Hedeflere Ulaşılmasını Kolaylaştırma

Katılım bankalarının kuruluş sebeplerinden bir diğeri de sosyo-ekonomik hedeflerin başarıya ulaşmasının önünü açmaktır. Katılım bankaları hem ekonomik hem de toplumsal alanı, ayrıca ikisi arasındaki ilişkiyi düzenleyerek, sosyo-ekonomik hedeflerin başarıya ulaşması için ana ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olmaktadır.²⁰

2.2.3. Dengeli Bir Finans Sistemi Kurmak

Katılım bankaları, bankacılık hizmetlerinin yanısıra müşterilerine faizsiz alternatifler sunan ve topladıkları fonları ticaret ve kar-zarar ortaklığı prensibiyle, ticari faaliyetlerin finansmanında kullanılmayı prensip edinen kuruluşlardır. Herhangi bir alışverişin faizsiz olarak kabul edilebilmesi için, taraflar arasındaki faaliyet ve ilişkilerin faizsiz sistemin öngördüğü şekilde karşılıklı bir rızaya dayanması gerekmektedir. Bu sebeple İslam bankası, taraflar arasında nimet külfet dengesini kuracak bir finans sistemini amaçlamaktadır. Faizsiz anlayışa dayanarak çalışan katılım bankalarının varlığı, bir yandan kişi ve kurumlara ekonomik imkanlar sağlarken, bir yandan da sosyal bir haz temin etmektedir.

2.2.4. Medeniyete Faydalı Bir Kurum Kazandırma

Katılım bankalarının başarıyla faaliyette bulunmaları ve başarıya ulaşmaları, sadece sistemin ayakta durabileceğini göstermek için değil, aynı zamanda İslam dünyasının refah ve sosyal güvenliğini sağlamak ve ortaya konacak örnek bir kurumu daha insanlık ve medeniyete hayırlı bir miras olarak bırakmaktır.²¹

2.2.5. Kâr

Her işletme gibi katılım bankalarının da asıl amacı, kar elde etmektir. Katılım bankaları, katılma hesaplarında toplanan fonları, bir çok yöntemlerle toplumdaki tüm aktörlerin hizmetine sunarak kar elde etmekte, elde ettiği bu karı da tüm

²⁰ Hamza ÖZKAN, “Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırması ve Muhasebe uygulamaları” Niğde Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2012, s.22

²¹ Aybegüm BİLİR, Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi”, Adana, 2010, s.21.

katılımcılarla paylaşmaktadır. Bankacılık anlayışı bir sömürü organı değil, toplumun ihtiyaçlarının giderilmesine aracı olacak bir araç, bir kurum olarak telakki edilir. Bununla birlikte faizsiz bankacılık yaşayacağı bozuk bir ortamın şartları içerisinde canlı ve başarılı olabilmesi için, kar fırsatlarından mümkün mertebe istifade etmek zorundadır. Ama bu davranışları hiçbir zaman ondan beklenen sosyo-ekonomik asli amaçlarına ve İslami vakarına gölge düşürecek nitelikte olmamalıdır.²²

2.3. Katılım Bankacılığının Önemi ve Faydaları

2.3.1. Katılım Bankaları Ekonomiye Taze Kaynak Sağlamaktadır

Katılım bankalarının yeni tasarruf sahiplerini finans sistemine kazandırması, ekonomiye de taze kaynak kazandırması anlamına geliyor. Katılım bankaları, sistemin işleyişini gereği faiz kaygısı nedeniyle toplumun bazı kesimlerinin bankacılık sisteminde yer almayarak yastık altında tuttuğu tasarrufların ekonomiye taze kaynak olarak çekmeyi başarmışlardır.

2.3.2. Katılım Bankaları Reel Ekonomiye Finansman Sağlamaktadır

Bir ekonomide faiz oranlarını düşürücü ve aşağıya doğru çekici her eylem ve girişimi fonksiyonel olarak ekonomiye olumlu yönde katkıda bulunur. Katılım bankaları, esnek fon toplama yöntemleri ve ticarete dayalı finansman biçimleriyle cari faiz oranlarını aşağıya çekici bir fonksiyon yüklenmektedir. Bu ise ekonomide yatırımların büyümesine ve artmasına yol açarak, üretilen mal ve hizmetlerin değerini, yani milli geliri büyütmektedir.

2.3.3. Katılım Bankaları KOBİ'lerin Finansmanı ile Ekonomiye Katkı Sağlamaktadır

“KOBİ’ler, yani Küçük ve Orta Boy işletmeler, gerek yatırım ve üretim, gerek ihracat, gerekse istihdam bakımından Türk ekonomisinin bel kemiğini oluşturmaktadırlar. Türkiye’de işletmelerin % 98’i KOBİ niteliğinde kurumlardır ve bu kurumlar istihdamın % 76,7’sini gerçekleştirmektedirler. Katılım bankaları mevduat bankaları ile birlikte mali sistemden yeterince pay alamayan küçük ve orta

²² “Hamza Özkan, a.g.e., s.22”

ölçekli işletmelere yani KOBİ'lere üretim ve yatırım faaliyetlerinde finansman desteği sağlamaktadır.”²³

3. KATILIM BANKALARININ ÇALIŞMA BİÇİMİ

Katılım Bankaları sunmuş oldukları tüm hizmetleri oluşturmuş oldukları Danışman Kurulları'nın onayından geçirdikten sonra müşterilerine sunabilmektedir. Tüm ürün ve hizmetler koşulsuz Danışman Kurulları'nın denetim ve kontrolündedir.

3.1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

3.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye'de faizsiz bankacılık alanındaki finansal kuruluşların ilki ve öncüsü olan Albaraka Türk Katılım Bankası, 1984 senesinde kuruluşunu tamamlayarak 1985 yılının başından itibaren faaliyete geçmiştir. Albaraka Türk faaliyetlerini 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na tâbi olarak sürdürmektedir.

Câri hesaplar ve katılma hesapları aracılığıyla fon toplayan ve topladığı fonları, bireysel finansman, kurumsal finansman, finansal kiralama ve proje bazında kâr zarar ortaklığı gibi hizmetlerle tekrar ülke ekonomisine kazandıran Albaraka Türk, faizsiz bankacılık uygulamasıyla çok çeşitli finansman ve bankacılık hizmetlerini sunmaya yetkilidir.

Ana ortağı Albaraka Banking Group'un faaliyet gösterdiği Körfez, Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyalarında finansal ürün ve hizmeti sunmada en iyi bölgesel banka olma vizyonu ile yola çıkan Albaraka Türk, Singapur'dan İngiltere'ye, Güney Afrika'dan Fas'a, Avustralya'dan Kazakistan'a kadar 80 ülkede 1000'e yakın banka ile kurduğu geniş muhabirlik ağı sayesinde müşterilerine hızlı, kaliteli ve emniyetli dış ticaret (ithalat, ihracat ve kambiyo) hizmetlerini vermektedir.

Albaraka Türk bireysel ve küçük işletme bankacılığında da müşterilerine değer kazandırmaya devam etmektedir. 21 Mayıs 2015 tarihi itibarıyla ülke geneline yayılmış 207 ve yurt dışında da bir şubesi ile toplam 208 şubesi 3.664 personeli ile

²³ Faruk AKIN, Nalan ECE, Mevzuat Dergisi Yıl:13 Sayı:151 Temmuz 2010, s.18

faaliyetlerini müşterilerine, ortaklarına, çalışanlarına ve Türkiye'ye değer katma misyonunu benimsemiş uluslararası bir katılım bankası olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

“Ortadoğu'nun ileri gelen gruplarından Albaraka Bankacılık Grubu (ABG), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ve Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla hizmet veren yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulan Albaraka Türk'ün 30.06.2014 tarihi itibarıyla ortaklık yapısının içinde yabancı ortakların payı %66,10, yerli ortakların payı %10,48 ve halka açık olan pay ise %23,42'dir.”²⁴

Tablo 1: Albaraka Türk Ortaklık Yapısı

ORTAKLIK YAPISI (31.12.2014 Tarihi İtibarıyla)		
	Pay Tutarı (TL)	Oranı(%)
Yabancı Ortaklık	594.902.934,31	66,10
Albaraka Bankacılık Grubu	486.523.265,68	54,06
İslam Kalkınma Bankası	70.573.778,85	7,84
Alharthy Ailesi	31.106.364,35	3,46
Diğer	6.699.525,43	0,74
Yerli Ortaklar	88.594.135,02	9,84
Halka Açık	216.502.930,67	24,06
Toplam	900.000.000	100,00

Son durum itibarıyla sermayeye dolaylı yoldan sahip olan gerçek kişi Saleh Abdullah Kamel'in Sermayedeki Payı %31,80'dir.

3.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk, 16.12.1983 gün ve 831/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın tespit ettiği esaslara uygun olarak faaliyet göstermek üzere 1989 yılında Özel Finans Kurumu statüsünde kurulmuştur. Özel Finans Kurumları'nın faaliyetleri, 1999 yılında Bankacılık Kanunu kapsamına girinceye kadar geçen süreçte bir yanda Bakanlar Kurulu Kararı, diğer yanda Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı'nın tebliğleri ile yürütülmüştür. 1999 yılı Aralık ayından itibaren diğer Özel Finans Kurumları gibi Kuveyt Türk de 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na tâbi hale gelmiştir. Mayıs 2006'da

²⁴http://www.albaraka.com.tr/bizi_taniyin/detay.aspx?SectionID=AvW7CcOUELQlQzfWvBQMfQ%3d%3d&ContentID=SjpzafdvjZK8baQMqwSZQQ%3d%3d (25-05-2015)

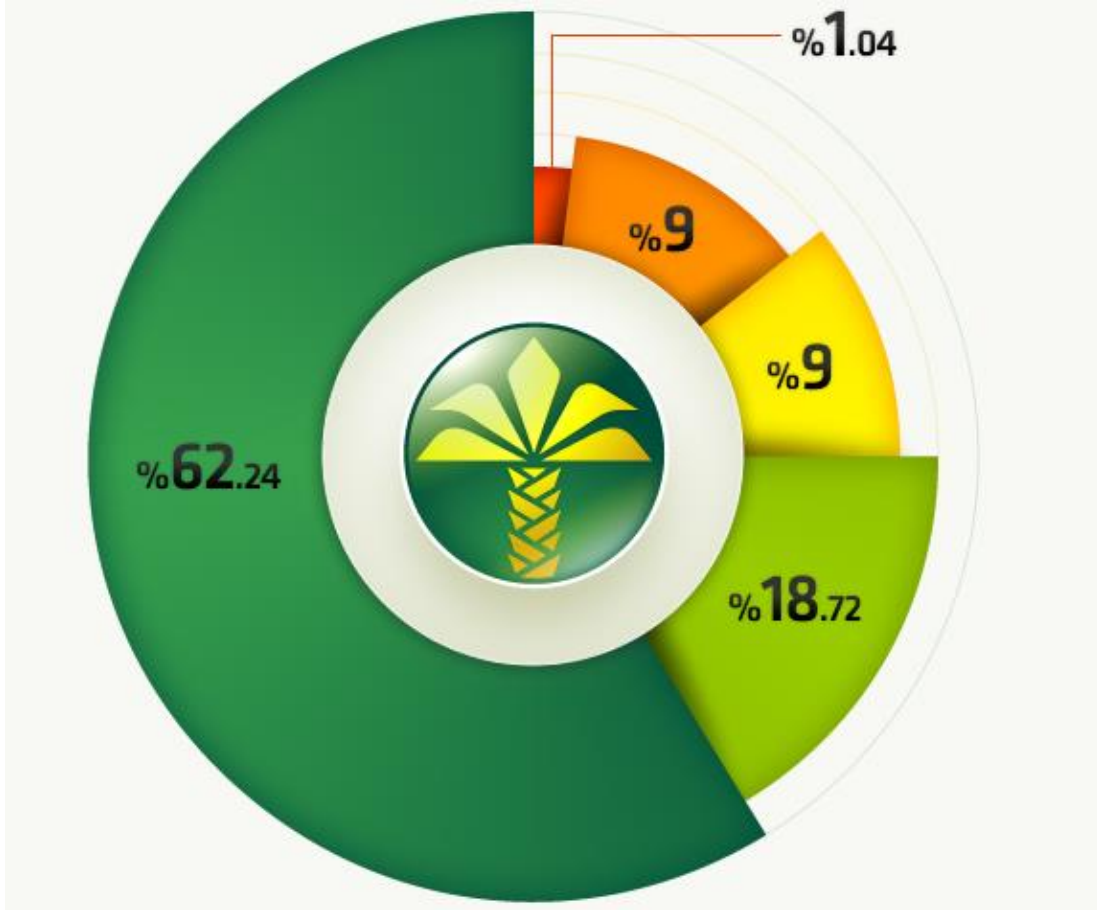
ünvanı, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değişmiştir. %62'lik sermaye payı ile Kuveyt Türk'ün en büyük ortağı konumundaki Kuveyt Finans Kurumu (Kuwait Finance House) milyarlarca dolarlık toplam fonuyla ve sunduğu çağdaş bankacılık hizmetleriyle Kuveyt'in dev bir finans kuruluşu olmasının yanı sıra faizsiz finans kurumları arasında dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.

Kuveyt Türk, kurulduğu günden bugüne kadar faizsiz bankacılık sisteminde özenliliği, yatırım alanlarında araştırmacılığı, tasarruf sahiplerine ve iş adamlarına çağdaş, istikrarlı, güvenilir, kaliteli ve süratli hizmet sunmayı, personelinin verimliliğini artırmak için sürekli eğitime tabi tutmayı kendisine ilke edinmiştir. Yurt içinde ve yurt dışında şubeleri ve muhabir bankaları vasıtasıyla, her türlü çağdaş teknolojik imkanları kullanarak, süratli ve kaliteli hizmeti tasarruf sahiplerinin ve yatırımcılarının ayağına götürebilmenin gururunu yaşamaktadır.

Tekstil, metal ve emlak sektöründeki yatırımları ve iştirakleri ile hem kar ortağı konumundaki müşterilerinin tasarruflarını sağlam ve kazançlı yatırımlara dönüştüren, hem de reel sektöre kaynak sağlamak suretiyle yeni istihdam alanları oluşturan ve bu sayede ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayan Kuveyt Türk, muhtelif tarihlerde, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği gibi Kamu Kurumu ve Meslek Birlikleri tarafından ihracat alanında gösterdiği başarılarından ötürü altın, gümüş ve bronz madalyalarla ödüllendirilmiştir. Kuveyt Türk uluslararası bir katılım bankası olma vizyonuna paralel olarak yurt dışında da şube ve temsilcilikler açmıştır.

Teknoloji ve bilgisayar çağı olan 21. yüzyıl, bilhassa finans kurumlarını daha fazla teknoloji yoğun çalışmaya zorlamaktadır. Kuveyt Türk, bu anlamda gerekli olan bilişim ve teknoloji altyapısını en iyi şekilde kurmuştur. Elektronik Bankacılık ve Alternatif Dağıtım Kanalları konusunda tüm bankacılık hizmetlerini en iyi şekilde vermektedir. Visa ve MasterCard kredi kartları yanında POS, ATM, İnternet Bankacılığı, Çağrı Merkezi, Sesli Yanıt Sistemi ve SMS Bankacılığı hizmetleri kesintisiz olarak sunulmaktadır. Kuveyt Türk, 2000 yılından beri bu yenilikleri müşterilerine ilk sunan katılım bankası olmanın gururunu yaşamaktadır.

Grafik 2: Kuveyt Türk Ortaklık Yapısı

Kuveyt Türk'ün sermayesinin %62'si Kuveyt Finans Kurumu'na (Kuwait Finance House), %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'na, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %18'i Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %2'si de diğer ortaklara aittir.²⁵

3.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Kayserili işadamları tarafından, %100 yerli sermaye ile kurulan ilk finans kurumu olan Anadolu Finans, 1991 yılında Ankara'da faaliyetlerine başlamıştır. Değişen ekonomi koşulları nedeniyle kurum 1998 yılında Genel Müdürlük teşkilatını İstanbul'a taşımıştır. Hazine Müsteşarlığı'ndan alınan izin doğrultusunda 1999 yılının Temmuz ayında kurum sermayesinin tamamı mobilya, ev tekstili ve kablo sektörünün önde gelen kuruluşlarından İstikbal Grubu'nun sahipleri Boydak Ailesi'ne intikal etmiştir. Mobilya, ev tekstili ve kablo sektörünün önde gelen kuruluşlarının

²⁵ <http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx> (25-05-2015)

sahibi Boydak Grubu'na ait Anadolu Finans Kurumu ile bisküvi, çikolata ve çeşitli gıda ürünlerinde dünya devi Ülker Grubu'na ait Family Finans'ın birleşmesine Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 28.12.2005 tarih ve 1764 sayılı kararı ile onay verildi. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 30.12.2005 tarih ve 1747 sayılı kararı ile Banka ünvanının Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmesine onay verildi. Devir yolu ile birleşme çalışmaları 30.12.2005 tarihinde tamamlanmış, T.C. İstanbul Ticaret Sicili Memurluğu tarafından 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uygun olarak tescil edilmiştir. Sonuçta Türkiye'nin önde gelen iki büyük grubu olan Boydak ve Ülker Grupları, finans sektöründe hizmet veren kurumları Anadolu Finans ve Family Finans'ı, global ekonomi koşullarına ayak uydurmak ve Türkiye'ye çok daha faydalı olmak için kendi iradeleri ile 30 Aralık 2005 tarihinde Türkiye Finans Katılım Bankası adı altında birleştirmiştir. 282 şubesi ve 4.000'i aşkın çalışanıyla 1 milyondan fazla müşterisine hizmet veren Türkiye Finans'ın yüzde 60 hissesi 31 Mart 2008 tarihinde Ortadoğu'nun en önemli bankalarından ve Suudi Arabistan'ın en büyük bankası olan The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınmıştır. Yeni ortaklık ile Boydak ve Ülker Grupları'nın yanına eklenen bu büyük güç sayesinde daha da gelişen Türkiye Finans, öncü katılım bankası olma vizyonunu sürdürmektedir. Türkiye Finans, 2014 Eylül sonu itibarıyla 4.500 çalışanı, 282 şubesi ve etkin alternatif dağıtım kanallarından oluşan güçlü hizmet platformuyla ticari/kurumsal bankacılık, girişimci bankacılık ve bireysel bankacılık segmentlerinde geniş bir müşteri kitlesine yenilikçi ve katma değeri yüksek ürün, hizmet ve çözümler sunmaktadır.

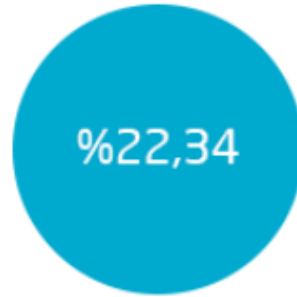
19 Kasım 2014 tarihi itibarıyla, National Commercial Bank %67,03, Boydak Grubu %22,34, Ülker Grubu %10,57 oranındaki payları ile Türkiye Finans Katılım Bankası'nın yönetiminde stratejik ortaklık misyonlarını sürdürmektedir.

Tablo 2: Türkiye Finans Ortaklık Yapısı

Adı Soyadı/Ticaret Unvanı	Pay Tutarları (Bin TL)	Pay Oranları (%)
NATIONAL COMMERCIAL BANK	1.742.676	67,03
GÖZDE GİRİŞİM SERMAYESİ YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş. (ÜLKER GRUBU)	274.838	10,57
(HACI) MUSTAFA BOYDAK (1934)	60.994	2,35
BOYDAK HOLDİNG A.Ş.	58.090	2,23
BEKİR BOYDAK	49.275	1,90
MEMDUH BOYDAK	49.275	1,90
MUSTAFA BOYDAK (1963 SAMİ OĞLU)	49.275	1,90
YUSUF BOYDAK	46.381	1,78
ŞÜKRÜ BOYDAK	41.080	1,58
HACI BOYDAK	39.521	1,52
Toplam	2.600.000	100,00

The National
Commercial Bank

Boydak Grubu

Gözde Girişim Sermayesi
Yatırım Ortaklığı
(Ülker Grubu)

NCB Hakkında

Türkiye Finans'ın en büyük hissedarı NCB; 2013 yıl sonu itibarıyla 10,9 milyar dolar öz kaynak toplamı ve 100,6 milyar dolar aktif büyüklüğü ile Suudi Arabistan'ın en büyük, körfez bölgesinin ise önde gelen bankasıdır.

Suudi Arabistan'daki 329 şubesi ve 7.119 çalışanıyla 3,5 milyonun üzerinde bir müşteri kitlesine hizmet sunmaktadır. Alternatif dağıtım kanallarını etkin bir şekilde kullanan NCB bünyesine müşteri işlemlerinin %92'si alternatif kanallar üzerinden gerçekleştirilmektedir.

National Commercial Bank, 2013 yılında başta Financial Times grubunun önde gelen finans dergisi The Banker olmak üzere çeşitli yayın kuruluşları tarafından "Suudi Arabistan'ın En İyi İslami Bankası" ve "Yılın İslami Bankası-Suudi Arabistan" ödüllerine layık görülmüştür.

The Banker dergisinin 2013 yılında yaptığı banka ana sermaye (Tier 1) büyüklüğü sıralamasına göre NCB Orta Doğu'da 1., dünyada ise 115. sırada yer almıştır.²⁶

3.1.4. Asya Katılım Bankası A.Ş.

ASYA KATILIM BANKASI A.Ş. Türkiye'nin altıncı özel finans kurumu olarak 24 Ekim 1996 tarihinde, Altunizade' deki Merkez Şubesi ile faaliyetlerine başlamış ve 20.12.2005 tarihinde "Asya Finans Kurumu Anonim Şirket"i olan şirket unvanı "Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi" olarak değiştirilmiştir.

Kuruluş sermayesi 2 milyon TL, mevcut ödenmiş sermayesi 900 milyon TL olan Bankamızın, tabana yayılmış yerli sermayeye dayanan, çok ortaklı bir yapısı vardır. Faizsiz bankacılığın gereklerine uyarak üretime destek olmayı kuruluş prensibi olarak kabul eden Bank Asya'nın temel amacı; müşteri odaklı hizmet anlayışından hareketle, teknolojinin getirdiği en son imkanları kullanarak, faizsiz finans sistemini daha geniş kitlelere ulaştırabilmektir. Bu doğrultuda şube sayımız Erbil ve Gezici

²⁶ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx> (25-05-2015)

şubelerimizle birlikte Kasım 2014 tarihi itibarıyla 202 şube ve yurt içinde 1, yurt dışında 1000 muhabir banka ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi Belgesi'ne sahip ilk katılım bankası olan Bank Asya; bireysel, ticari ve kurumsal bankacılık alanlarında müşterilerinin her türlü ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak ürün yelpazesi ve yapılanması ile faaliyet göstermektedir. Bank Asya, geleneksel dağıtım kanalları olan şubelerinin dışında İnternet Şubesi, Alo Asya Telefon Bankacılığı, ATM ve POS terminalleri ile bankacılık hizmetlerini kesintisiz, hızlı ve etkin bir şekilde sunmayı hedeflemektedir.

Bank Asya, şu iki temel yaklaşımı kendi gelişiminin ve hedeflediği pazar payına ulaşabilmesinin bir gereği olarak kabul etmekte ve bunun için çaba sarf etmektedir: Faizsiz bankacılık ürünlerini geliştirerek, bu konuda yeni türev ürünler ortaya koymak. Bankacılıkta etkin bir biçimde kullanılmakta olan ürünlerin faizsiz bankacılık sistemine adaptasyonunu sağlamak. Bank Asya, çalışma prensiplerini, misyonunu ve vizyonunu çalışanlarının geniş katılımıyla belirleyerek, paylaşmanın ve başarıya olan inancın bir ürünü olarak kurum kültürünün unsurları haline getirmiştir.²⁷

²⁷ <http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-sermaye-ve-ortaklik-yapisi.aspx> (25-05-2015)

Tablo 3: Asya Katılım Bankası Ortaklık Yapısı

Ortağın Adı, Soyadı/Ünvanı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
> Ortadoğu Tekstil Tic. San. A.Ş.	44.022.478	4,89
> Forum İnşaat Dekorasyon Turizm San. ve Tic. A.Ş.	34.667.791	3,85
> Osman Can Pehlivan	27.976.000	3,11
> Sürat Basım Yayın Reklamcılık ve Eğitim Araçları San. Tic. A.Ş.	24.271.960	2,70
> BJ Tekstil Tic. ve San. A.Ş.	20.350.000	2,26
> Diğer Ortaklar	262.303.197	29,14
> Halka Açık	486.408.574	54,05
> TOPLAM	900.000.000	100,00

4. FAİZSİZ BANKACILIKTA KULLANILAN YÖNTEMLER

Katılım bankalarının en önemli faydası, klasik bankalarında olduğu gibi, halktan fon toplayıp üretime yönlendirmektir. Mevduat bankaları bu fonksiyonlarını halktan düşük faizle topladıkları fonları daha yüksek faizle üreticilere aktarmak suretiyle yerine getirirler. Ödedikleri faiz (mevduat faizi) ile aldıkları faiz (kredi faizi) arasındaki fark klasik bankacılığının esas kazancını oluşturur. Mevduat bankalarının mudilerle olan ilişkilerinde mudiler alacaklı, bankalar ise borçlu durumundadırlar. Üreticilerle olan ilişkilerde ise bankalar alacaklı, üreticiler borçlu durumundadırlar ve borçlu olan taraf alacaklıya aldığı krediye karşılık faiz öder.²⁸ Katılım bankalarında ise faiz ilişkisi yoktur. Fonların faizle borca verilmesi de mümkün değildir. Bu sebeple katılım bankasının ne müşterileriyle olan ilişkilerinde, ne de üreticilerle olan ilişkilerinde borçlu alacaklı ilişkisi vardır. Aksine katılım bankasının hem fon sahipleriyle hem de üreticilerle olan ilişkilerinde birbirlerinin kar-zarar ortağı olması söz konusudur. Bankanın alacaklı, kredi alanın borçlu olduğu tek

²⁸ İsmail Özsoy, Türkiye’de Katılım Bankacılığı, İstanbul: TKBB, 2009, s.38

durum karz-ı hasen de ortaya çıkar ki bunda da faize yer yoktur. Bankadan borç alan kişi, tüketim veya yeni bir iş kurma amacıyla aldığı borcu aynen geri öder.²⁹ Faizsiz bankaların fon toplama yöntemleri şöyle sıralanabilir;

4.1. Fon Toplama Yöntemleri

4.1.1. Özel Cari Hesap

İstenildiği anda tamamen veya kısmen çekilebilen ve karşılığında herhangi bir getiri ödenmeyen, sadece anapara ödemesi taahhüt edilen hesaplardır. Özel cari hesaplar, ticari bankalardaki vadesiz mevduat hesabına denk gelmektedir. Ancak Katılım Bankalarında bu hesaplara hiçbir ücret ödenmez. Aynı zamanda genellikle bir hizmet bedeli de tahsil edilmemektedir. Cari hesaplarda tutulan paranın amacı güvenliktir.. Faizsiz banka bu tür mevduatı, mudilerin kendisine verdikleri bir borç olarak kabul etmekte, ayrıca mudilere bunlar karşılığında herhangi bir fayda sağlamamakta, fakat müşterisi için cari bir hesap açması da mümkün olabilmektedir. Bu hesap bir taraftan müşterinin yatırdığı mevduatı, diğer taraftan da çektiği miktarı kapsamaktadır. Cari hesaplar hakkında ikifarklı görüş bulunmaktadır, emanet ve karz-ı hasen. Cari hesapları bir nevi emanet gibi ele alan görüşe göre banka, müşterinin izni olmadan bu mevduatları kullanamaz. Bu hesapların bankanın diğer faaliyetlerinde kullanılması istenildiğinde hesap sahibinden yetki almak gerekmektedir. Karz-ı hasen görüşünü savunlar ise; cari hesapları, mudilerin bankaya verdiği bir nevi faizsiz borç olarak görmektedirler. Böylece banka, mudilerden izin almadan bu hesap bakiyelerini istediği gibi kullanmaktadır. Ancak banka mudilere anaparayı ödemekle yükümlüdür. Paranın kullanılması esnasında zararlar karşılaşırsa, hesap sahipleri bu zarardan etkilenmezler. Cari hesap sahiplerine çek karnesi verilebildiği gibi, hesabın durumuna göre gerekirse ücret almadan çeşitli hizmetler de sunulmaktadır.³⁰

²⁹ Faruk ÖZBAY, a.g.e., s.44

³⁰ Ersan ÖZGÜR, 'Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği', Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007, s.16

4.1.2. Yatırım Hesabı (Kar-Zarar Katılımı)

Yatırım hesabı, klasik bankalarındaki vadeli mevduatın muadilidir. Fon sahipleri bu hesaba "yatırım amacıyla" fon yatırırlar ve karşılığında "kar" beklemektedirler. “Yani hesap sahipleri yatırım hesabı neticesinde faiz değil kardan pay almaktadırlar."Mudaraba" hesabı da denilen bu hesapla ilgili üç üye arasında ikili bir ilişki söz konusudur. Yatırım hesabı; hesap sahibi ile banka, ve banka ile iş adamı arasında cereyan eden bu ilişkinin ilk kısmını düzenleyen bir fon hesabıdır. Bu ilişkinin ikinci kısmı yani banka-iş adamı ilişkisi, ayrı bir "cari hesapta" izlenir ve hatta iş adamının mudaraba ile ilgili tüm mali alışverişinin bu cari hesaba kaydedilmesi gerekmektedir. Açılan her yatırım hesabı, bankanın da sermayesini katmasıyla müşterek hesapta bir araya gelmekte ve böylece cari bir fon hesabı ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde tek başına kaldığı sürece bir ortaklığa imkan vermeyen küçük hesaplar da değerlendirilmektedir. Nitekim banka açtığı her hesabı ayrı ayrı değil de global olarak bu fonlarda (havuz) toplar ve çeşitli mudaraba yatırımlarına tahsis etmektedir. Dolayısıyla yatırım hesabına fon yatıran her hesap sahibi, bankanın yapacağı yatırımda bir taraftır (Rabbul'mal) ve her hesabın mülkiyeti o hesap sahibi adına mahfuzdur. Banka ise bunları sahiplerinin izni ile kullanmaktadır. Hesabın işleyişi ise kısaca şöyledir; önce hesap sahibi ile banka arasında mudaraba mukavelesi yapılmaktadır. Mukavelede bu hesabın tabi olacağı şartlar ile kar ve zarara katılma oranı belirtilmektedir. Hesabın açılışında süre de belirlenmektedir. Genelde 3 ay, 6 ay, 1 yıl veya daha uzun bir süre için hesap açılmaktadır. Hesap sahibi kara hak kazanabilmek için parasını süre bitimine kadar bu hesapta tutmak zorundadır. Yine hesap sahibi, vekili sıfatıyla bankaya, iş adamı ile yapacağı 2. kademe anlaşmanın (mutlak mudaraba) şartlarının tespiti için tam yetki vermektedir.”

31

Kâr-Zarar Katılımının temel özellikleri şöyle sıralanabilir;

- Sermaye sahibi olan kişi ile emeğini, bilgi ve tecrübesini ortaya koyan kişinin kâra ortak olmaları,

³¹ Faruk ÖZBAY, a.g.e., s.45

- Tarafların kâr paylarının belirli olmaması, kârın taraflar arasında önceden belirlenmiş bir oranda bölünmesi,
- Zararın tamamının sermayedara ait olması,
- Sermayenin emeğim koyan tarafından yönetilmesi,
- Sermayedarın ise sadece denetim yetkisine sahip olması.

4.1.3. Kıymetli Madenler Hesabı

“Katılım Bankası tasarruf sahibine gramla altın,gümüş ve platin alabilme imkanı vermektedir. Bu sayede müşteriler tasarruflarını yatırıma dönüştürürken, hem kıymetli maden yatırım sepeti yaparak risklerini dağıtabilmektedirler. Kıymetli madenler hesabı ile, güvenli bir şekilde altın, gümüş ve platini gramla alıp satabilme imkanına sahip olunmaktadır. TL veya USD karşılığı Gram Altın (saf 24 ayar), Gümüş veya Platin piyasa fiyatlarından hesaba aktarılmaktadır. Kıymetli maden istenildiği zaman yine piyasa fiyatlarından TL veya USD’ye çevirebilmektedir.”³²

4.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

4.2.1. Nakdi Kredilerde Kullanılan Ürünler

Faizsiz bankalar müşterilerden topladıkları fonları fona ihtiyaç duyan üreticilere kullandırmaktadırlar. Bu kullandırma kimi zaman ortaklık yoluyla olduğu gibi, bazen de ihtiyaç duyulan malın satışı veya kiraya verilmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Faizsiz bankalarda uygulanan fon kullandırma yöntemleri ana hatlarıyla aşağıda belirtilmektedir.

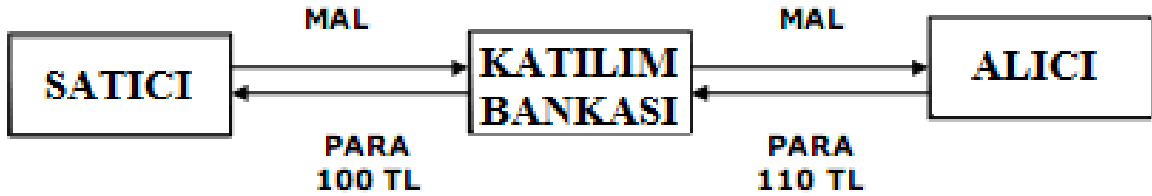
4.2.2. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)

“Pesin mal alıp, vadeli satma yoluyla fon kullandırma sekli olup, günümüzde mudarebe ya da müsareke yöntemi yerine, büyük ölçüde bu yöntem tercih edilmektedir. Çünkü, mudarebe ve müsarekeye kıyasla daha kısa vadeli getiri olanagı sunması nedeniyle, murabaha uluslararası ticareti finanse etmekte daha fazla ragbet gören bir yöntemdir. Yine, Türkiye’de bankalarda toplanan fonların kısa vadeli

³² <http://m.kuveytturk.com.tr/kiymetli-maden-hesabi.aspx> (26-05-2015)

olması nedeniyle, murabaha daha çok talep edilmektedir. Murabahada, faizsiz banka, müşterinin istemiş olduğu malı satın almakta ve satın alma fiyatına birtakım maliyetleri ve kârı ekleyerek, ileri bir tarihte müşteriye satmaktadır.”³³

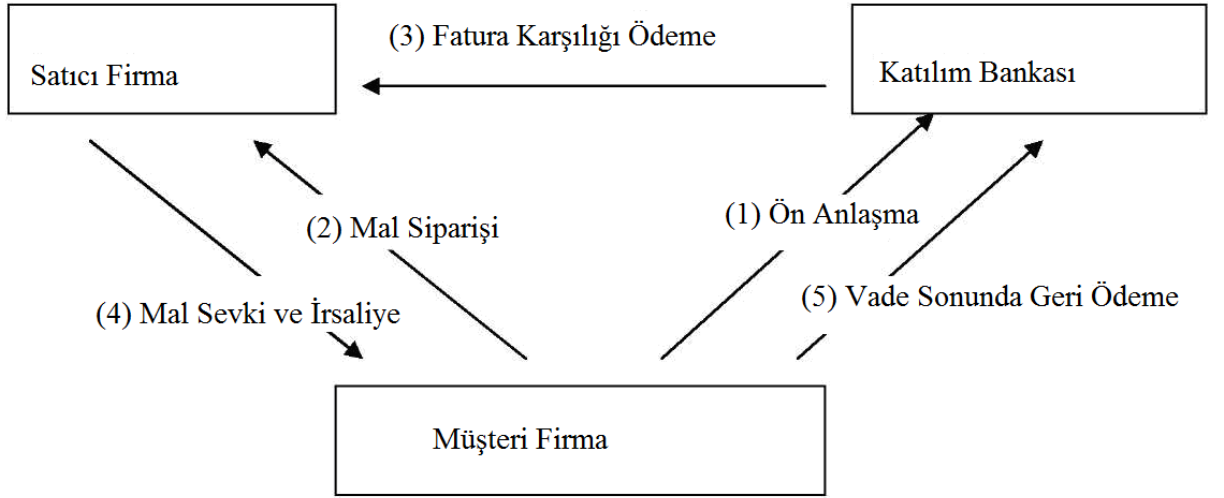
Grafik 3: Genel Olarak Murabahanın İşleyişi

“Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi, alıcı (müşteri), almak istediği mal için aracıya (Katılım Bankası) başvurmuş, aracıda satıcıdan, alıcının istediği mal ya da malları 100 TL karşılığında almış ve alıcıya anapara + kar marjıyla birlikte satmıştır. Daha ayrıntılı ifade edilecek olunursa, murabaha; satılacak malın maliyeti tespit edilip üzerine bir miktar kar koyularak yapılan satış muamelesidir. Böyle bir sistemde üç taraf vardır. Bunlar; katılım bankaları, müteşebbisler ve malın tedarik edileceği işletmeler. Müteşebbis önce malın tedarik edileceği işletmeyle ön bir anlaşma yapar, mal konusunda, fiyat konusunda teslim şartları konusunda ve malın diğer özellikleri konusunda. Ön anlaşmaya müteakip katılım bankalarına müteşebbis başvuruda bulunur. Eğer katılım bankalarında belli bir kredi limiti varsa, katılım bankası mal alım talebini alır, teminatları da aldıktan sonra, mal siparişini verir ve peşin ödemeyi satıcı işletmeye yapar. Satıcı işletmeden müteşebbis adına peşin fatura kesilir. Daha sonra mal teslimi için irsaliye söz konusu malla birlikte müşterinin adresine gönderilir. Katılım bankaları daha sonra kar marjını da üzerine koyarak müteşebbise bu malı fatura eder. Vade sonunda da müşteriden mal bedeli artı kar marjı tahsil edilir. Kurumsal finansman desteği şekil yardımıyla aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

³³ Mustafa Mürsel ESKİCİ, Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Haziran 2007, s.61

Grafik 4: Kurumsal Finansman Desteği

İslami finans piyasasında bilhassa Türkiye’de kullanılan finansman tekniklerinin çoğu murabaha esasına dayanmaktadır. Murabahanın temelinde sadece riba sözcüğünün (Türkçede faiz olarak geçen kelimenin aslı ribadır.) kar marjı, vade farkı veya fiyat artırımı gibi terimlerle değiştirilmesi yeterli değildir. Murabaha işlemi ile faizli krediler arasında şariat kurallarına göre kesin bir ayırım yapmak gerekmektedir.”

“Bu ayrımlar aşağıdaki gibi sıralanabilir,”

- Murabaha, bir malın veya hammaddenin, alıcı ve satıcının arasında anlaşması neticesinde, belirli bir kar marjının eklenmesi ile ödemeyi direkt satıcıya yapması işlemidir.
- Murabaha işleminde, kesinlikle gerçek bir mal söz konusudur.
- Murabaha işleminde, genel kural, dayanıklı malların finansmanıdır. Ancak dayanıklılık azaldıkça örneğin toptan et finansmanında vadeler kısa tutularak finansman yapılabilmektedir.
- Murabaha işlemi, İslam dinin yasaklamış olduğu (alkol, domuz eti, müstehcen, silahlanma vb.) konular dışında yapılmalıdır.
- Malın mülkiyeti, nihai alıcısına satılana kadar, finansman sağlayan kuruluşa aittir.

- Murabahada malların üçüncü kişilerden satın alınmış olması zorunludur.
- Alıcı satıcı arasındaki dolaylı ilişki kabul edilemez.
- Satıcı müşterisinden vadede mal bedelini ödeyeceğine dair teminat isteyebilir.
- Bu teminat ipotek, rehin, bono, senet veya ihracat vesaiği olabilir.
- Alıcının mal bedelini vadede ödememesi durumunda, malın fiyatı arttırılamaz.
- Aynı zamanda alıcının mal bedelini vadeden önce erken ödemesi durumunda ise, malın fiyatı üzerinden indirim yapılamaz.³⁴

4.2.3. Mudaraba (Kar-Zarar Katılımı)

“Mudaraba, bir tarafın emek, bilgi ve tecrübe, diğer tarafın (faizsiz banka) ise sermayesini ortaya koyarak yürüttükleri bir faaliyet türüdür. Bu yöntemde projesi banka tarafından onaylanan ve finanse edilen yöneticiye (tüzel kişi de olabilir) "Mudarib", projeyi finanse eden ve sadece sermayesi ile destek veren kişi veya kuruma da "Rabbul-mal" denilmektedir. Rabbul-mal, (faizsiz banka) mudarib ile mukavele imzaladıktan sonra mudaribin isteği üzerine mukavele konusu sermayeyi onun emrine hazır tutmak zorundadır. Mukavelede belirlenen şartların dışında, banka, proje sahibinin giriştiği muamelelere karışma yetkisine sahip değildir. Ancak plansız ve düzensiz çalışma nedeniyle kesin zarar tehlikesinin ortaya çıkması durumunda zararı önleyici bir takım girişimlerde bulunabilmektedir. Normal olarak hesapları her an denetleyebilmekte, resmi ve gayri resmi bütün kayıtları isteyebilmektedir. Mudaraba işlemi sonunda elde edilen kar, finansmanı temin eden rabbulmal ile finansmanı kullanan mudarib tarafından önceden belirlenen orana göre bölüştürülmektedir. Hiç bir tarafa sabit bir meblağ tayin edilmemiştir. Herhangi bir zarar söz konusu olmuşsa bu, rabbul-mal tarafından karşılanacaktır, eğer ki mudaribin bir ihmali veya anlaşma şartlarını ihlali söz konusu olmasın.”³⁵

“Mudarabanın temel özellikleri şöyle sıralanabilir;”

³⁴ Hamza ÖZKAN, a.g.e., ss.59-60

³⁵ Mustafa Mürsel ESKİCİ, ag.e., s.59

- Sermaye sahibi olan kişi ile emeğini bilgi ve tecrubesini ortaya koyan kişinin kara ortak olmalarıdır,
- Tarafları kar payı gelirlerinin miktarı önceden belirli olmaması, iade edilecek karın taraflar arasında önceden belirlenmiş bir oranda bölünmesi,
- Zararın tamamen sermayedara ait olması,
- Sermayenin emeğini koyan tarafından yönetilmesi,
- Sermayedarın ise sadece denetim yetkisine sahip olmasıdır.

“Mudaraba'nın faizli sistemden ayrıştırılması için islam hukuku geniş olarak ele almıştır.Kuranda Müslümanlara “Allah’a güzel bir ödünç verin” diye emredilirken, “namazı kılınız” ve “zekâtı veriniz” emirlerinden sonra bu emrin verilmesi gerçekten dikkat çekicidir. Müslümanlar geçmişte namazı ve zekâtı sistemleştirip bir kurum haline getirmişler, fakat “ödünç verme” işini ise bugüne kadar hala tam bir kurum haline getirmemişlerdir. Hâlbuki “namazı kılın”, “zekâtı verin” ve “Allah’a güzel bir ödünç verin” emirleri arasında hiçbir fark olamaz. Bana öyle geliyor ki, ayette ödünç yerine kullanılan “karz” kelimesi batı dünyasına “kredi” olarak geçmiştir. Karz kelimesi için Rağıb’ın Müfredat’ına baktım, o bu kelimeyi almamış, sonra Kasım Efendi Kamus’una baktım orada “karz” kelimesi farz kalıbında “kesmek” manasınadır, denilmiştir. Karz kelimesinin türevlerinden olan mukaraza ise mufaale kalıbında mudarabe tarzında yapılmış olan muameleye denir ki, bir kimseye ticaret yapmak için bir miktar sermaye verip aralarında şart koştukları biçimde zarar ve ziyan sermayeye ait olmak üzere karına ortak olmaktan ibarettir, diye yazılıdır. İslam Hukukunda mevcut olan “selam akdi” ile “mudaraba akdi” gibi konuların esaslarından İslam bankacılığı için faydalanılabilir.”³⁶

4.2.4. Muşareke (Ortaklık)

Bir ticari işletmenin sermayesine katılma, ona ortak olmaktır. Muşareke faaliyet türünde, esas olan hem sermayeyi hem de ortaklığı öngörmektir. Sermayedar, bir işletmeye sermaye koyarak ortak olur, sonucunda kârı ve zararı paylasır. Muşarakanın mudarabadan farkı, mudarabada aktif olmayan sermayedar, diğer tarafta emegini, çalışmasını ortaya koyan aktif bir girişimci olduğu halde; muşaraka

³⁶ Faruk ÖZBAY, a.g.e., ss.48-49

hem sermayedarın hem de girişimcinin aktif olduğu bir ortaklıktır. Ayrıca mudarabada mali zararın sermayedara ait olmasına rağmen, müşarakada zarar, taraflar arasında paylaşılmaktadır.³⁷

4.2.5. Müşaraka Mutanakısa

“Yeni bir finansman tekniğidir. Müşarekenin bu türü, finansman yöntemi olarak, bankanın müşterisiyle müzareke akdini kurmasından ve projenin gelir sağlamaya başlamasından sonra uygulanır. Bu yöntem şu şekilde uygulanır:

Bir projeyi (mesela bir gayrimenkul alımı) desteklemek için banka ve müşterinin ortaklıktaki payları belirlenir ve taraflar iştirakleri oranında kardan pay alır. Buraya kadar normal müşareke hükümleri uygulanır. Bundan sonra, eğer müşteri bu mülke sahip olmak istiyorsa yıllık olarak banka hisselerini talep eder ve böylece bankanın ortaklıktaki hissesi gittikçe azalır. Ortaklıktaki hissesi gittikçe azalan bankanın gelirdeki payı da buna orantılı olarak gittikçe azalır. Böylece müşteri giderek gayrimenkulün sahibi olur. Yöntemin bu ikinci basamağı, bir malı müşteriye taksitlerle satmaya benzemektedir. Bu yöntem Ürdün Katılım Bankası tarafından başarıyla kullanılmaktadır.”³⁸

4.2.6. Müzaraa ve Musakat

Müzaraa özellikle tarımsal alanlarda kurulan bir ortaklık tipidir. Sermaye olarak bir taraf arazisini diğer taraf da iş gücünü koymaktadır. Bu açıdan mudarabaya benzemektedir. Yapılan tarımsal işletmeden sağlanan kar veya ürün ortaklar arasında belirlenmiş oranlarda paylaşılmaktadır. Musakat da tarımsal alanda kurulan bir ortaklık tipidir. Genellikle bu tür ortaklıkta bir meyvelik söz konusudur. Taraflardan biri meyve ağaçlarını sermaye olarak ortaya koymakta diğer taraf da ağaçların bakımını ve meyvelerin toplanmasını yani işçiliğini üstlenmektedir. Elde edilen kar veya ürün, yine tarafların aralarında önceden anlaştıkları oranda bölüşülmektedir.³⁹

³⁷ Mehmet TAKAN, Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntemi, Nobel yayınları, Ankara, 2001.

³⁸ Hakan ARABACI, a.g.e. ss.27-28

³⁹ Faruk ÖZBAY, a.g.e. ss.50-51

4.2.7. İcara (Finansal Kiralama)

“Katılım bankası/finansal kiralama şirketi (kiralayan) ile yatırımcı (kiracı) arasında belli bir süre için imzalanan bir sözleşme ile yatırımcının seçmiş olduğu yatırım malının katılım bankası/finansal kiralama şirketi tarafından satın alınarak belirli kira ödemeleri karşılığında yatırımcının kullanımına sunulmasını sağlayan yöntemdir”⁴⁰ “Finansal kiralama yöntemiyle finansman işleminde kiraya veren kiralamaya konu olan mala ait bütün risk ve menfaatlerini tamamen kiracıya devretmektedir. Finansal kiralama sözleşmeleri, daha önce yürürlükte olan 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu’na göre 4 yıldan kısa süreli yapılamamakta idi. Bu kuralın istisnası ise Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın teknolojik özelliği itibarıyla kullanım ömrünü 4 yıldan az olarak belirlediği mallar ile ilgili sözleşmelerdi. Ülkemiz uygulamasında finansal kiralama şirketleri ödemeleri 1-2 yıla yaymakta, asıl ödemelerden sonraya bırakılan sembolik taksitlerle de kanuna aykırı hareket etmemiş oluyorlardı. 6361 sayılı yeni Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu’nda eski kanundaki gibi yıl-ay gibi süre sınırı yer almamaktadır. Bununla birlikte, yeni kanuna göre kira süresi malın ekonomik değerinin %80’inden daha büyük bir kısmını kapsmalı veya kira ödemelerinin sözleşme günündeki değerleri toplamı malın rayiç bedelinin %90’ından daha fazla olmalıdır. Bu şekilde finansal kiralama sözleşmeleri için bir çeşit süre sınırlaması getirmiştir. Kiralama süresi sonunda sözleşmede belirtilen sembolik bir bedel karşılığında kiracı malın mülkiyetini elde edebilir. Katılım bankaları, murabahadan sonra en çok finansal kiralama yöntemiyle fon kullandırmaktadırlar.”⁴¹

4.2.8. Selem veya Selef

Selem bir malın veya hizmetin bedelinin hepsinin peşin olarak ödenip gelecek bir vadede satın alınmasıdır. Banka baştan peşin ödeme yaparak gelecekte üretilecek olan malı satın alır. Ancak bu malı satmak için vadesini beklemek zorundadır. İslam hukukuna göre nakit para, altın, gümüş ve para benzeri varlıkların bu yöntemle satışı,

⁴⁰ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Türkiye’de Özel Finans Kurumları, TKBB Yayınları, İstanbul 2005, s.39

⁴¹ Nurullah MÜCAHİTOĞLU, Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleriyle Karşılaştırılması ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s69

elde edilen kazanç faiz olarak değerlendirildiği için kesinlikle yasaktır. Selem işlemlerinden ortaya çıkan riskten korunmak amacıyla bankalar eş zamanlı selem işlemi de yapabilmektedir. İstisna, hali hazırda mevcut olmayan ve gelecekte üretilecek bir malın satılması işlemidir. Bu sistem genellikle tarım ve inşaat işlerinde uygulanmaktadır. Müşteri bir peşinat ödedikten sonra kalan tutarı vadeler halinde bankaya geri öder. Bu işleyiş özellikle körfez ülkelerinde büyük ölçekli inşaat projelerinin finansmanında kullanılmaktadır.⁴²

4.2.9. Karz-ı Hasen

“Faizsiz bankalar belirtilen yöntemlerin dışında kar amacı gütmeksizin üretim dışı krediler de vermektedirler. Sosyal kredi olarak da nitelenen bu krediye karz-ı hasen denilmektedir. Faizsiz borç vermek, borçtan gelir elde etmemek. Örneğin 100.000 TL borç verip yine 100.000 TL almak. Öte yandan, enflasyon farkını istemek meşrudur. Bu yöntemde insani yardım ve refah gibi gayelere matuf olarak bir mukavele altında ihtiyaç sahibine faizsiz olarak borç vermek şeklindedir. Geri ödemeler iki tarafın anlaştığı bir dönem boyunca yapılmaktadır. Faizsiz banka bu işlem sonunda herhangi bir getiri elde etmemektedir. Bu tür fonlar evlenme, hastalık, çocukların eğitim ve öğretimi ve olağanüstü bazı hallerde verildiği gibi küçük sanayi erbabının projelerini başlatmak için de verilmektedir. Karşılığı ya cari hesaplardan ya da faizsiz bankanın kendi sermayesinden temin edilen bu fonları kullanan ihtiyaç sahipleri meşru sebeplerle borçlarını ödeyemeyecek duruma düşerlerse söz konusu borç, bankanın sosyal fonundan karşılanmaktadır.”⁴³

“Tahlil etmeye çalıştığımız ayette muhtaçlara faizsiz kredi, ödünç para veya mal-mülk vermek, “Allah’a borç vermek” olarak ifade edilmiştir. Allah’ın insanlara ihtiyacı yoktur. Çünkü “Allah zengin, insanlar fakirdir.” (Muhammed, 48) Bütün varlık âlemini yaratan Allah’tır, bütün mülk O’nundur, insanlara mülkü veren de O’dur. (Âl-i İmran, 26) Dolayısıyla “Allah’a borç vermek”, Allah için borç vermek, bir karşılık beklemeksizin Allah’ın rızasını kazanmak amacıyla borç vermektir. Yüce Allah, borç vermeyi kendine borç verme olarak ifade ederek, faizsiz, çıkarsız ve ibadet amacıyla borç verilmesini istemektedir. Dünyada herhangi maddî bir karşılık

⁴² Mehmet Şükrü TEKBAŞ, a.g.e.,ss.5-6

⁴³ Faruk ÖZBAY, a.g.e. ss.51-52

beklemeden bir insanın ihtiyacını karşılayan kimse, bu fedakârlığının karşılığını, ücretini, mükâfatını ahirette Allah'tan alacaktır. Dolayısıyla Kur'an'da karz-ı hasen, "Allah'a borç vermek" olarak ifade edilmiştir."⁴⁴

"Karz-ı hasen hakkında şunları söyleyebiliriz,"⁴⁵

- Alacaklı verdiği miktarı geri alma hakkına sahiptir.
- Borçlu aldığı borcu geri vermekle yükümlüdür.
- Karz sözleşmelerinde vade bağlayıcı değildir. Alacaklı alacağını isteyebilir ya da borçlu borcunu vadeden önce ödeyebilir.
- Alacaklı borçlunun sıkıntısını giderdiği için için Allah tarafından mükafatlandırılacaktır. Bu yüzden borçluyu sıkıştırıp mükafatını azaltmamalıdır.
- Karz ancak misli mallarda gerçekleştirilir. Bu mallar tüketilir ve piyasadan benzeri bulunup geri verilir.

4.2.10. Döviz Kredisi

Döviz kredisi, ihracat veya ithalat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunan müşteriler için kullanılması uygun olan bir kredi türüdür. Döviz kredisinin özelliği, en az kullanılan kredi finansmanı, masraf ve faiz kadar ülkemize döviz kazandırma ve bozdurma taleplerinide kapsamaktadır. İhracat taahhüdünün yerine getirilmesi şartı ile vergi, resim ve harçtan muaftır.⁴⁶

4.2.11. Tavaruk

Tavaruk, Katılım Bankaları tarafından özellikle sistem dışında kalan fonların değerlendirmesine yönelik kullanılan bir finansman şeklidir. Bankalar atıl kalan fonlarını değerlendirmek için tavaruk yöntemi izlemektedirler. Katılım bankaları faizli veya faizsiz çalışan başka bir banka hesabında mevduat depo eder. Birinci banka ikinci bankadan kendi nam ve hesabına emtia alım siparişi talep eder. Bu banka müşterisi adına borsadan emtia alımı gerçekleştirir İkinci banka, müşterisinin adına aldığı emtianın kendisine vadeli ve karlı şekilde satılmasını ister. İkinci banka

⁴⁴ <http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/canli-tutulmasi-gereken-sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-karz-i-hasen/6606> (17-04-2015)

⁴⁵ İshak Emin AKTEPE, Sorularla Katılım Bankacılığı, TKBB Yayın No:4., İstanbul, 2014, s.19

⁴⁶ Faruk ÖZBAY, a.g.e. s.53

aldığı emtiayı isterse kendinde tutar isterse de ikinci el piyasada satışa sunar. Böylece bankalar arasında emtia ticareti yerine sadece vadeli satış ilişkisi kalmış olur.⁴⁷

4.3. Gayri Nakdi Kredilerde Kullanılan Ürünler

4.3.1. Teminat Mektupları

Katılım bankası teminat mektubu ile, gerçek veya tüzel kişi müşterilerinin var olan ya da olacak bir borcunu ödemesi, bir işi yapması, bir malı teslim etmesi gibi taahhütlerini yerine getirmesi konularında 3. kişilere ve kuruluşlara garanti vermektedir. Müşterisinin bu taahhütlerini yerine getirmemesi durumunda teminat mektubu tutarı kadar katılım bankası tarafından alacaklıya borç ödenmektedir. Teminat mektubunda dikkat edilecek husus mektup konusunun dini açıdan icazetinin olmasıdır. Uygulamada katılım bankası ile klasik banka arasında bunun dışında bir fark bulunmamaktadır. Teminat mektuplarının muhatap kişi veya kuruluşa göre ve düzenlenme şekline göre değişik türleri şunlardır;⁴⁸

- Kesin Teminat Mektupları,
- Geçici Teminat Mektupları,
- Avans Teminat Mektupları,
- Gümrük Teminat Mektupları,
- İcra Konulu Teminat Mektupları,
- Sevkiyat Teminat Mektupları,
- Çok Amaçlı Teminat Mektupları,

⁴⁷ Doğa ERDOĞAN, Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları, Marmara Üniversitesi, Yüksek lisans Projesi, İstanbul, 2011, s.56

⁴⁸ Nurullah MÜCAHİTOĞLU, a.g.e. s.25

4.3.2. Referans Mektupları

Genelde inşaat ve taahhüt işleri ile uğraşan ticara firmaların kullanmış olduğu bir üründür. İşletmenin kredi gücünü, muhatap firma tarafından değerlendirilebilmesi adian katılım bankası tarafından düzenlenerek, ilgili kişilere verilir.. Referans mektupları TL veya yabancı para olarak düzenlenebilir.⁴⁹

4.3.3. Eximbank Teminat Mektupları

“İhracata yönelik mal üreten imalatçı ve ihracatçı şirketlerin, Eximbank'tan doğrudan temin edecekleri krediler ile Türk Eximbank tarafından, geçmiş takvim yılında ihracat performansı belirli bir meblağın üzerinde olan firmalara, ihracatın finansmanı amacıyla kullanılan kredilerin güvencesini oluşturmak üzere adı geçen kuruluşa hitaben düzenlenen teminat mektubu türüdür.”⁵⁰

“Türkiye İhracat Kredisi Bankası A.Ş. (Eximbank), ihracatın geliştirilmesi ve ucuz finansman sağlanması amacıyla, ihracatçılarımıza, bankalar aracılığıyla kredi paketleri sunmakta.Bundan faydalanmak isteyen, ihracata yönelik imalatçı ve ihracatçı şirketler, geçmiş yıl ihracat performansı, Eximbank tarafından belirlenmiş meblağın üzerindeyse, istediği kredinin güvencesi olarak, Türk Eximbank’a verilmek üzere, bir bankadan teminat mektubu alır. Düşük maliyetli Türk Eximbank kredi paketlerine başvuru ve kullandırım aşamasında, Türk Eximbank’ın güvence olarak istediği teminat mektubu ve banka aval ihtiyacınız, bankanız AlBaraka tarafından karşılanmaktadır.”⁵¹

4.4. Dış Ticaretin Finansmanı ile İlgili Ürünler

4.4.1. Akreditif

“Akreditif, malların yüklendiğini veya hizmetin yerine getirildiğini gösteren şart koşulmuş vesaikin belirlenen süre içerisinde ibraz edilmesi kaydıyla, belirli bir

⁴⁹ Fatih BİLGE, Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Uygulamaları ve 2008 Küresel finans Krizi Sürecinde Faizsiz Bankaların ve Konvansiyonel Bankaların Performansı Üzerine Bir Analiz, Düzce, 2015, s.37

⁵⁰ <http://www.bankasya.com.tr/kobi-eximbank-teminat-mektuplari.aspx> (18-05-2015)

⁵¹ http://www.albarakaturk.com.tr/kurumsal_bankacilik/detay.aspx?SectionID=w%2B5XSIZu9oQRSZ2T2yDqeQ%3D%3D&ContentID=wNUDAiP%2BZcoq2%2Fwo1exNhq%3D%3D (18-05-2015)

meblağın, malların veya hizmetlerin satıcısına ödeneceğine dair bir banka yükümlülüğüdür. Akreditif, şartlı bir banka garantisidir. Uluslararası ticarete taraflar, birbirlerini çok iyi tanıyamadıkları ve farklı ülkelerde farklı kambiyo rejimleri uygulandığı için karşılıklı bir güvensizlik ve risk içindedirler. Satıcı, sattığı malın bedelini tahsil etmek, alıcı ise sözleşmede saptanan malları zamanında almak amacındadır. Satıcı akreditif şartlarına uygun hareket etmezse, banka hiçbir şekilde ödeme yapmaz. Bu ise alıcı açısından bir güven unsurudur. Bu nedenle akreditif, her iki tarafa da en yüksek düzeyde güvence sağlayan bir ödeme türü olma özelliğini taşımaktadır. Akreditifli işlemler Milletlerarası Ticaret Odası'nın 500 sayılı "Vesikalı Krediler İçin Yeknesak Teamüller ve Uygulamalar" isimli broşürüne tabidir. Söz konusu broşür, akreditifte aksi belirtilmemiş ise, tüm taraflar için bağlayıcıdır. Akreditifte bankalarca mallar değil, belgeler göz önünde bulundurulurak işlem yapılır. Akreditifler, vesaik (belgeler) ibrazında ödeme, vadeli (ertelenmiş) ödeme, kabul yollarından biri ile kullanılacak (ödenecek) şekilde açılabilir. Akreditifin açılması satış sözleşmesi ile kararlaştırılır. Bu satış sözleşmesinin hükümlerini yerine getirmek üzere ithalatçı, kendi bankasına (amir banka) akreditif açma teklifinde bulunur. İthalatçı akreditifin açılacağı banka konusunda bankası ile anlaşır. Akreditif bu banka tarafından açılarak ihracatçının ülkesindeki belirlenen bankaya gönderilir. İhracatçının bankası akreditifin açıldığını ihracatçıya ihbar eder. Bunun üzerine ihracatçı malı yükler ve akreditif uyarınca ibraz etmesi gereken belgeleri de (vesaik) akreditife aracılık eden bankası aracılığıyla, ithalatçının bankasına gönderir. İbraz ettiği belgelerin akreditif şartlarına uygun olması durumunda ihracatçıya ödeme bankaca yapılır. İthalatçının bankası mal bedelini ithalatçıdan tahsil ederek, malları gümrükten çekmesi için belgeleri teslim eder. İthalat işlemlerinde kapama evrakının (gümrük beyanname aslı) Bankaya verilme süresi, transfer tarihinden itibaren 180 gündür. Mal çekildikten sonra 180 günü beklemeden gümrük beyanname (GB) aslının teslim edilmesi gerekmektedir. Transfer ile ilgi düşüm yapıldıktan sonra GB aslı müşteriye iade edilir.

Akreditifin ithalatçı açısından sağladığı fayda, ödemenin güvence altına alınmasıdır.

- Akreditif, akreditifi açan banka ile ihracatçı arasında yapılan bir sözleşmedir.
- İhracatçı ödeme için ithalatçıya bağlı değildir.
- Ödeme, ithalatçıdan değil bankadan sağlanacaktır.
- Akreditifin İthalatçı açısından sağladığı fayda; yüklemenin yapıldığını gösteren uygun belgelerin ibrazıdır.
- Malların sözleşme şartlarına uygun ve vadesinde yüklenmesini sağlar.
- Akreditifi açan banka ödemeyi, ihracatçının yüklemeyi zamanında ve akreditif koşullarına uygun şekilde yaptığını kanıtlayan belgelerin ibrazı halinde yapar.”⁵²

4.4.2. Garanti Mektupları / Harici Garantiler

Uygulamada yine Garanti Mektubuna konu olan işin islami hasasiyeti göztmesi dışında klasik banka uygulamaları ile aynı yapılmaktadır. Garanti mektubunu hazırlayan banka tarafından şartsız ve koşulsuz olarak muhatabın ilk resmi yazılı talebinde ödeneceğini içermesi durumunda Teminat Mektubu adını alır. Garanti mektubunu hazırlayan banka tarafından garanti mektubunda belirtilen yükümlülüklerin gerçekleştiğini ya da gerçekleşmediğini gösteren belge veya belgelerin ibraz edilmesi halinde muhatabın ilk yazılı talebinde ödeneceğinin taahhüt edilmesini yazması halinde Stand-By L/C (şartlı garanti mektubu) olarak adlandırılır.⁵³

“Garanti mektupları ve kontrgarantiler bir tarafın (garanti veren) diğer bir tarafa (garanti edilen) belli bir ödemenin, işin veya yükümlülüğün yine belirtilen

⁵² <http://www.bankasya.com.tr/kobi-akreditif.aspx> (20-05-2015)

⁵³ <http://www.personel.klu.edu.tr/dosyalar/.../TEMİNAT%20MEKTUPLARI.pptx> (20-05-2015)

şartlar ve zaman limiti içerisinde yerine getirileceğini taahhüt ettiği belgelerdir. Garanti mektupları, garanti eden tarafından doğrudan doğruya garanti lehtarına adına düzenlenebilir; ancak bu durumda taraflar arasındaki güven ve garantörün kredibilitesinin bir sorun olabileceği açıktır. İş dünyasında garanti mektupları, genellikle garantörün riskini üstlenen bir banka tarafından garanti lehtarına hitaben düzenlenir. Taahhüt edilen işin yerine getirilmemesi halinde garanti lehtarını tazmin talebini garanti mektubunu açan bankaya iletir, lehtarın tazmin talebini karşılayan banka ise garanti amirini (garantör) borçlandırır. Kontrgaranti: Yurtdışındaki muhatap firma, tanımadığı bir bankanın mektubuna güvenmek yerine, kendi ülkesindeki bir bankadan garanti mektubu verilmesini isteyebilir. Bu durumda ilgili ülkede bulunan bankaya söz konusu işi taahhüt eden bir garanti mektubu verilir. Yurtdışındaki bankada bu mektuba dayanarak kendi ülkesindeki muhataba garanti mektubu düzenler. Bu işleyişe kontrgaranti (garanti karşılığı garanti) denir. Dahili Garanti Mektubu; Yurt içinde bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine, bir malın teslimi, bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi gibi konularda muhatap kuruluşlara hitaben verdikleri, söz konusu taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda, mektup bedelinin kayıtsız şartsız ödenmesi yükümlülüğünü içeren garanti belgeleridir. Garanti mektupları yurtdışındaki bir lehtara hitaben de açılabilir. Bu durumda garanti amirinin yurtiçinde bulunan bankası, yurtdışındaki muhabir bankasına hitaben bir kontrgaranti düzenleyerek bu bankadan asıl lehtar adına yeni bir garanti mektubunun hazırlanmasını isteyebilir. Başka bir ifadeyle bir taahhüt zinciri halinde, kontrgarantiyi açan banka garanti amirinin, yurtdışı muhabir banka ise kontrgarantiyi açan bankanın riskini üstlenirler. Teminat mektupları ve kontrgarantiler iç ve dış ticaret faaliyetlerinde yaygın olarak kullanılır.”⁵⁴

4.4.3. Kabul/Aval Kredileri

“İthalatçı firmaların, ihracatçı tarafından keşide edilen poliçeyi kabul ederek mallara ödeme yapmadan sahip olmasına olanak veren bir kredi türüdür. Ödeme poliçe vadesinde gerçekleştirilir. İhracatçı firmalar, söz konusu poliçelere ithalatçının bankası tarafından aval verilmesi durumunda, poliçeleri herhangi bir bankada iskonto ettirerek erken tahsil yoluna gidebilir. Kabul edilmiş ve Bank Asya aracılığı ile aval

⁵⁴ <http://www.kuveytturk.com.tr/> (20-05-2015)

verilmiş poliçelerin ihracatçıya geri gönderilmesi durumunda, ödeme vadesinde poliçe aslının ibrazı şarttır.”⁵⁵

Kredinin avantajları;

- Açılan Kabul Kredisi ile ödemelerin banka garantisi altına alınmış olması, ihracatçı firmanın dış ticaret işlemlerinde güven ve esneklik sağlar.
- İthalatçı firmalar, satın alacağı malları ödeme yapmadan, eksiksiz ve uygun bir şekilde elde edeceği garantisini sağlamış olur.
- İhracatçı firmalar, düzenlenen poliçelere ithalatçının bankası tarafından aval verilmesi durumunda, poliçeleri herhangi bir bankada iskonto ettirerek erken tahsil edebilir.

4.4.4. İhracat Aracılık Hizmetleri

İhracat yapan firmalar adına gelen akreditiflerin işleme alınması, talep edildiği durumlarda teyit ilave edilmesi, ihracat vesaikinın incelenmesi ve yurtdışına gönderilmesi, yurtdışı bankalarla yapılması gereken haberleşmenin sağlanması, vesaik mukabili ihracat belgelerinin yurtdışı muhabir bankalara tahsil için gönderilmesi, belgelerin takibi, ihraç bedellerinin tahsili gibi kambiyo işlemleri için ihracatçı firmalar bankaya ihtiyaç duyarlar. İhracat işlemleri ile birlikte kambiyo taahhütlerinin takibi, yurtdışından gelen yabancı para ihracat bedellerinin alış işlemleri ve kambiyo taahhüdünün kapatılması gibi teknik aşamalar katılım bankaları tarafından yerine getirilebilmektedir.⁵⁶

4.4.5. İthalat Aracılık Hizmetleri

Yurtdışından yapılan ticari faaliyetlerin karşılığındaki ödemeler genel olarak bankalar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. İhracatçıya yapılacak ödemelerin bir banka garantisini taşıdığı akreditifli ve kabul kredili avalli ithalat işlemlerin

⁵⁵ <http://www.bankasya.com.tr/kobi-aval-police.aspx> (20-05-2015)

⁵⁶ Faruk ÖZBAY, a.g.e. ss.57-58

bankacılık sistemi dahilinde işleme konulması gerekir. Klasik bankalar gibi katılım bankaları da ihtiyacı olan müşterilerinin ithalat işlemlerine aracılık edebilmektedir.⁵⁷

4.4.6. Yurtdışı Kaynaklı Krediler

“Gelişmişlik düzeyleri farklı olan birçok ülke ekonomisini içinde bulunduran dünya ekonomisi, tarihsel süreç de ülkelerin kaynak paylaşımları konusunda birçok gelişmelere sahne olmuştur. Bu gelişmelerin başında gelen liberalizasyon süreci, başladığı günden bu yana dünya ekonomisinin en önemli olgularından biri haline gelmiştir. Liberalizasyon genel olarak, ekonomideki mevcut piyasalar üzerinde ki denetimlerin kaldırılması anlamına gelmekte olup, özellikle GOÜ ekonomileri için ayrı bir önem taşıyan finansal liberalizasyon, finansal piyasalardaki denetimlerin kaldırılması olarak tanımlanmaktadır. Finansal liberalizasyon süreci sermaye akımlarını mal ve hizmet ticaretinin çok ötesinde farklı bir boyuta taşımıştır. İktisat literatürü incelendiğinde, sermaye akımlarının ülke ekonomilerine etkileri ve sonuçları konusunda kabul gören genel bir teori olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, sermaye akımlarının özellikle GOÜ ekonomilerinde yarattığı etkiler üzerine yapılan tartışmalar sürekli artış göstermiştir. Dış kaynakların ülke ekonomileri üzerindeki etkilerine yönelik görüşlerin ağırlıklı kısmı, piyasaların bütünleşmesi sonucu yaşanan finansal derinliğin kaynak yetersizliği çeken GOÜ ekonomileri için ek kaynak imkanı sunduğu yönünde olup, bu görüşlerin aksini savunan görüşlerinde oldukça fazla olduğu dikkat çekmektedir. Öyle ki, finansal sistem üzerindeki sınırların ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini savunarak finansal liberalizasyon sürecinin başlamasına öncülük eden Mc Kinnon ve Shaw (1973) çalışmalarında dahi vurgulanan konular açısından farklılıklar bulunmaktadır. Dış kaynakların ekonomileri olumlu yönde etkilediğini savunanlara göre, kaynakların ülke ekonomilerinde sağladığı kapasite artışı dış ekonomilerden gelen finansmanların maliyetini karşılıyorsa, dış finansman işlevini yerine getiriyor ve ekonomiye faydalı oluyor demektir. Dış kaynakların ekonomileri olumsuz yönde etkilediğini savunanlar ise, dış kaynakları ülkelerdeki finansal krizlerin sebebi olarak görmüşler ve ekonomilerde yüksek maliyetlere sebebiyet verdiklerini savunmuşlardır. Dış kaynakların ekonomileri olumsuz yönde etkilediği görüşlerinin en ünlüsü, Griffin-

⁵⁷ Faruk ÖZBAY, a.g.e. ss.57-58

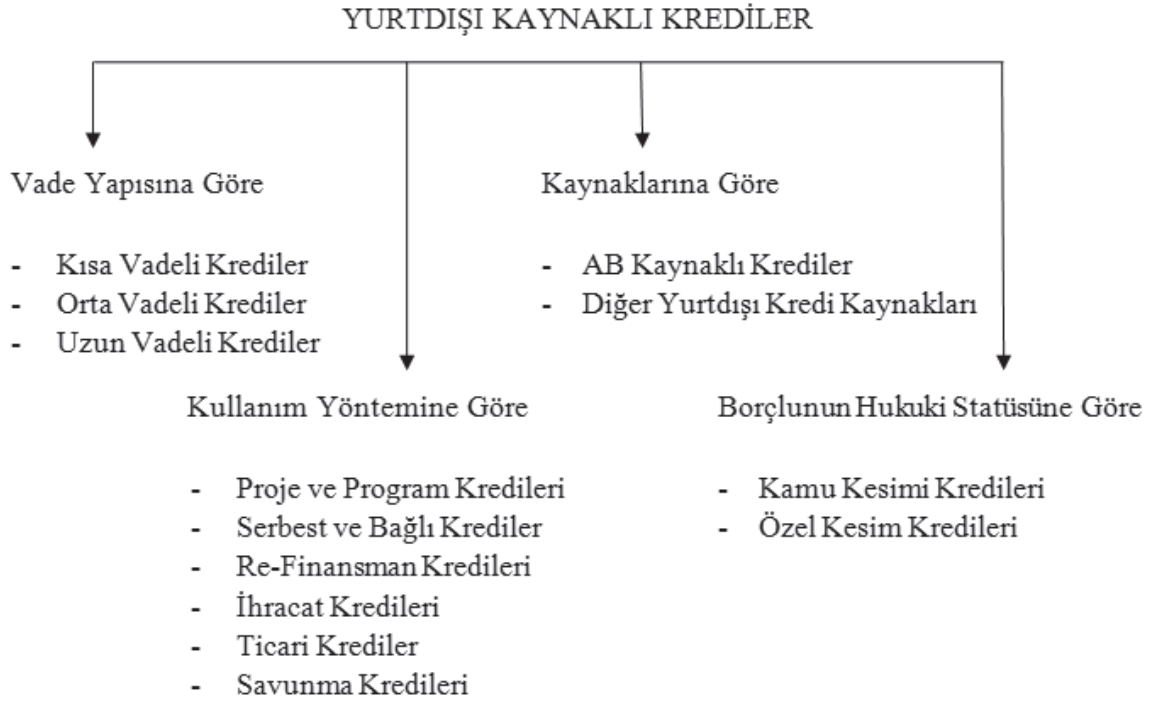
Enos ikilisinin dış finansmanlar ile yurtiçi sermaye birikimi arasında olumsuz bir ilişkinin olduğu yönündeki tezleridir. Griffin-Enos on beş Afrika ve Asya ülkesinin 1962-1964 dönemine ait verileri ile yaptıkları çalışmada dış finansmanlarla, büyüme arasında ciddi bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşırken, on iki Güney Amerika ülkesine ilişkin 1957-1964 verileriyle yaptıkları çalışmada iki değişken arasında ki ilişkinin negatif olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yurt dışı kredi genel bir tanımlama ile ülke içinde yerleşik kuruluş ve kişilerin, ülke dışında yerleşik kuruluş ve kişilerden kısa, orta ve uzun vadeli olarak kredi kullanılması şeklinde ifade edilebilir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler için yurt dışı kaynaklı kredi kullanımı ihtiyaca göre her zaman başvurulabilen bir yöntemdir. Yurt dışı kredi kullanım ihtiyacının daha çok olduğu gelişmekte olan ülkelerde, dış kredi kullanımını doğuran başlıca nedenler”⁵⁸

- Tasarruf ve kaynak yetersizliği,
- Dış ticaret ve ödemeler dengesi açıkları,
- Bütçe açıkları,
- Nakit akımının artması,
- Savunma giderleri finansmanı,
- Yatırım finansmanı,
- Vadesi gelmiş borçlara finansman sağlanması,
- Olağanüstü harcamaların karşılanması,
- Devletin milli para değerini koruma adına rezerv ihtiyacı duyması,
- Ekonomik dengeyi sağlayıcı ve koruyucu etkiler,
- Kaynak dağılımı ve kullanımında etkinlik sağlayıcı etkiler yaratılmak

istenmesi gibi birçok makro ve mikro neden sıralanabilir.

⁵⁸ Şahan KAVCIOĞLU, “Yurt Dışı Kaynaklı Krediler ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi Cilt.21, Sayı 1, 2013

Grafik 5: Yurtdışı Kaynaklı Kredi Türleri

4.5. Bireysel Finansmanda Kullanılan Ürünler

4.5.1. Konut Finansmanı

“Müşterinin satın almak istediği gayrimenkulün Banka tarafından satın alınıp, istenilen vadeye göre üzerine kar payı ilave edilerek, müşteriye satılması işlemidir.”⁵⁹

Konut Finansmanı;

- Konut edinmeleri amacıyla tüketicilere kredi kullandırılması
- Konutların finansal kiralama yoluyla tüketicilere kiralanması
- Sahip oldukları konutların teminatı altında tüketicilere kredi kullandırılması şeklinde üç türden oluşmaktadır. Bunların ortak özelliği tüketici kredi sayılmalarıdır.

⁵⁹ <http://www.bankasya.com.tr/bireysel-konut-finansman-destegi.aspx> (21-05-2015)

4.5.2. Taşıt Finansmanı

“Taşıt Finansman Desteği, kredi değerliliği olan gerçek ve tüzel kişilere, almak istedikleri taşıtın banka tarafından satın alınarak istenilen vadeye göre kar payı ilave edilerek satılması yoluyla kullandırılan finansman desteğidir.”⁶⁰

4.5.3 İhtiyaç Kredisi

“Ticari ya da sınaî faaliyetlerin finanse edilmesi amacını taşımayan, kişisel ya da hane halkı gereksinimlerini gidermeye yönelik malları temin edebilmeleri için, gerçek kişilere kullandırılan finansman desteğidir. Piyasa şartlarının uygun olması koşuluyla, müşterinin ihtiyacı olan tüketim malının Banka tarafından alınarak, müşteriye istenilen vadeye uygun kar ilave edilerek satılması şeklinde kullandırılır. Bu krediler nakdi olarak kullandırılmaz.”⁶¹

4.5.4. Diğer Faaliyetler

Katılım Bankaları döviz alım satımı işlemleri yapabilirler. Bu gibi işlemler bir tür ticaret olduğundan elde edilen kar faiz olarak kabul edilmez. Katılım bankaları müşterilerine klasik bankacılığın sunduğu birçok hizmetleri de sunabilmektedirler. Böylece hem müşterilerin ihtiyaçları giderilir hem de bu işlemleri yaptıkları için gelir elde edebilirler. Bu tür işlemler bankacılık hizmeti niteliği taşıdığından elde edilen gelir faizle ilişkisi olmamaktadır. Katılım Bankaları bu anlamda sunabilecekleri hizmetlere ilişkin örnekler aşağıda verilebilir.⁶²

- Çek ve senet tahsili,
- Havale,
- Elektronik fon transferi,
- İthalat ve ihracat işlemleri,
- Çek vermek,
- Kredi kartı vermek,
- Teminat mektubu vermek,

⁶⁰ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/tasit-finansmani/Sayfalar/default.aspx> (21-05-2015)

⁶¹ http://www.albarakaturk.com.tr/bireysel_bankacilik/detay.aspx (21-05-2015)

⁶² Faruk ÖZBAY, a.g.e. ss.59-60

- Kiralık kasa hizmeti vermek vb.
 - Seyahat çeki çıkarmak,
 - Spot döviz alım satımı yapmak,
 - Fizibilite etütleri hazırlamak,
 - T.C. Merkez Bankasınca uygun görülecek diğer is ve hizmetleri gerçekleştirmek.
- Hisse senedi, kar ortaklığı belgesi ve bunlarla ilgili portföylerin idaresini yürütmek, yedd-i emin ve vekil olarak hareket etmek,
 - Poliçe, emre muharrer senet, temettü belgesi, çek, konşimento ve diğer vesikaları keşide etmek, tanzim etmek ve üzerine aval vermek,

5. KATILIM BANKALARININ TÜRK EKONOMİSİNE KATKILARI

1985 yılından bu yana 30 yılı aşkın zamanda ülke finans sektöründe faaliyet gösteren Katılım Bankaları, hem sektörün büyümesine paralel ülke ekonomisi dahilinde büyümüş hem de kendine has özellikleri ile ülke ekonomisine çeşitli yönlerde katkılar sağlamışlardır. Katılım Bankaları ülke ekonomisinin son 20 yılda içinde bulunduğu serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde, dünyada sektörlerinde yaşanan 2 büyük krizde de kendine has yöntemleri ile önemli roller üstlenmişlerdir. Katılım Bankaları'nın kendine has işleyiş prensipleri ve üstlendikleri sorumluluklarla kayıt dışı ekonomiyi bertaraf edici, atıl birikimleri sisteme katıcı, reel sektörü finanse edici, rekabetin içinde, maliyetleri azaltıcı, yabancı sermayeyi ülkemize getiren, istihdamı artırıcı katkılar sağlamaktadırlar. Katılım bankaları'nın ülke ekonomisine sağladıkları katkılar aşağıdaki gibidir.⁶³

5.1. Atıl Tasarrufların Sisteme Dahil Edilmesi

“Katılım Bankaları Bankalar Kanunu'na uygun olarak faaliyet göstermekte ve 24 yılı aşan bir süredir yastık altı paraların ekonomiye kazandırılması konusunda önemli işlevler üstlenmektedirler. Bir anlamda Risk Sermayesi (Venture Capital) kuruluşu niteliğinde olan katılım bankaları, topladıkları atıl (yastık altı) fonları doğrudan Türk sanayicisi ve müteşebbisinin ihtiyaç duyduğu hammadde, yarı mamul

⁶³ Mustafa Mürsel ESKİCİ, a.g.e. s.57

ve mamul maddeler ile yatırım mallarının temininde kullanmak suretiyle ülke ekonomisine ciddi katkılar sağlamaktadırlar.”⁶⁴

Katılım bankaları, en önemli misyonu olarak görülen daha önce ekonominin dışında kalmış veya verimsiz alanlarda atıl kalmış birikim ve tasarrufların faizsiz esaslar dahilinde doğrudan sanayiye, ticarete, yani sektöre reel ekonomiye kaynak olarak girmesine aracılık yapmaktadırlar. Finansal sistemin dışında kalan fonları sisteme dahil ederek tasarruf sahiplerine gelir sağlaması, gelir dağılımını düzenleyici etkileri, reel sektöre fon aktararak ekonominin büyümesine olan katkıları, kurumlar vergisi, KKDF, KDV ve BSMV ödeyerek kamuya katkıları, reel sektörün direk fonlanması sebebi ile istihdamın sürekliliği ve artışı ile sosyo-kültürel faaliyetlere katkıları sayılabilir.⁶⁵

5.2. Kayıt Dışı Ekonominin Önlenmesi

“Kayıtdışı ekonominin (KDE) tanımı ile ilgili olarak hem fikir olunan temel varsayım ortak bir kavrama ulaşmanın mümkün olmadığıdır. Bu nedenle birçok kaynakta "kayıtdışı ekonomi" kavramı farklı şekillerde ifade edilmeye çalışılmaktadır. Kayıtdışı ekonomi; “ekonomik faaliyetin fiilen gerçekleşmiş olmasına rağmen bu faaliyetle ilgili kayıtların tutulmaması” olarak tanımlanmakta, “hiçbir belgeye bağlanmayarak ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle gerçekleştirilen ekonomik olayın devletten ve işletme ile ilgili diğer kişilerden tamamen ya da kısmen gizlenerek, kayıtlı ekonominin dışına taşınması” olarak tanımlanmaktadır.”⁶⁶ Genel bir tanımlama yapacak olursak, kayıt dışı ekonomi, gayri safi milli gelir hesaplarını elde etmede kullanılmakta olunan bütün istatistiki yöntemler ve gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin tümü olarak adlandırılabilir.

Katılım Bankaları çalışma yöntemleri gereği kaynak kullandırırken reel ekonomik faaliyetleri finanse etmektedirler. Finansmanın, kredi kullanan firma yerine mal tedarik edilen satıcılara ödenmesi sebebiyle verilis amacı dışında, verimsiz, riskli ve kayıt dışı işlerde kullanımı önlemektedir. Ülke ekonomimizin

⁶⁴ http://www.kuveytturk.com.tr/faizsiz_bankacilik.aspx

⁶⁵ <http://bilalsener.blogspot.com.tr/2013/07/faizsiz-bankacilk.html> (02-05-2015)

⁶⁶ Yalın BİÇER, Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Vergi Politikaları ve Değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006, s.4

üstesinden gelmeye çalıştığı en önemli sorunlarından birisi kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı ekonomiden kaynaklanan vergi kayıplarıdır. Katılım Bankaları, bu anlamda ülke ekonomisine bir disiplin de kazandırmaktadır. Gerçek olmayan kayıtsız ve faturasız hiçbir işleme kredi sağlamaması isleyiş prensipleri ile vergi kaybının önüne geçmektedirler. Örnek verecek olursak; tasıt, konut finansmanlarında mutlaka işlemin ilgili tescil makamınca onaylanması gerektiği için alım satımlar kayıt altına girmis olmaktadır. Bu işlemlerden doğacak vergi ve harçlar kamuya kazandırılmaktadır. Hammadde, makine ve diğer ihtiyaçların karşılanması işleminde ise mutlaka fatura istenmesi direk satıcıya ödeme yapılması kayıtlı ekonomiyi desteklemektedir.⁶⁷

5.3. Reel Sektörün Finanse Edilmesi

Katılım Bankaları, kullanılabilir kaynaklarının tamamını kurumsal finansman desteği, finansal kiralama ve proje bazında kâr veya zarar ortaklığı yöntemleriyle reel sektörün finansman ihtiyacını karşılamaktadır. Kaynak kullanılacak firmaların seçiminde uluslararası standartlar ve objektif mali kriterler kullanılmaktadır.⁶⁸

“Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) Başkanı V.Derya Gürerk’in 2014 yılı değerlendirme, 2015 yılı beklenti ve öngörüsü konuşma metninde Katılım Bankaları kanalıyla islami finansın Dünya ve Türkiye reel sektörüne katkılarını şöyle özetlemiştir.”⁶⁹

“Dünya ekonomisindeki son gelişmeleri değerlendirerek başlamak istiyorum konuşmama. Hepinizin bildiği üzere dünya ekonomisi 2014 yılında 2013 yılı ile aynı oranda ve % 3,4 oranında büyümüştür. Bu büyümede Asya ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkeler yine belirleyici olmuştur. Nitekim gelişmekte olan ülkeler % 4,6 büyürken gelişen Asya ülkeleri ise % 6,8 büyümüşlerdir. Ortalama % 1,8 büyüyen gelişmiş ülkeler tarafında ise ABD ekonomisi % 2,4 ile diğer ülkelerden ayrılarak olumlu bir büyüme performansı sergilerken, Japonya ve Euro Bölgesinde iktisadi faaliyet zayıf seyrine devam etmiş ve küresel büyümedeki yavaşlamanın

⁶⁷ Mustafa Mürsel ESKİCİ, a.g.e. s.108

⁶⁸ Albrakatürk, Katılım Bankacılığı Sistemi Nedir? Kitapçığı, s.27

⁶⁹ http://www.tkbb.org.tr/documents/konusmalar/TKBB_Yonetim_Kurulu_Baskani_V_Derya_Gurerk_Konusma_Metni.doc (17-05-2015)

temel belirleyicileri olmuşlardır. 2015 yılında ise; ABD’de ilk çeyrekte görülen sürpriz yavaşlama (% 0,2) ve gelişen Asya ve Japonya’da görülen yavaşlamalar nedeniyle global büyüme oranı 2014 yılının altında kalabilecektir. Bu biraz da Rusya ve Ortadoğu’daki jeopolitik risklerin seyrine bağlı bulunmaktadır. Türkiye’ye gelince; 2014 yılında Ülkemizin büyüme oranı 2013’den 1,3 puan daha az, 2012’den 0,7 puan daha yüksek gerçekleşmiştir. 2014 büyüme hızı geçen yıl yaptığımız % 3’lük tahmine çok yakın çıkmıştır. Aslında 2014 yılındaki makro ihtiyat tedbirlerinin iç talebi kısıması, ülkemizin etrafındaki jeopolitik gelişmelerin ihracatımızı olumsuz etkilemesi nedeniyle büyüme hızındaki yavaşlamaya rağmen, ekonomik performansımızın düşmediği anlaşılmaktadır. Bu faktörler Türk ekonomisinin siyaset algısının giderek azaldığını göstermektedir. Bu azalma büyük ölçüde makroekonomik dengelerin ve finans sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşmasından kaynaklanmıştır. 2014 yılına damgasını vuran en önemli olaylardan birisi de petrol fiyatlarının 110 dolarlardan 50 dolara kadar inmesidir. Son zamanlarda tekrar yükselişe geçmesine rağmen eski seviyelerine çıkması beklenmemektedir. Petrol fiyatlarının düşmesi Türk ekonomisinde hem dış ticaret açığını azaltıcı etki yapmış, hem de Rusya, Irak, İran ile körfez ülkelerinin petrol gelirlerinin azalmasından dolayı, başta ihracat olmak üzere turizm ve bavul ticaretinde gelir azaltıcı etkiler yapmıştır. Dolar kurundaki hızlı yükselişe rağmen Nisan ayı hariç, ihracat gelirlerinin istenen düzeyde artmamasının en önemli nedeni bu ülkelerdeki sıcak gelişmeler ve petrol gelirlerinin düşmesidir. Türk bankacılığı özellikle son 12 yıl içinde yapılan sağlam reformlar ile son derece güçlü bir yapıya kavuşmuştur. Günümüzde bankacılık sektörümüz öz varlık, sermaye ve likidite yeterliliği, aktif kalitesi gibi önemli başlıklarda oldukça iyi durumdadır. Bankacılık sektörünün karlılık artışı son 3-4 yıldır yeterli değildir. Bu durum bizi, reel sektörün finanse edilmesinde bankalarımızın gerekli fedakârlığı gösterdiği sonucuna götürebilir. Ancak daha sağlam ve karlı bankacılık sektörü için sektör üzerindeki kamu maliyetlerinin azaltılması, bunun için de son zamanlarda yürürlüğe konulan zorunlu karşılıklara nema ödenmesinin yeterli düzeye çıkarılması ya da zorunlu karşılıkların azaltılması gibi hususları takdirlerinize arz ederiz. Katılım Bankacılığının 2014 yılındaki artış oranları toplanan fonlarda % 5,7, kullandırılan fonlarda , %3,8 aktifte % 8,5, özvarlıkta ise % 9,5 olmuştur. Ana kalemlerimizin söz konusu artış hızlarındaki

yavaşlaması, bir üyemizin özel durumundan kaynaklanmış olup sektörün diğer üyeleriyle sektörün aktifleri % 33, toplanan fonlar %30 ve kullandırılan fonlar %31 nispetinde artış gösterdiği görülmektedir. 2014 yılında bankacılık sektörü içindeki payımız ise, toplanan fonlarda % 6,3, kullandırılan fonlarda %5,5 aktifte ise % 5,2 olarak ortaya çıkmıştır. 2015 yılındaki gelişme seyrine baktığımızda, bu yılın ilk 4 ayında toplanan fonlarda % 5, kullandırılan fonlarda, % 9, aktifte ise % 8 artış sağlanmıştır. Yeni üyemiz Ziraat Katılım Bankası'nın ve diğer oyuncuların sektörümüze girmesi sayesinde 2015 yılını daha başarılı geçireceğimize inanıyoruz. Bölüşükçe, birlikte oldukça daha hızlı büyüyeceğimize inanıyoruz.”⁷⁰

Tablo 4: Katılım ve Mevduat Bankaları Karşılaştırması

KATILIM BANKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ BAŞLICA FİNANSAL BÜYÜKLÜKLERİ (Mio TL) *

Finansal Başlıklar		Katılım Bankaları			Bankacılık Sektörü		
		Ara.2014	Ara.2013	Değişim(%)	Ara.2014	Ara.2013	Değişim(%)
TOPLANAN FONLAR **	TP	38.979	36.696	6,2	664.527	596.694	11,4
	YP	23.004	20.267	13,5	375.798	331.635	13,3
	YP-MADEN	3.422	4.532	-24,5	16.303	20.989	-22,3
	TOPLAM	65.405	61.495	6,4	1.056.628	949.318	11,3
KULLANDIRILAN FONLAR ***		69.639	67.248	3,6	1.280.137	1.094.132	17,0
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)		1.213	799	51,8	9.526	6.986	36,4
TOPLAM AKTİF		104.242	96.086	8,5	1.994.238	1.732.413	15,1
ÖZ VARLIK		9.648	8.852	9,0	232.084	193.745	19,8
NET KAR		89	1.071	-91,7	24.665	24.686	-0,1
PERSONEL SAYISI		16.249	16.763	-3,1	216.880	214.226	1,2
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	986	961	2,6	12.125	11.903	1,9
	YURTDIŞI	4	4	0,0	85	83	2,4
	TOPLAM	990	965	2,6	12.210	11.986	1,9

* BDDK Raporlarına göre hazırlanmıştır.

** Bankalardan toplanan fonlar hariç tutulmuştur.

*** Takipteki alacaklar ve yurtdışı murabaha hariç tutulmuştur.

5.4. İstihdamın Arttırılması

Ekonominin gelişme hedeflerinin en önemli bir unsuru olan bankacılık sektörü, özellikle 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren yaşanan ve sistemik risk etkisiyle hızla ve derinleşerek yayılan global finansal krizlerin ardından çok özel bir anlam daha kazanmıştır. Bankacılık sektörü artık sadece ekonomik işleyişin

⁷⁰ http://www.tkbb.org.tr/documents/konusmalar/TKBB_Yonetim_Kurulu_Baskani_V_Derya_Gurerk_Konusma_Metni.doc (17-05-2015)

vazgeçilmez bir unsuru değil, aynı zamanda tüm dünya ekonomilerinin etkilenebileceği risklerin de odağını oluşturmaktadır.⁷¹

Katılım Bankaları, reel ekonomiye kaynak temin ediyor olma, KOBİ'lerin faaliyetlerini sürdürmesi ve büyümesine katkı sağlama etkileri ile istihdamı artırıcı rol de almışlardır. Reel sektöre sağladıkları fonlama sayesinde gerçekleştirilen yatırımların yeni istihdam alanları oluşturmaları ile Katılım Bankaları istihdam üzerinde de olumlu etkilere sahiptirler. istihdam alanlarının büyümesi ve sağlıklı bir şekilde sağlam temeller üzerinde durabilmesi için kullandıkları kaynakları istihdamı artırıcı katkılar gerçekleştirmektedirler.⁷²

5.5. Rekabetin Gelistirilmesi

“Katılım bankalarının gelecekte bir diğer değerlendirmesi gereken durum ise müşterilerinin üçte birine yakınının katılım bankalarının yanı sıra diğer geleneksel bankaların da müşterisi olmalarıdır. Müşterilerin büyük bir kesiminin sadece katılım bankaları ile çalışmamaları, geleneksel bankaların ürün/hizmet ağıının genişliği ve müşterilerin finansal beklentilerinin halen rekabet alanında önemli bir faktör olduğu görülmekle ve katılım bankalarının bu alanlarda yapacakları atılımlarla çok daha geniş kitlelere yönelebilecek olmaları bir fırsat olarak göze çarpmaktadır. Katılım bankalarının, önümüzdeki dönemde pazar payını büyütmek ve tüm finansal sektör ile rekabet edebilecek hale gelebilmeleri için önemli konular.”⁷³

- **Fonlama olanaklarının artırılması;**

“2013 yılında yayınlanan Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşu Standard and Poors (S&P) raporuna göre, Türkiye'de gelişen İslami Bankacılık sektörünün bu hızda büyümesini desteklemek için, sadece yurtiçi tasarrufların çekilmesi yeterli olmayacak, taze sermaye ve fonlama ihtiyacının da doğması beklenmektedir. İş modelleri nedeniyle katılım bankalarının geleneksel bankalara göre daha kısıtlı fonlama kaynakları bulunmaktadır. Özellikle 2011 yılında Kuveyt

⁷¹ Ebubekir AYAN, Türk Bankacılık Sektöründe İstihdam Analizi ve İstihdamın Arttırılması Olanakları, Bussiness and Economics Research Journal, Volume 3, Number 1, 2012, s.42

⁷² “Mustafa Mürsel ESKİCİ, a.g.e. s.110”

⁷³ Deloitte, Türkiye Katılım Bankacılığı, Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar, Ocak, 2014 ss.13-15

Türk tarafından başlatılan ve dört katılım bankası tarafından değerlendirilen sukuk ve murabaha sendikasyonu işlemleri sayesinde büyümeye önemli destek verilebilmiştir (2013 yılında Türkiye’de yaklaşık 7 milyar liraya ulaşması beklenmekte olup 2012 yılında 240 milyar dolara ulaşan Dünya sukuk piyasasında Türkiye’nin payı oldukça küçük kalmıştır). Gerek İslami finans kurumlarının finans piyasasındaki etkinliği gerekse devletin önemli yasal düzenlemeleri ile Malezya 154 milyar dolar ve %64 pay ile sukuk piyasasının öncüsü olmuştur. Malezya, BAE gibi öncü ülkeler özellikle alt yapı hizmetlerini fonlamak amacıyla kamu kurumları aracılığıyla sukuk ihraç etmişlerdir. Türkiye’nin sukuk ihracı piyasasının gelişmesi için en önemli unsur kamu kurumlarının daha fazla devreye girmesi ve alt yapı projelerinde sukuk finansmanının daha çok kullanılmasıdır.”⁷⁴

- **Daha geniş kitlelere ulaşım sağlanması;**

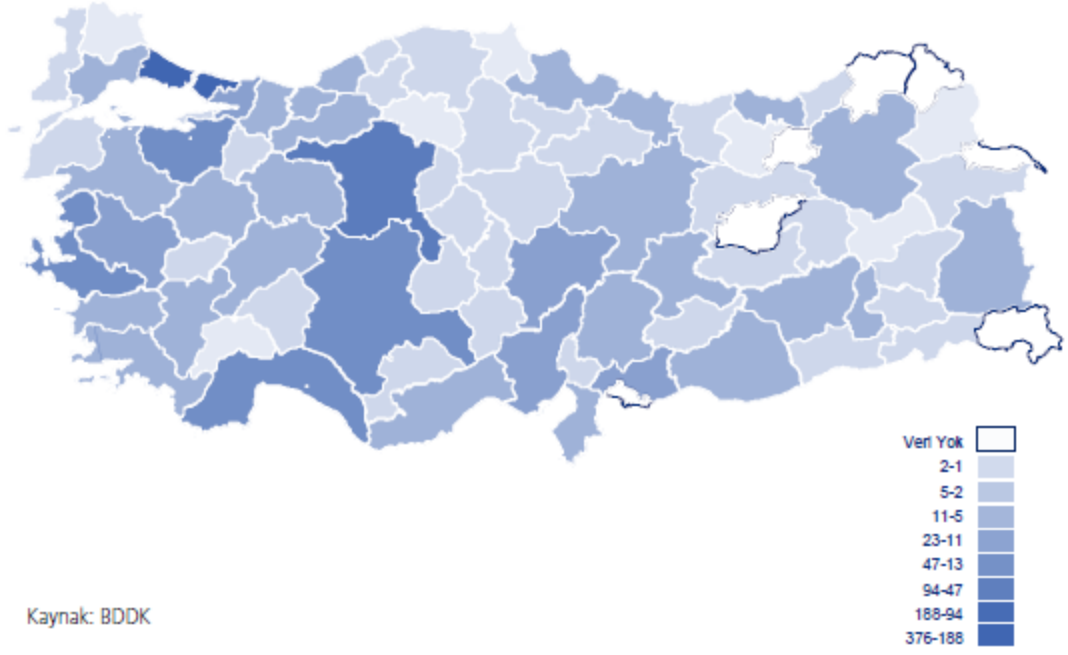
“Katılım bankalarının faaliyet modelleri nedeniyle halen bankalarla çalışmayan ve üvene önem veren kitlelere ulaşma potansiyeli geleneksel bankalara göre oldukça yüksek olup, bugünkü şube sayıları ve dağılımı yeterli görülmemektedir. Katılım bankalarının özellikle son yıllarda hızla şubeleşme çabalarını önümüzdeki yıllarda da devam ettirmeleri gerekmektedir.”

- **Ürün ve hizmet çeşitliğinin artırılması;**

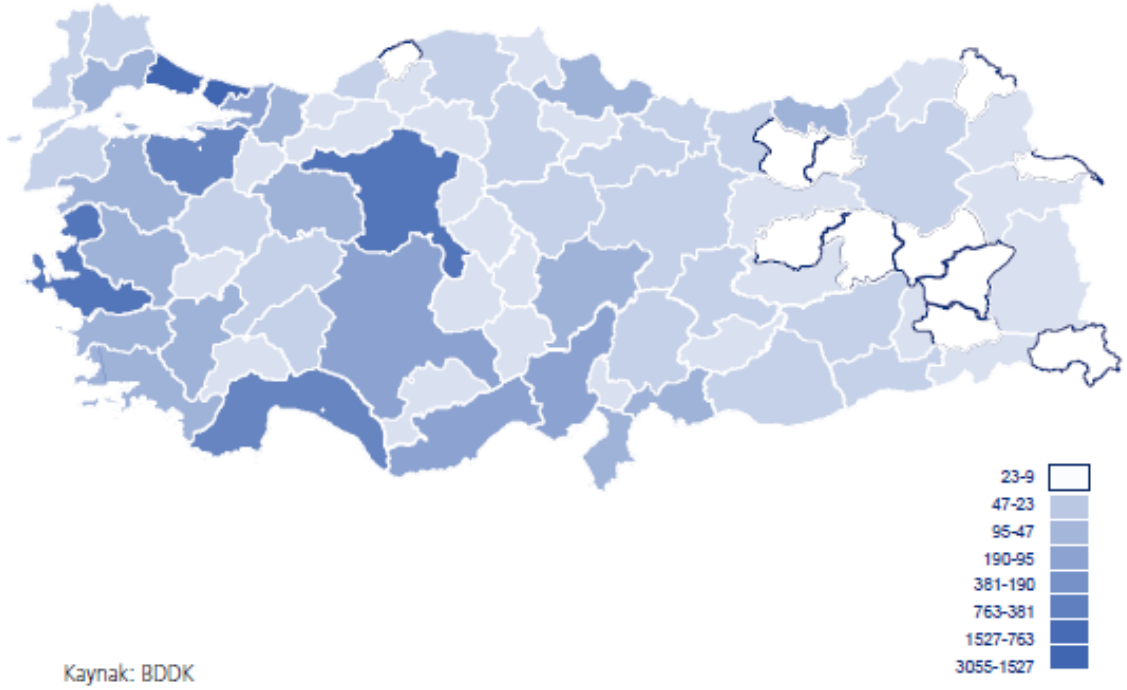
“Bugün, katılım bankalarının ürün ve hizmet ağını yurtdışında İslami finans pazarının gelişmiş ülkelere göre daha geliştirecek alanları mevcuttur. Konu sadece ürün geliştirmeye yapılacak yatırımların artması olmayıp, gerekli yasal düzenlemelerin sağlanması ve teknolojinin önderliğini sağladığı ürünlerin sunulmasıdır.”

⁷⁴ Deloitte, Türkiye Katılım Bankacılığı, Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar, Ocak, 2014 ss.13-15

Grafik 6: Katılım Bankaları Şube Ağı Dağılımı

Grafik 7: Mevduat Bankaları Şube Ağı Dağılımı

“Bugün halen katılım bankalarının bulunmadığı şehirler olup, mevduat bankaları ile ülke üzerinde benzer bir dağılıma sahip bulunmaktadır. Bugün bir caddesi üzerinde aynı bankanın birden çok şubesi bulunabilen büyük şehirlerdeki rekabet Anadolu’daki potansiyele doğru yönelmekte olup halen sadece 51 ilimizde dört katılım Bankasının da şubeleri bulunmakta ve halen 7 ilimizde de hiçbir katılım bankası bulunmaktadır. 81 ilin 81’inde de en az 9 şubesi bulunan mevduat bankaları ile katılım bankalarının rekabet edebilmeleri için ülke genelinde daha fazla şube ağını geliştirerek müşteriye yaklaşımları gerekmektedir.”⁷⁵

5.6. Yabancı Sermaye Transferi Sağlanması

Ülkemizde faaliyete geçen faizsiz finans kuruluşları özellikle ortadoğu ve körfez ülkelerinden gelen yabancı yatırımcılar tarafından kurulmuştur. Faisal Finans, Kuveyt Türk ve Albaraka Türk kuruluşlarının hakim ortakları ve sermaye kaynakları körfez ile Ortadoğu ülkelerinden olup söz konusu kuruluşlar ülkemize faizsiz bankacılık alanında yatırım yapan ilk bankalardır. Bu anlamda katılım bankaları kuruluşundan itibaren hem yerli sermayelerce desteklenmiş hem yabancı sermayenin ülkemize girişinde köprü vazifesi üstlenmişlerdir. Böylelikle sağlanan fonlar ve sermaye hareketi ülkemizin dış ticaret hacmine katkı sağlayarak ekonomik şartların daha iyi hale gelmesine katkı sağlamıştır. Katılım bankaları’nın spekülatif, riskli ve gerçek dışı işlemlerden uzak durma misyonu ve uyguladıkları hasasiyet dış yatırımcıların büyümekte olan ülke ekonomimize kayıtsız kalmamalarını sağlamakta bu aracılık nedeniyle sermaye transferinin gerçekleştiği görülmektedir.⁷⁶

5.7. Maliyetleri Düşürücü Katkıları

Katılım Bankaları sabit faiz getirisi taahhüdü ile fon toplamadıkları için ellerindeki kaynakları çok daha esnek şekillerde piyasaya sunma çeşitliliğine sahiptirler. Ülke ekonomisindeki sıkıntılı süreç ve geçişlerde bu özelliklerini kullanarak daha az maliyetli finansman sağlayabilirler. Ticari firma ve girişimciler herhangi bir yatırım kararı almadan önce beklenen fayda ile yatırım maliyetlerini karşılaştırdıklarında katılım bankaları’nın yukarıda bahsi geçen avantajlarından

⁷⁵ Deloitte, Türkiye Katılım Bankacılığı, Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar, Ocak, 2014 ss.13-15

⁷⁶ “Mustafa Mürsel ESKİCİ, a.g.e. s.111”

kaynaklanan rekabet dogrucu etkileri hem piyasadaki maliyetleri dsrc hem de finansman sıkıntısına çözüm bulan finansal kuruluşlar olduğu görülmektedir. Ekonomilerde maliyeti ucuz finansman olması büyüme ve gelismenin daha hızlı olmasını saglamaktadır. Sabit faiz getiri vaadi bulunmaksızın gerçekleştirdikleri fon toplama yöntemleri ve gerçek ticari islemlere kaynak saglayan fon kullandırma imknları klasik bankacılara göre cari faiz oranlarından bağımsız uygulamalı bu oranları aşağı çeken bir etkiye sahiptirler.⁷⁷

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDA SİGORTA UYGULAMASI

1. SİGORTA KAVRAMI VE SİGORTANIN TARİHSEL GELİşİMİ

1.1. Sigortanın Tanımı

Bir kimse veya kuruluşun belli bir prim (cret) karşılığında bir menfaatini teminat altına almasıdır. Sigorta, risklerin gerçekleşmesi sonucu doğabilecek zararları gidermek için kullanılan mali bir araçtır. Sigortanın hukuken geçerli olması için Sigorta sözleşmesi yani poliçenin yapılmış olması gereklidir. Poliçe, sigorta sözleşmesinin koşullarını içeren ve ispatlayan belgedir. Poliçe üzerinde sigorta şirketinin nvanı, adresi, sigortalının adı, riskle ilgili bilgiler, prim, sigorta başlangıç ve bitiş tarihleri, sigorta koşulları vs. bilgiler yer almaktadır.

1.2. Sigorta Sisteminin İşleyişi

“Aynı tehlikelere mâruz kimseler arasındaki yardımlaşmanın sigorta işletmesi aracılığı ile teknik ve rasyonel bir şekilde organize edilerek, zararın sigortalılar topluluğuna dağıtılmasıdır. Sigorta sözleşmesi ise fertlerin bu organizasyon ve sisteme katılmak üzere yaptığı akitir.”⁷⁸ “Deneyim ve araştırmaların bir sonucu olarak ortaya çıktığı üzere belli bir tehlike pek çok kişiye tehdit etmekte, bu tehdit altında bulunan kişilerin sadece bir kısmı bu tehlikelerin gerçekleşmesinden doğan

⁷⁷ Mustafa Mürsel ESKİCİ, a.g.e. s.111

⁷⁸ Merih Kemal Omağ, “Sigorta Kavramı”, (Oğz İmregün, Ticaret Hukuku, içinde nite 23, Fasikül III, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Ankara 1988) s. 328.

zarara mâruz kalmakta ve bu zararın, mağdur tarafından tek başına yüklenilmesi ekonomik açıdan büyük bir külfet teşkil edebilmektedir.

Halbuki söz konusu zararın sigorta sistemi içerisinde, aynı tehlikeye mâruz insanlar topluluğuna dağıtılması halinde, ekonomik sonuçları açısından daha kolay katlanılabilir olduğu deneyimle anlaşılmıştır. Sigorta fertlere sağladığı güvenliğin yanında, millî kaynakları koruyup güçlendirmekte, kredi temininde kolaylık sağlamakta, sermaye birikimini temin etmekte, ticarî girişim gücünü artırmakta ve tasarrufa vasıta olmaktadır. Sigorta ve benzeri risk paylaşım kurumları yüzyıllar boyunca ticaretin en büyük destekçisi olmuştur. Bugünkü ekonomik sisteme göre ciddi hiçbir girişimin sigortasız yapılma imkânı yoktur.”⁷⁹

1.3. Sigorta Hukukunun Tanımı ve Bağlı Olduğu Hükümler

Sigortaya konu rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmeleri ve bu sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri inceleyen, ticaret hukuku kapsamına giren bir özel hukuk dalıdır.⁸⁰ 6762 sayılı TTK ‘nın 1264 üncü maddesi uyarınca sigorta sözleşmeleri hakkında TTK ‘nın 5 inci kitabının hükümleri bulunmadığı hallerde ise Borçları Kanunu hükümleri uygulanacaktır. Tasarının 1451 inci madde de; “bu kanunda hüküm olmayan hallerde sigorta sözleşmelerine Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır” şeklindeki düzenlemeyle aynı anlayış sürdürülmüştür.

1.4. Dünyada Sigortanın Tarihi

Babililer'in M.Ö. 1800 yıllarında geliştirdiği Hammurabi Kanunları, sigortanın bilinen ilk hukuki şeklini içeriyordu. Buna göre, bir kervana haydutların

⁷⁹ Hasan HACAK, Marmara.Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi Dergisi S.30 (2006/1), ss.21-50

⁸⁰ <http://www.samildemir.av.tr/2009/05/ttk-tasarisinin-sigorta-sozlesmesinin-hukumlerine-iliskin-maddeleri-ile-getirilen-duzenlemelerin-degerlendirmesi/> (21.03.2015)

saldırması halinde, zarar kervan sahipleri arasında bölüşülerek zarar karşılanmakta idi.

✓ Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde bir tür nakliyat sigortası vardı. Gemi sahipleri, ticaret seferine çıkacakları zaman sermaye olarak deniz ödöncü denilen bir borç alırlardı. Eğer gemi sağ salim geri dönerse, gemi sahibi deniz ödöncünü misliyle geri öderdi. Ancak gemi yolda batarsa, deniz ödöncü gemi sahibinde kalırdı.

✓ Yine aynı dönemde, Rodos Kuralları denilen bir düzenlemeyle müşterek avarya kavramı ortaya çıktı. Buna göre, kaptan bir tehlikeyle karşılaştığında gemisini kurtarmak için yükün bir kısmını denize atarsa, bu zarar gemi ve yük sahipleri arasında paylaşıldı.

✓ 14. yüzyılda, Cenevizliler tarihte sigortaya özgü (diğer ticari konuları içermeyen) ilk sözleşmeleri yaptılar.

✓ 15. yüzyılda İspanya'da sigorta hukukuna ilişkin ayrıntılı düzenlemeler yapıldı. 1435 ve 1436 yıllarında kabul edilen iki kararname ile nakliyat sigortalarına dair kurallar kondu.

✓ 17. yüzyıldan itibaren İngiltere'de ilk sigorta şirketleri kurulmaya başladı. O zamana dek sigorta işi tüccarlar tarafından yapılıyordu. Ancak 1666'da 13.200 ev ve 87 kiliseyi yok eden Büyük Londra Yangını sonrasında öyle büyük zararlar oluştu ki, sadece yangın sigortası üzerine uzmanlaşan sigorta şirketleri kuruldu. Önemli bir ticaret merkezi olan Londra, bu yüzyıldan itibaren dünya sigortacılığının önde gelen şehri haline geldi.

✓ 17. yüzyılın sonlarına doğru, Londra'nın dünya ticaretindeki artan önemi nedeniyle, bu şehirde nakliyat sigortacılığı konusunda da önemli bir talep doğmaya başladı. 1680'lerin sonuna doğru Edward Lloyd, Londra'da denizcilerin gittiği bir kahvehane açmıştı. Kahve, zamanla gemilerini veya yüklerini sigorta ettirmek isteyenler ile bu riskleri kabul etmek isteyenlerin buluşma noktası haline aldı. Lloyd's, zamanla kahvehaneden nakliyat ve özel riskler konusunda uzmanlaşmış dünya çapında bir sigorta borsası haline dönüştü.

✓ Mucit ve siyaset adamı Benjamin Franklin, ülkesi ABD'de sigortacılığın gelişmesi için çaba gösterdi. Kurduğu sigorta şirketi, yangına karşı

sigorta yaptığı gibi, sigortalıları yangın riskine karşı bilinçlendiriyor, yüksek riskli ahşap binaları sigortalamıyordu.⁸¹

1.5. Türkiye’de Sigortanın Tarihi

Ahilik teşkilatı gibi mesleki loncalar, kurdukları yardım sandıklarıyla Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk sigorta örneklerini verdiler. Bu sandıklar yangın ve ölüm gibi bugün de sigorta konusu olan risklere karşı üyelerini koruyordu. Bu ilk örnekler dışında, Türkiye’de sigortacılık geç gelişti. Bunun nedeni olarak İslam dininin kadercilik anlayışı gösterilir. Belki de daha önemli bir neden, ticaretin ve mali yapının Batı Avrupa’ya kıyasla geri kalmış olmasıydı.

1870 yılında özellikle İstanbul'daki azınlıkların ve yabancıların mallarını etkileyen Beyoğlu yangını, sigorta düşüncesinin yaygınlaşmasına ve ilk sigorta şirketlerinin kurulmasına neden oldu. Bunların çoğu yabancı kökenliydi. İlk yerel sigorta şirketi, 1893 yılında kurulan Osmanlı Umum Sigorta Şirketi oldu. 1864 tarihli Deniz Ticareti Kanunu'nda sigortacılıkla ilgili ilk düzenlemeler yapıldı. Bu düzenlemeler 1906'da kara sigortacılığına özel hükümler kanunlaşmaya kadar kıyas yöntemiyle kara sigortalarında da kullanıldı. Yabancı sigorta şirketlerinin başına buyruk çalışmalarını düzenlemek amacıyla 1914'te sigorta denetimi konusunda ilk kanun çıkarıldı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, milli iktisat anlayışı doğrultusunda, sigortacılık alanında da yerel sermayenin varlık göstermesi için yeni sigorta şirketleri kuruldu. 1929 yılında, sigortacıların meslek kuruluşu olarak Sigortacılar Cemiyeti Daire-i Merkeziyesi kuruldu. Bu kuruluş, bugün de varlığını Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği adıyla devam ettirmektedir. 1956 yılında düzenlenen Türk Ticaret Kanunu'nun beşinci kitabında, sigortacılıkla ilgili düzenlemeler yapıldı. 2007 yürürlüğe girecek yeni Türk Ticaret Kanunu'nun taslak çalışmasında sigortacılıkla ilgili önemli düzenlemeler öngörülmüştür. 1980'li yıllarda

⁸¹ <http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb/Birlik/Tarihce/> (21.03.2015)

Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde uygulanan liberal siyaset sayesinde yabancı şirketler türk sigorta sektörüne dönmeye başladı.

1990 yılında, o zamana kadar devlet tarafından belirlenen sigorta tarifeleri serbest bırakıldı. Bunun sonucu olarak sigorta primleri ve şirket kârları hızla düştü, rekabet zorlaştı. Düşen kârlar ve 90'lı yıllarda yaşanan ekonomik krizler nedeniyle yabancı şirketler yavaş yavaş Türk sigorta piyasasından çekildiler. Ancak Türk sermayeli banka ve holdinglerin öncelikle kendi grup risklerini sigortalamak üzere çok sayıda şirket kurması nedeniyle sektörde bir daralma yaşanmadı.

1990'ların son yıllarından itibaren Türkiye'ye yabancı sermayeli sigorta şirketlerinin yeniden geldiği ve pazar paylarını giderek büyüttükleri görülmektedir. 2006 yılında sektörde yabancı sermayeli şirketlerin pazar payı %50'yi geçmişti. İzleyen yıllarda bu eğilim devam etti ve Türk sigorta sektörü, büyük oranda yabancı sermaye etkisi altına girdi.³ Haziran 2007'de sektörün uzun süredir beklediği Sigortacılık Kanunu kabul edildi ve yürürlüğe girdi. Kanun, özellikle Türk sigorta sektörünün Avrupa Birliği'ne uyumlu hale gelmesine yönelik hükümler içeriyordu.⁸²

3. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARI VE SİGORTACILIK

UYGULAMALARI

Ülkemizde faaliyette bulunann 4 Katılım Bankası'da Sigortacılığın tüm alanlarında (Elementer, Hayat ve Bireysel Emeklilik (BES) müşterilerine acentelik hizmeti vermektedirler. Bu sigorta türlerini biraz açacak olursak;

2.1. Sigorta Türleri

2.1.1. Elementer Sigortalar

Hayat ve BES hariç tüm sigorta branşlarını kapsamaktadır, Bu tür sigortalar sigortalının mal varlığında meydana gelecek çeşitli risklerin neden olacağı hasarlar ve kayıplar için yapılmaktadır.

⁸² <http://www.tsrb.org.tr/tsrb/Birlik/Tarihce/> (21.03.2015)

Bunlar;

- Kaza Sigortaları (Kasko – Zorunlu Trafik - Ferdi Kaza)

Sigortalının iradesi dışında meydana gelecek bir olay sonucunda, mallarına veya kendisine bir zarar gelmesi durumunda bu hasarları güvence altına almak için yapılır. Aynı ayrı kişiler için veya mallar için yapılıyor olabilir.

- Yangın Sigortaları (Konut Paket - İşyeri paket)

Bir yangının neden olduğu her çeşit hasarı karşılamak üzere yapılır. Sadece konutlar için değil, depolar, ardiyeler, imalathaneler, fabrikalar ve benzeri binalar için yapılabilir. Yangın sigortaları sadece gayrimenkulün yanmasını değil binada bulunan eşyalar, demirbaşlar ve ticari malları da güvence altına alır.

- Mühendislik Sigortaları (İnşaat all Risk - Makine Kırılması - Elektronik Cihaz)

İnşaat, makine kırılması, montaj, elektrik ve elektronik cihazlar gibi, mühendislik gerektiren çalışmalar sırasında ortaya çıkacak hasarlar güvence altına alınır.

- Nakliyat Sigortaları

Karayolu, denizyolu, havayolu gibi çeşitli yollarla taşınmakta olan malların, bu araçlara yüklenmesi, taşınması, boşaltılması ve aktarılması durumlarında meydana gelecek hasarları güvence altına almak için yapılır.

- DASK Sigortaları (Zorunlu Deprem)

Zorunlu olarak yaptırılan DASK veya normal deprem sigortaları ile deprem sonucu binada ortaya çıkan zararların karşılanması için yapılır.

2.1.2. Hayat Sigortaları

Kişilerin yaşamları ile ilgilidir. Bir hayat sigortası poliçesi, insanlara yaşlılıklarında sıkıntıya düşmemeleri, ölmeleri durumunda da geride bıraktıkları ve

bakmakla yükümlü oldukları kişilere mevcut yaşam standartlarını devam ettirme olanağı vermektedir.

Hayat sigortası ölüm haline bağlı yapılmışsa, sigorta şirketi ancak sigortalının ölmesi durumunda poliçe lehdarlarına ödeme yapar. Hayat sigortası yaşam haline bağlı yapılmışsa, önceden belirlenen süre sonunda sigortalı eğer hayatta ise kendisine ödenir. Ama bu süre dolmadan sigortalı öderse sigorta şirketinin bir ödeme yapma yükümlüğü yoktur. Bir de karma hayat sigortaları yapılmaktadır. Bu tür poliçeler yukarıdaki her iki durumu da kapsar. Önceden belirlenen süre sonunda sigortalı hayatta kalmış ise sigorta bedeli kendisine ödenir. Ancak süre dolmadan sigortalı öderse bu durumda sigorta bedeli poliçede gösterilen lehdarlara veya yasal mirasçılara ödenir.

Sektörde Birikimli Hayat ve Kredi Hayat Sigortaları başlığı altında çeşitli ürünlerle müşterilere sunulmaktadır. Katılım Bankaları ise sadece Kredi Hayat branşında ve sadece azalan bakiyeli teminatlarını müşterilerine sunabilmektedir. Çünkü Danışman Kurulları kararı gereği sabit teminatlı Hayat Sigortaları için icazet'leri⁸³ bulunmamakta vermiş oldukları kredilere istinaden kredi tutarı kadar azalan bakiyeli yöntemle Kredi Hayat sigortası yapabilmektedirler.

Örnek verecek olursak;

Bir müşterinin 60 ay 100 bin TL Konut Sigortası kredisi kullandığını ve 100.000 TL sabit teminatlı hayat sigortası yapıldığını düşünelim, 30. ay müşteri vefat ederse yaklaşık olarak kalan (ödenmemiş) kredi riski 50 bin TL civarında olacaktır. Banka acenteliğini yaptığı sigorta şirketinden Daini-i Mürtehin (DM) sıfatıyla 50 bin TL kredi borcunu kapatacak geri kalan müşterinin varislerine verilecektir. Varislere verilen (kalan) 50 bin TL kredinin borcu olmayıp hayat sigortası olarak değerlendirildiğinden Danışman Kurulu kararlarına aykırı bir durumla karşı karşıya kalınmış olacaktır.

Oysa azalan bakiye teminatlı hayat sigortası yapıldığında hem primi sabit teminatlı hayat sigortasına göre daha uygun olmakta hem de risk gerçekleştiğinde

⁸³ Sigorta türlerinin islami sigortacılıkta icazetinin değerlendirmesine 3. Bölümde geniş kapsamlı yer verilmiştir.

sadece kalan kredi borcu kadar tutar sigorta şirketinden alınıp müşterinin kredi borcu kapatılarak varislere herhangi bir tazminat ödenmemektedir.. Ayrıca varislere herhangi bir kredi borcunda bırakılmadığından böylece sadece kredi riski teminat altına alınarak Danışman Kurulu'nun icazetine göre hareket edilmektedir.

Katılım Bankaları Elementer ve Kredi Hayat Sigortası branşlarını, uygun fiyatlarda, hızlı ve güvenilir şekilde yaptırma olanakları sunarak müşterilerine vermiş oldukları kredilerin teminatlarının sigortalanmasını sağlarlar ve bu sayede;

- Kredi teminatlarını güvenceye alarak bankanın riskini korur ve devamlılığını sağlayarak ülke ekonomisini dengede tutmaya katkıda bulunurlar,
- Müşterilerini ve/veya varislerini olası risklere karşı korunmalarını sağlarlar,
- Tabiki vermiş oldukları bu hizmet karşılığında gelir elde ederler,

Şunu da belirtmek gerekir ki Katılım Bankaları sadece vermiş oldukları kredilere istinaden sigortacılık yapmayıp sigorta acentelikleri gereği müşterilerine krediye bağlı olmayan ürünlerde sunmaktadırlar.

2.1.3. Bireysel Emeklilik Sözleşmeleri (BES);

Bireysel emeklilik sistemi, mevcut kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak kurulmuştur. Temel amacı, bireylerin çalışma yaşamları boyunca yaptıkları düzenli tasarrufların yatırıma yönlendirilmesini sağlayarak, oluşacak birikimlerle, tasarruf yaptıkları dönemde sahip oldukları refah seviyesinin emeklilik döneminde de devam etmesini sağlamaktır. Sistem gönüllü katılım esasına dayanmaktadır. Bireysel emeklilik sistemine fiil ehliyetine sahip kişiler katılabilir. Sisteme katılım için bir emeklilik şirketi ile emeklilik sözleşmesi akdetmek yeterlidir.

Şirket, bireysel emeklilik sistemine girmek isteyenlere, sisteme girme kararını etkileyebilecek hususlar hakkında bilgi verir. Kişinin emekliliğe yönelik beklentilerine, gelir düzeyine ve yaşına uygun bir emeklilik planı teklifi sunulur. Emeklilik sözleşmesine sahip olmak isteyen kişi, giriş bilgi formunu ve emeklilik planı, plan kapsamında sunulan fonlar, yapılan kesintiler, varsa katkı payı tutarı ile emeklilik sözleşmesinin taraflarına ilişkin bilgileri içeren “teklif formu”nu usulüne

uygun olarak doldurup imzalar. Şirketin İnternet sitesi, çağrı merkezi veya şirketçe yetkilendirilen çağrı merkezi aracılığıyla düzenlenen sözleşmelerde ise, katılımcı, emeklilik sözleşmesine, emeklilik planına ve sisteme ilişkin gerekli bilgilerin kendisine verildiğini teyit ederek teklifi çağrı merkezi veya elektronik imza aracılığıyla onaylar.

Emeklilik sözleşmesi, şirket tarafından reddedilmediği takdirde, varsa blokaj süresinin tamamlanmasını müteakip, katkı payı olarak yapılan ilk ödemenin şirket hesaplarına nakden intikal ettiği tarihte yürürlüğe girer. Katılımcı, teklif formunun imzalanmasını veya teklifin onaylanmasını müteakip 60 gün içinde cayma hakkına sahiptir. Cayma bildiriminin şirkete ulaşmasını müteakip verilen ödeme talimatları iptal ettirilir ve yapılan tüm ödemeler, fon toplam gider kesintisi haricinde hiçbir kesinti yapılmadan, varsa yatırım gelirleriyle birlikte 10 iş günü içinde ödeyene iade edilir.

Katılımcının, bireysel emeklilik sistemine ilk defa katılması sırasında veya farklı bir şirkette ilk defa emeklilik sözleşmesi akdetmesi halinde, katılımcıdan veya sponsor kuruluştan, teklifin imzalandığı veya mesafeli satışta teklifin onaylandığı tarihte geçerli aylık brüt asgari ücret tutarı dikkate alınarak aşağıdaki esaslar dahilinde peşin, azami 1 yıl içinde tahsil edilmek üzere taksitli veya ertelenmiş olarak giriş aidatı alınabilir.

✓ Peşin ve taksitli olarak alınan giriş aidatı, teklifin imzalandığı veya onaylandığı tarihte geçerli aylık brüt asgari ücretin %10'unu aşamaz.

✓ Peşin ve ertelenmiş olarak alınan giriş aidatlarının toplamı teklifin imzalandığı veya onaylandığı tarihte geçerli aylık brüt asgari ücretin;

- 0-3 Yıla Kadar %75'i
- 3 Yıl-6 Yıla Kadar %50'si
- 6 Yıl-10 Yıla Kadar %25'i kadar olabilir.

✓ 10 yılını dolduran, vefat, maluliyet, emeklilik hakkını kullananlardan ertelenmiş giriş aidatı tahsil edilmez.

Emeklilik şirketi, katılımcının bireysel emeklilik hesabına yapılan katkı payları üzerinden azami % 2 oranında yönetim gideri kesintisi yapabilir. Katılımcı, emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı ödenmesine ara verilebilir. Vadesinde ödenmeyen katkı payının ödeme tarihini müteakip üç ay içinde, ilgili hesaba herhangi bir ödeme yapılmaması durumunda, ilgili sözleşmede ödemeye ara verildiği kabul edilir. Bu durumda şirket, ara verme süresi boyunca katılımcının birikiminden, ara verilen her tam ay için 2 TL'yi aşmayacak şekilde ara verme durumunda yapılan ek yönetim gideri kesintisi alabilir. Fon net varlık değeri üzerinden yapılan fon işletim gideri kesintisi dahil olmak üzere, fona ilişkin giderlerin karşılanması için fondan gider kesintisi yapılabilir. Bu kapsamda yapılacak toplam kesinti oranları üst sınırları, günlük azami yüzbinde 3, yüzbinde 5,25, yüzbinde 6,25 olmak üzere üçe ayrılmış olan fon grubu bazında belirlenmiştir.

Emeklilik şirketi tarafından tahsil edilen katkı payları, varsa kesintiler yapıldıktan sonra emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilir. Katılımcı, birikiminin hangi fon veya fonlarda değerlendireceğine risk ve beklenti tercihinine göre kendisi karar verir. Herhangi bir fon dağılımı tercihinde bulunmayan katılımcıların birikimleri, dahil olduğu plan kapsamında sunulan standart fonda yatırıma yönlendirilir. Fonlar uzman portföy yöneticileri tarafından yönetilir. Sistemde katılımcılara herhangi bir getiri garantisi verilmemektedir.

Fon portföyündeki varlıklar Takasbank nezdinde ve şirket varlıklardan ayrı şekilde saklanır. Katılımcıların sahip oldukları pay adedi Takasbank nezdinde katılımcı bazında ve katılımcıların erişebileceği şekilde izlenir.

Sistemin şeffaflığının ve güvenliğinin sağlanması amacıyla emeklilik şirketlerinin denetimi için detaylı denetim ve gözetim mekanizmaları kurulmuştur. Sistem, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Emeklilik Gözetim Merkezi, Takasbank ve bağımsız denetim şirketleri gibi çeşitli kurum ve kuruluşların denetim, gözetim ve kontrolü altındadır. Emeklilik şirketlerinin faaliyetleri Hazine Müsteşarlığı, fonların ve portföy yöneticilerinin faaliyetleri Sermaye Piyasası Kurulu tarafından denetlenir. Fonların hesap ve işlemleri de yılda en az bir defa bağımsız dış denetime tabidir.

Katılımcı,

- Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı tutarını ve ödeme dönemini değiştirebilir.
- Başka şirketten aktarımla düzenlenenler hariç diğer bireysel emeklilik hesaplarındaki birikimlerini, şirkette en az 2 yıl kalmak şartıyla; başka şirketten aktarımla düzenlenmiş sözleşmelerini ise şirkette en az 1 yıl kalmak şartıyla başka bir emeklilik şirketine aktarabilir.
- Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı ödemeye ara verebilir.
- Yılda en fazla 6 kez fon dağılım oranını ve yılda en fazla 4 kez emeklilik planını değiştirebilir.

Bireysel emeklilik sisteminde, işverenler tarafından ödenenler hariç katılımcı adına bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı paylarının %25'ine karşılık gelen tutar katılımcının vergi mükellefi olup olmamasına bakılmaksızın devlet katkısı olarak katılımcıların ilgili hesaplarına ödenmektedir. Bir katılımcının bir takvim yılı içinde alabileceği devlet katkısı tutarı, ilgili yıla ilişkin toplam brüt asgari ücret tutarının %25'ini geçemez.

İşverenler ise, çalışanları adına ödedikleri katkı paylarını (ödemenin yapıldığı ayda elde edilen ücretin %15'ini ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamayacak şekilde), doğrudan gider yazabilmektedirler. Bireysel emeklilik sisteminde emekli olmak için katılımcının, sisteme ilk giriş tarihinden itibaren 10 yıl süreyle sistemde kalması ve 56 yaşını tamamlaması gerekir. Katılımcı isterse, emeklilik hakkını ileri bir tarihte kullanabilir.

Katılımcının birden fazla emeklilik sözleşmesi bulunması halinde, tüm sözleşmelerden emekliliğe hak kazanması için en az birinden bu hakkı kazanması yeterlidir. Emeklilik hakkını kullanmak isteyen katılımcının tüm sözleşmelerini birleştirmesi gerekmektedir.

Emekliliğe hak kazanan katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinin bir kısmının veya tamamının defaten ödenmesini talep edebilir. Bunun dışında birikimlerinin bir kısmının veya tamamının yıllık gelir sigortasına

aktarılmasını talep ederek yapılacak sözleşme çerçevesinde, kendisine belirli bir süre veya ömür boyu maaş bağlanmasını talep edebilir. Ayrıca, belirlenen geri ödeme programına göre birikimlerini kısım kısım şirketten almayı da tercih edebilir.

Katılımcı, emeklilik sözleşmesi süresi içinde istediği anda birikimlerini alarak sistemden ayrılabilir. Sistemden ayrılan katılımcılara yapılan ödemeler, ödenen tutarın içerdiği getiri tutarı üzerinden stopaj kesintisine tabidir. Stopaj kesintisi oranı, sistemden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasviye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlar için %5, 10 yıl süreyle sistemde kalmakla birlikte sistemden emeklilik hakkı elde etmeden ayrılan katılımcılar için %10, 10 yıldan az süreyle sistemde kalarak ayrılan katılımcılar için ise %15'tir⁸⁴

Katılım Bankalarının Bireysel Emeklilik Sistemini müşterilerine sunabilmesi için BES fonlarında toplanan tutarların Katılım Bankacılığı ilkelerine istinaden faizsiz enstürmanlarda değerlendiriliyor olması yeterlidir. Bu sebeple tüm Katılım Bankaları çalıştıkları Emeklilik Şirketlerinde kendi üzerlerinden yapılan BES sözleşmelerinin faizsiz fonlarda değerlendirilmesini sağlayarak müşterilerinin hasassiyetlerini korumaktadırlar.

2.2. Katılım Bankaları Sigortacılık Uygulamaları

2.2.1. Albaraka Türk Katılım Bankası Sigortacılık Uygulamaları

Albaraka Türk Katılım Bankası Elementer branşta çoklu acentelik sistemi ile müşterilerine farklı alternatifler sunarak müşterilerine hizmet vermektedir. Çoklu acentelik ile çalışmak fiyatlama açısından avantaj getirir bankaya artı operasyonel yük getirmiş olacağı aşıkardır. Ancak bunu Acerpro Sigorta Platformu yazılımını bankaya entegre ederek aynı anda bir çok sigorta şirketinden online teklif alıp poliçeleştirerek hızlı ve kesintisiz hizmet sunabildiği bilinmektedir.

Hayat ve Emeklilik branşında ise 2010 yılından bu tarafa Anadolu Emeklilik Şirketi ile müşterilerine ürün sunan banka 2014 yılında Kuveyt Türk ile işbirliğine giderek Katılım Emeklilik şirketini %50 paylı kurmuşlardır ve artık Hayat ve Emeklilik branşlarında iştiraki oldukları şirket üzerinden devam ettirmektedirler.

⁸⁴ <http://www.egm.org.tr/?sid=69> (15-04-2015)

Acentelik faaliyetinde bulunduğu Sigorta şirketleri;

Elementer şirketler

- ✓ Allianz Sigorta A.ř.
- ✓ Anadolu Sigorta A.ř.
- ✓ Ankara Sigorta A.ř.
- ✓ Aviva Sigorta A.ř.
- ✓ Generali Sigorta A.ř.
- ✓ Güneş Sigorta A.ř.
- ✓ Işık Sigorta A.ř.
- ✓ Neova Sigorta A.ř.
- ✓ Coface Sigorta A.ř.

Hayat ve Emeklilik şirketleri

- ✓ Anadolu Emeklilik A.ř.
- ✓ Katılım Emeklilik A.ř.

2.2.2. Asya Katılım Bankası Sigortacılık Uygulamaları

Banka Asya Katılım Bankası Elementer branşta iştiraki olduğu Işık Sigorta şirketi üzerinden tekli acentelik sistemi ile müşterilerine hizmet vermektedir. Tekli acentelik sistemi ile çalışmak fiyatlama açısından dezavantaj getirsede bankanın iştiraki bir sigorta şirketi ile çalışmanın operasyonel, müşteri şikayetlerini daha hızlı çözebilme ve memnun etme vb. avnatajlarında yanında getirmektedir. Hayat ve Emeklilik branşında ise 2011 yılında yine elemneter branşta olduğu gibi kendi iştiraki olarak kurulan Asya Emeklilik şirketi ile müşterilerine hizmet vermeye başlamıştır.

Acentelik faaliyetinde bulunduğu Sigorta şirketleri;

Elementer Şirketler

- ✓ Işık Sigorta A.Ş.

Hayat ve Emeklilik Şirketleri

- ✓ Asya Emeklilik A.Ş.

2.2.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası Sigortacılık Uygulamaları

Kuveyt Türk Katılım Bankası tıpkı Bank Asya gibi elementer branşta kendi iştiraki olduğu Neova Sigorta şirketi üzerinden tekli acentelik sistemi ile müşterilerine hizmet vermektedir. İne aynı şekilde Bank Asya Katılım Bankasında olduğu gibi tekli acentelik sistemi ile çalışmak fiyatlama açısından dezavantaj getirir. Bankanın iştiraki bir sigorta şirketi ile çalışmanın operasyonel, müşteri şikayetlerini daha hızlı çözebilme ve memnun etme vb. avantajları yanında getirmektedir.

Hayat ve Emeklilik branşında ise 2011 yılından bu tarafa Anadolu Emeklilik Şirketi ile müşterilerine ürün sunan banka 2014 yılında Albaraka Türk ile işbirliğine giderek Katılım Emeklilik şirketini %50 paylı kurmuşlardır ve artık Hayat ve Emeklilik branşlarında iştiraki oldukları şirket üzerinden devam ettirmektedirler.

.Acentelik faaliyetinde bulunduğu Sigorta şirketleri;

Elementer Şirketler

- ✓ Neova Sigorta A.Ş.

Hayat ve Emeklilik Şirketleri

- ✓ Vakıf Emeklilik A.Ş.
- ✓ Katılım Emeklilik A.Ş.

2.2.4. Türkiye Finans Katılım Bankası Sigortacılık Uygulamaları

Türkiye Finans Katılım Bankası tıpkı Albaraka Türk Katılım Bankası gibi elementer branşta çoklu acentelik sistemi ile müşterilerine farklı alternatifler sunarak müşterilerine hizmet vermektedir. Çoklu acentelik ile çalışmak fiyatlama açısından avantaj getirir ve bankaya artı operasyonel yük getirmiş olacağı aşikardır. Ancak banka Albaraka Türk gibi bunu Acerpro Sigorta Platformu yazılımını bankaya entegre ederek aşarak aynı anda bir çok sigorta şirketinden online teklif alıp poliçeleştirerek hızlı ve kesintisiz hizmet sunabildiği bilinmektedir.

Emeklilik branşında 2010 yılından bu tarafa Garanti Emeklilik şirketi ile müşterilerine BES ürününü sunmaktadır. Hayat branşında ise 2012 yılından bu tarafa Groupama Emeklilik şirketi ile müşterilerine azalan bakiyeli Kredi Hayat sigortasını, 2015 yılı itibari ile de Vakıf Emeklilik şirketi ile Kar Paylaşımli tekafül sistemine uygun kredi hayat sigortasını sunmaktadır.

Acentelik faaliyetinde bulunduğu Sigorta şirketleri;

Elementer Şirketler

- ✓ Eureka Sigorta A.Ş.
- ✓ Aviva Sigorta A.Ş.
- ✓ Işık Sigorta A.Ş.
- ✓ Neova Sigorta A.Ş.
- ✓ HDI Sigorta A.Ş.
- ✓ Groupama Sigorta A.Ş.:

Hayat ve Emeklilik Şirketleri

- ✓ Vakıf Emeklilik A.Ş.
- ✓ Garanti Emeklilik A.Ş.
- ✓ Groupama Emeklilik A.Ş.

Dikkat edilirse Katılım Bankalarının çalışmış oldukları Sigorta Şirketleri ve ürünleri çoğunlukla konvansiyonel (faizli) sistem üzerinden hareket eden sigorta şirketleri olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ülkemizde faizsiz sigortacılığın henüz

tam anlamıyla henüz gelişmediğinin göstergesidir. Bu demek değilki Katılım Bankaları faizsiz bankacılık ilkeleri dışına çıkarak Sigortacılık faaliyetleri yapıyor anlamı çıkarılmasın. Tabki öyle değil bu konu üçüncü bölümde detaylandırılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARINDA TEKAFÜL UYGULAMALARI

Ülkemizde Katılım Bankacılığının kurulması, amacı, çalışma biçimleri, ürünleri, ekonomideki yerleri ve sigortacılık uygulamalarından bahsettik. Peki sigortacılık faaliyetlerini yaparken Katılım Bankacılığı prensipleri dahilinde yani tekafül sistemine uygun yapılabilir mi? Yapılabilirse hangi zorluklar ile karşılaşılıyor? Gelişmesinin önünde engeller var mı? Nasıl uygulamalar yapılıyor? Bu bölümde bu ve benzeri sorularımıza cevap arıyor olacağız.

Tekafül Sigortacılığı ve uygulamaları hakkında bilgilere geçmeden önce sigorta türlerine göre icazete (İslam Hukukuna Uygunluk) değinmemiz yerinde olacaktır.

1. SİGORTACILIKTA İCAZET

1.1. Elementer ve Hayat Sigortalarında İcazet Görüşleri

Günümüz araştırmacıları dini yönden sigorta konusunu incelemiş ve açıklamaya çalışmışlardır. Sosyal sigortalar caiz olduğu konusunda ittifak etmekle birlikte, ticari sigortanın hükmü konusunda görüş ayrılığı içersindedirler. Ticari sigortanın hükmü konusunda üç ayrı görüş bulunmaktadır.

Birinci görüşe göre: Ticari sigortaların hiçbir çeşidi caiz değildir. Zira ticari sigortada bilinmeyen unsurlar bulunmakta, bu işlem kumar veya müşterek bahse benzemekte, faiz içermektedir. Ayrıca sigorta haksız tazmindir. Sigorta akdi, güvence gibi objektif olmayan bir şeyin satışdır. Sigorta ve özellikle hayat sigortasında takdir-i ilahiye meydan okuma vardır. İslam'ın yasakladığı bu unsurlar taşıyan sigortanın da haram olması gerekir. Buna göre, sigortacının prim, sigortalının da tazminat alması caiz değildir.

İkinci görüşe göre; Elementer (Hayat ve BES hariç Sigortalar diğer bir deyişle Ticari Sigortalar) sigortalar esas itibarıyla caiz olmakla birlikte, hayat sigortası caiz değildir ve dinen hoş değildir. Ayrıca Ticari Sigortalar faiz esasına dayanıyorsa caiz değildir.

Üçüncü görüşe göre; sigortayı yasaklayan kesin bir nass bulunmadığından, faiz karışmaması ve genel ahlaka aykırı olmaması şartıyla sigortanın bütün çeşitleri caizdir. Zira akitlerde asıl olan, yasaklayıcı bir nass bulunmadığında helal olmasıdır.⁸⁵

1.2. Bireysel Emeklilik Sözleşmelerinde İcazet

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) kişilerin aktif çalışma hayatları boyunca yapacakları birikimlerin değerlendirilmesine dayanarak emeklilik günlerinde yaşam standartlarını sürdürebilecekleri ek bir gelir/kaynak yaratmaya yönelik bir üründür. Diğer sigortalar gibi risk teminatı içermemektedir.

Faizsiz Sistemde Emeklilik:

Faizsiz sistemde emeklilik faizli sistemde öngörülen sakıncaların giderilmesi esasına dayanmaktadır. Yani kişilerin yatırmış oldukları katkı paylarını emeklilik şirketleri faizsiz enstürmanlarda değerlendirerek bir nevi toplanan fonları helal kazanç sağlamasına vesile olması sonucu elde edilecek kar veya zararın katılımcının fonuna dahil edilmesi suretiyle yapılmalıdır. Gerek bireysel emeklilikteki vergi avantajları ve gerekse emeklilik şirketlerinin yatırım araçlarını profesyonel davranacak olması zarar riskini minimuma indirmektedir.

Yatırılan katkı paylarının dinen helal olan alanlarda değerlendirilmesi durumunda, bu tür birikimli hayat sigortası yaptırmak ve bireysel emeklilik tasarruf ve yatırım sistemine dahil olmak ve bunların verdiği kar paylarını almak caiz; helal olmayan alanlarda nemalandırılması halinde caiz değildir.

⁸⁵ <http://www2.diyaret.gov.tr/dinisleriyuksekkurulu/Sayfalar/Sigorta.aspx> (02-05- 2015)

Bu konuda Prof. Dr. Hayreddin Karaman'ın görüşü şöyledir;

(1-) Devlet değil ticari şirketler BES'i yönetmelidir.

(2-) Sisteme dahil olanlar, paralarını belli bir süre BES'i yöneten şirkete verirler. Burada amaçları, ileri bir tarihte verdiklerinden daha fazlasını alabilmektir. İslam'a göre meşru olan (ya da meşru olduğuna dair görüş bulunan) yatırım araçlarına para yatırmak ve buradan doğacak kar veya zarara ortak olmak değildir.

(3-) Şirket bu parayı faizli faizsiz , helal haram her türlü finansal araçta değerlendirir. Dolayısıyla faizli faizsiz helal haram ayrımı yapmayan bireysel emeklilik sistemlerine yatırım yapmak din açısından meşru görülmemiştir.

“Eğer Emeklilik şirketlerinin İslam'a göre caiz olan fonlara yatırım yapması ve yönetmesi karı veya zararı müşteriye ait fonu yönetme karşılığında da bir ücret alması “ soruluyorsa elbette caiz olur.”

“Bes yaptıran vatandaşlara yönelik devlet katkısı da devletin tasarruf yapan vatandaşlarına hibesidir ve meşrudur.”⁸⁶

2. TEKAFÜL (KATILIM SİGORTACILIĞI)

“Tekâfül, "dayanışma" anlamına gelmekte olup, Arapça kökenli bir kelime olan kefaletten türemiştir. İslam dünyasında çeşitli ülkelerde, farklı yorumlarla uygulanmaktadır. Bu yorumlar birbirinden oldukça değişiklik gösterebilmekle birlikte, genellikle aşağıdaki ilkelerden en azından bir kısmına uymaktadır.”

- Kâr amacı gütmeyen sigortalıların bir araya geldiği sigortacılık.
- Sigorta şirketinin biriktirdiği fonların faiz dışı yatırım araçlarında değerlendirilmesi.

⁸⁶ İshak Emin AKTEPE, Sorularla Katılım Bankacılığı, TKBB Yayın No:4., İstanbul, 2014, ss.138-140

- Hasar ve sorumlulukların katılımcıların paylarına göre bölündüğü bir toplumsal sigorta havuzu modeli.

“Tekâfûl Sisteminin amacı belirli bir risk grubundaki bireyleri bir araya getirerek karşılaşılan tehlikelerde zararı en aza indirmek ve hasarlarının telafisini sağlamaktır. Bu sistemde, amaç kâr elde etmek değil, bir riskin bir diğeri hesabına üstlenilmesi prensibi ile müşterek garantinin sağlanmasıdır. Klasik sigortanın İslam hukuku açısından caiz sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Buna karşılık, İslam kültürünün kendi toplumsal güvence sistemi olan tekâfûl, İslami hukukuna uygundur.”⁸⁷

2.1. Tekafül Sigorta Çalışma Sistemi

“Tekafül Sigorta (*takaful insurance*), katılımcıların gönüllü katkı (*teberru*) ve karşılıklı yardımlaşma (*teaviin*) esasları ile bir araya gelmesine dayanır. Katılımcılar belirli bir risk için ödedikleri paralarla bir birikim fonu oluştururlar. Bu fon, riskin meydana gelmesi durumunda ilgili katılımcıya zararının karşılanması için finansman sağlar. Fondaki para miktarını yetersiz kalması durumunda, katılımcılardan ilave para alınır. Eğer fondaki para fazla gelirse, bu miktar katılımcılara iade edilir. Tekâfûl sigortada, katılımcılardan alınan paralarla oluşan fon ile tekafül sigorta şirketinin sermayederlerinin paralarını yansıtan fonlar ayrı ayrı tutulur. Ayrıca, tekafül sigorta şirketi tarafından İslami şartların dışında bir finansal yatırım yapılmaması gerekir. Bu çalışma mantığı sebebi ile tekafül sigortanın, mütüel sigorta ya da kooperatif sigorta denilen sigortacılık türü ile çok benzer olduğu söylenebilir.”⁸⁸

⁸⁷ <http://www.hikmet.net/content/view/49333/10/> (07-04-2015)

⁸⁸ <http://www.tekafulsigorta.com/> (07-04-2015)

Tekafül sigortanın aşağıdaki unsurları içermemesi gereklidir.

- Faiz (*riba*)
- Aşırı risk alma (*maisir*)
- Sözleşmede belirsiz ya da net olmayan hususlar (*gharar*)
- İslami olarak uygun olmadığı düşünülen yatırımlar (*haram*)

2.2. Tekafül Sigorta Türleri

Tekafül esasına dayanan temede üç sigortacılık modeli bulunmaktadır.

2.2.1. Mudarebe Modeli

“Mudarebe, Taraflardan birinin sermayesini, diğerinin ise emeğini ortaya koyarak oluşturdukları emek-sermaye (ülkemizdeki yaygın kullanımıyla kâr - zarar) ortaklığıdır. Mudarebe kavramında anahtar düşünce, biri sermaye, diğeri bilgi sahibi olan iki tarafın bir araya gelerek bir projeyi gerçekleştirmeleridir. Özellikle Malezya, Endonezya gibi uzak doğu ülkelerinde benimsenen bir modeldir.”⁸⁹

“Sermayesini ortaya koyan tarafa “rabbül-mal”, işletmeciye ise “mudarib” denir.”⁹⁰ Bu modelde girişimci sermayesini, önceden anlaşılan kar paylaşım oranına göre yatırım yapması amacıyla işletmeciye verir. Verdiği sermayenin hangi alanlara yatırım yapılacağına karışmaz. Çünkü girişimci en başta işletmecinin bilgi ve yeteneğine güvenerek bu ortaklığa girmektedir. Her iki taraf içinde oransal kâr paylaşımı olduğundan girişimci sermayeyi en verimli şekilde kullanarak (tıpkı kendi sermayesi gibi) en yüksek oranda geliri, dolayısıyla kendi payına düşen oranda karı artırmaya çalışır. İşletmeci yani sigorta şirketi başka bir gelir kaynağı olmayacağı için en uygun yatırımlara yönelecek ve riski kabul edilebilir seviyede tutacaktır. Böylece varlığını devam ettirebilecektir. Ticaretin en doğal sonuçlarından biri olarak her yatırım kâr ile sonuçlanmayabilir. Bu durumda risk sermayedara ait olup emek ve uzmanlığının bir yararını görememiş olan mudaribe ayrıca bir maliyet yüklenmez.”⁹¹

⁸⁹ Sami Uslu, İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans , Zafer Yayınları, İstanbul, 2005, s:145

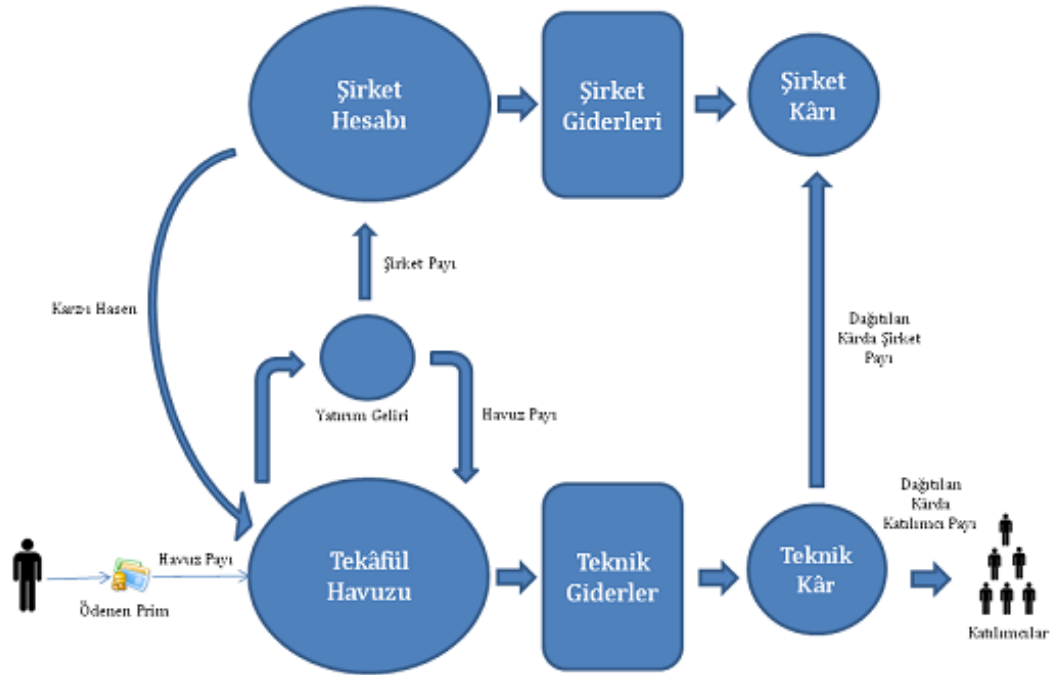
⁹⁰ <http://fikih.ihya.org/islam-fikhi/mudarebe.html>, (10-04-2015)

⁹¹ Mehmet Odabaşı, *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı* ,2010 Türkiye Katılım Bankaları Birliği Eğitim Notu, Eğitim No: 2009/2010-55, S:29-30

“Genellikle kendi sermayesiyle kurulan Tekâfûl (İslâmî Sigorta) şirketi sigorta poliçesi kesmeye başladıkça iştirakçilerden topladığı teberruları (prim) havuzda biriktirmeye başlar. Poliçe kesim aşamasında, dönem sonunda havuzda herhangi bir artı değer kalması halinde bu değer in hangi oranda paylaşılacağı hususunun belli olması gerekmektedir. Mesela %50 şirkete %50 poliçe sahiplerine veya %70 şirkete %30 poliçe sahiplerine gibi bir bildirimin katılımcıya tebliğ edilmesi şarttır. Mudarebe modelinde şirket toplanan primlerin işletilmesinden ve idaresinden sorumlu bir müteşebbis gibi hareket etmektedir. İşletilen havuza ait meblağdan elde edilen kazanç da şirket ve havuz arasında önceden belirlenmiş bir oran dahilinde paylaşılır. Bazı Tekâfûl (İslâmî Sigorta) şirketleri uygulamalarında “performans ücreti” adı altında bir üçüncü gelir kapısı da var olmakla birlikte bu gelirin caiz olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Dönem içerisinde oluşan direkt ve dolaylı hasar giderleri ile retekâfûl/reasürans giderleri katılımcı havuzundan karşılanmakta, diğer giderler ise şirketin kendi sermayesi tarafından üstlenilmektedir. Yine bu hususta da bazı şirketler diğer masraflarını da (kira, maaş vs) katılımcı havuzundan karşılamakta olup bu uygulama da tartışmalıdır.”⁹²

⁹² Abdurrahman ÇALIK, Tekafül Sigorta Sistemi ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi – Van, 2011, s.42

Grafik 8: Mudarebe Modeli

Kaynak: http://tekaful.net/?page_id=434 (10 Nisan 2015)

2.2.2. Wakalah Modeli

“Model daha çok Arap ülkelerinde uygulanır. Modelin temel ilkesi şirketin poliçe sahibinin vekili gibi hareket etmesidir. Tekafül şirketi, havuza ait tüm işlemleri önceden belirlenmiş bir ücret mukabilinde yerine getirmektir. Şayet bu işlemlerden şirket pay almıyorsa bu sistem “Ücretsiz Vekalet” adı verilir”.⁹³

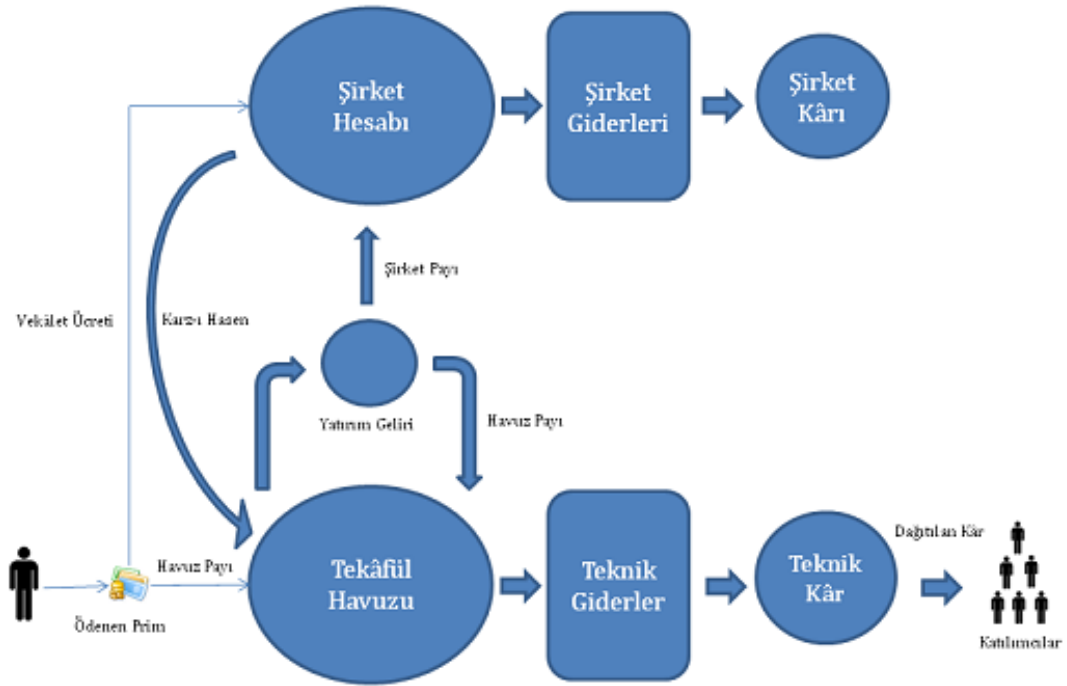
“Modelde takafül operatörü poliçe sahiplerinin vekili veya temsilcisi olarak hareket eder. Kendi basına mütalaa edildiginde sahip olduğu yetkiyle operatöre bilinen bir ücret yetkisi verilir. Bu yetki belirlenen tüm prensipler adına operasyonel masrafları kapsar.”⁹⁴

⁹³ http://tekaful.net/?page_id=434 (10 Nisan 2015)

⁹⁴ Melahat HANCI, a.g.e. s157

Modelde, Katılım Sigortası Operatörü vekil, Katılımcı ise vekâlet veren olarak yer almaktadır. Katılım Sigortası Operatörü, katılım sigortası faaliyetleri ve yatırım faaliyetleri olmak üzere iki temel görev üstlenir. Katılım Sigortası Operatörü, katılım miktarı üzerinden alacağı, faaliyetleri ile ilgili masraflarını karşılayacak bir ücret belirler. Vekil Ücreti, önceden kararlaştırılmalı ve katılım sigortası antlaşmasında açıkça belirtilmelidir. Katılım Sigortası Operatörü ayrıca performansına bağlı olarak, Katılım Sigortası faaliyetleri karından ve fonun yatırım gelirlerinden bir Performans Payı elde eder. Bu pay önceden kararlaştırılmalı ve katılım sigortası antlaşmasında açıkça belirtilmelidir. Katılım Sigortası faaliyetleri sonucunda katılımcı fonunda herhangi bir zarar oluşması durumunda, Katılım Sigortası Operatörü, Karz-ı Hasen sağlamak durumundadır.⁹⁵

Grafik 9: Wakallah Modeli

Kaynak: http://tekaful.net/?page_id=434 (10 Nisan 2015)

⁹⁵ İsmail YILDIRIM, Tekafül (İslam) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Organizasyon ve Yönetim Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 2014

2.2.3. Hibrit Model (Mudarebe ve Wakalah)

Melez bir model olarak hem kar paylaşımı hem de Wakalah modelinin bileşenlerini içeren karma bir yapıya sahiptir. Cari yıl sonunda kar olmasa bile vakalah modilendeki gibi tekafül operatörü (Şirket) belirlenen oranda yönetim ücretini alır, eğer kar olursa artı olarak mudarebe modelindeki gibi kardan da belirlenen oranda payını almaktadır.⁹⁶

2.2.4. Vekâlet-Vakıf Model

Türkçede kullanılan vakıf kelimesine karşılık gelen bu kavram Hz. Muhammed (SAV) döneminde malların vakıflara bağışlanması ile fakirlere, cami personeline, dini okullara, öksüz ve yetimlere, hastanelere ve Mekke ve Medine şehirlerinin bakımında kullanılmaktaydı. Günümüze kadar pek çok vakıf, çeşitli formlarda zamanın ihtiyaçlarına göre kurularak ya bu ihtiyaçlardan bir kaçını veya tamamını gidermeye, ya da bazı bölgelerde çeşitli hizmetlerde yoğunlaşarak faaliyetlerde bulunmuştur. Vakıf köken olarak Arapça bir kelime olup, sözcük anlamı itibariyle terk etmek, alıkoymak, tahsis etmek ve durdurmak gibi anlamlar ifade etmektedir. Vakıf modeli Tekâfül sigortacılık sisteminde bu anlamıyla kullanılmaktadır. Tekâfül Sigorta şirketi sermayedarları da bir miktar paralarını yatırım amaçlı olarak vakıf fonlarına aktarmakta ve Vekâlet-Acente modelinde olduğu gibi öncelikli işletmecilik ücretlerini, daha sonra elde edilen kârdan kendi paylarına düşen gelirleri alırlar Vakıf Tekâfül sisteminde vakıf fonları çok güvenli İslami kurallara uygun yatırımlarda kullanılmalı ve elde edilen gelir katılımcıların faydasına kullanılmalıdır. Fonda şirket sermayedarlarının paylarının olması, yatırım sonucu elde edilecek kârın önemini daha da artırmaktadır. Zira Vekâlet-Acente modelinde elde edilen gelir bir performans primi niteliğinde iken Vekâlet Vakıf modelinde elde edilecek gelir sermaye kârlılığı olarak değerlendirilecektir. Sermayedar koyduğu sermayenin kârının yüksek olmasını isteyecek buna uygun riski düşük yatırımlar yapmaya çalışacaktır. Bu sistem katılımcılar açısından ise sermayedarın kendi parasını koyması ile daha güvenilir bir hal alacaktır. Gerek Müdarebe gerekse Vekâlet-Acente modellerinde sigorta şirketinin kârlılığı

⁹⁶ Olcay ÖLÇEN, Tekafül Sigortacılık Sistemi, Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul, 2014

performansına bu kadar bağlı değildir. Vakıf Tekâfûl modeli özellikle Pakistan ve Güney Afrika'da uygulanmaktadır.⁹⁷

2.3. Tekafülün Klasik Sigortadan Farkı

"İslami sigorta" olarak adlandırılabilen tekafül ile normal sigorta şirketleri arasında güvence sunma açısından aslında büyük benzerlik bulunmaktadır. Bu itibarla tekafül sigorta şirketlerini, mütüel (kooperatif) sigorta şirketlerine ya da vakıf sandıklarına benzetmek mümkündür. Tekafül sigortanın normal sigortadan temel farkı, bir takım dini kurallara uygun şekilde risk paylaşımı yapılması ve faizsiz bankacılık yatırım esasları ile fonların yönetilmesine önem vermesidir. Tekafül sigortada ayrıca, tekafül şirketi kar elde etmesi durumunda katılımcılarına bundan pay da verebiliyor. Teknik açıdan bakıldığında ise aslında klasik anlamda bir sigorta şirketi ile bir tekafül sigorta şirketi oldukça benzer bir yapı göstermektedir. Uygulamadaki farkları ise bir tabloda göstermek daha anlaşılır olacaktır.

⁹⁷ Abdurrahman ÇALIK, a.g.e, s.44

Tablo 5: Klasik ve Tekafül Sigorta Sistemi Karşılaştırması

Klasik Sigorta	Tekafül Sigorta
Ticari faktörler esastır	Karşılıklı dayanışma esastır
Şirketin sahibi sermayedarlar	Şirketin sahibi katılımcılar
Sigortacıya risk transferi	Karşılıklı risk paylaşımı
Kazanç şirkete ya da sermayedarlara	Kazanç şirkete ve katılımcılara
Yatırımlar için kısıtlama yok	Yatırımlar İslami kurallara göre Faizsiz enstürmanlarda değerlendirilir.
Klasik Sigortalar ,Faiz, Kumar ve Şüphe içerir.	Tekâfûl’de Faiz,Kumar ve Şüphe yoktur. Teminatın konusunun islami usule uygun olmasına dikkat edilir.
Klasik Sigorta Şirketleri,sadece mevcut yasalara tabidirler	Tekâfûl Şirketleri, mevcut yasaların yanı sıra Şeriat Denetleme Kuruluna tabidir.
Açık durumunda Klasik Sigorta Şirketi riskleri üstlenir.	Katılımcının bir açığı olması durumunda Tekâfûl Fonunu Yöneten Tekâfûl Operatörü (Vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz-ı Hasen) sağlar.
Klasik Sigorta şirketlerinde Reasürans Şirketlerinin İslami prensiplerle çalışması zorunlu değildir.	Tekâfûl Şirketleri, İslami Prensiplerle çalışan ReTekâfûl şirketleri ile çalışır.

Kaynak: http://tekaful.net/?page_id=426

2.4.Dünyada ve Türkiye’deTekafül

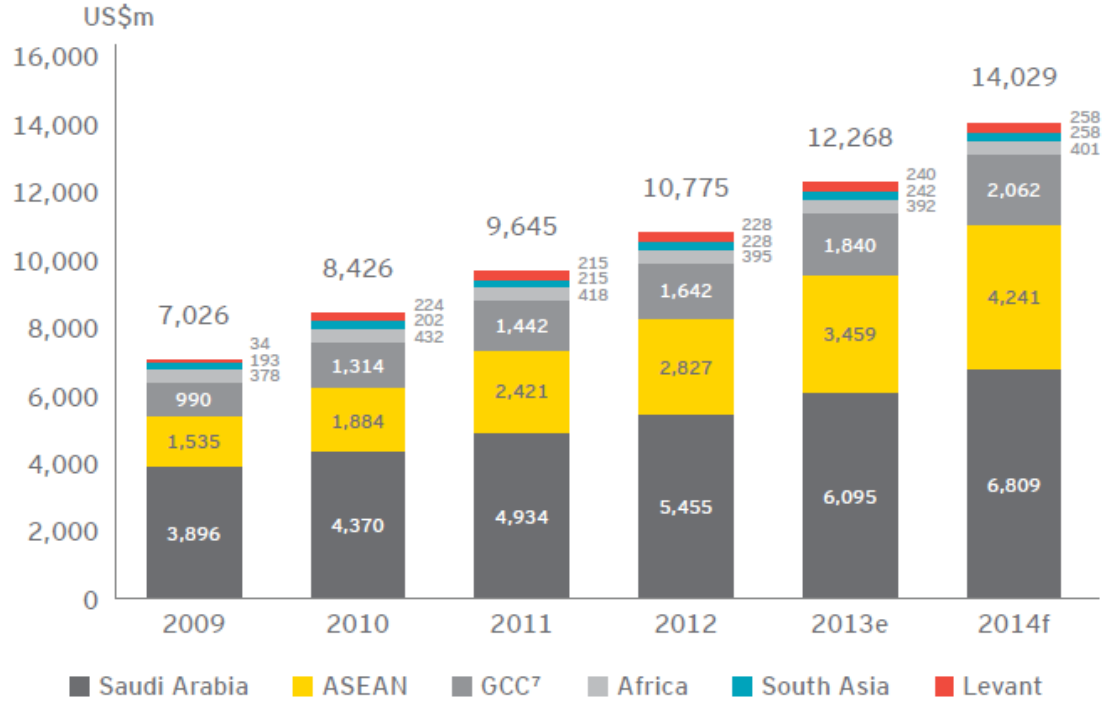
2.4.1. Dünyada Tekafül

Tekâfûl Sigorta sistemi, özellikle Müslüman nüfusunun yoğun yaşadığı başta Arap bölgeleri olmak üzere Malezya, Endonezya gibi Uzak Doğu ülkelerinde görülmektedir. Tekafül sigortacılık uygulamaları 1979 yılında Sudan da başlamıştır. İlk kurulan şirket İslamic Insurance Co. Ltd. olmuştur. İlk kurulan şirket Sudan da olmasına rağmen Suudi Arabistan da tekafül şirketleri daha hızlı bir gelişim kaydetmiş ve en büyük tekafül piyasası konumuna gelmiştir. Sektördeki prim üretimi yaklaşık 2,9 milyon USD dir. Bunu Malezya ve Birleşik Arap Emirlikleri,

Endonezya ve Bangladeş izlemiştir. Son yıllarda özellikle Ortadoğu’da tekafül sigorta şirketlerinin sayısı artmaktadır. Tekafül sigortası sunan bu şirketlerin bir kısmı sadece tekafül odaklı sigorta şirketleri iken, bazıları ise klasik anlamda sigorta ürünlerinin yanı sıra tekafül ürünlerindeki sunmaktadır. 1985 yılında kurulan Takaful Malaysia sadece tekafül sigortacılığı için oluşturulmuş bir şirkettir. Malezya’da kurulan bu şirket bankalar iştirakiyle kurulmuş şirket yapısındadır. Malezya hükümeti de Tekafül Sigorta sistemini desteklemektedir. 2016 yılına kadar vergi muafiyeti uygulayacağını belirtmiştir. Diğer taraftan, tekafül sistemi İngiltere, Belçika, İsviçre, Lüksemburg gibi birçok Avrupa ülkesinde uygulanmaktadır. Bahreyn’de faaliyette bulunan Allianz Takaful ise ünlü Alman sigorta şirketleri grubu Allianz’ın tekafül hizmeti sunan bir şirkettir. Benzer şekilde, meşhur reasürans şirketi Swiss Re’nin retekafül hizmeti sunan Swiss Retakaful isimli bir uydu firması bulunmaktadır. Ancak Tekafül şirketlerinin, katılımcılarının zararlarını yüksek oranda karşılama talepleri riskine karşı, tekafül şirketlerine koruma sağlamaya yönelik olup, retekafül’ün yaygın bir uygulaması bulunmamaktadır. Küresel tekafül primleri 2009 yılında 7 milyar USD’de ike 2014 sonu itibarıyla 14 milyar USD’ye ulaşmıştır.”⁹⁸

⁹⁸ EY Global Takaful Insights 2014 - Ernst & Young

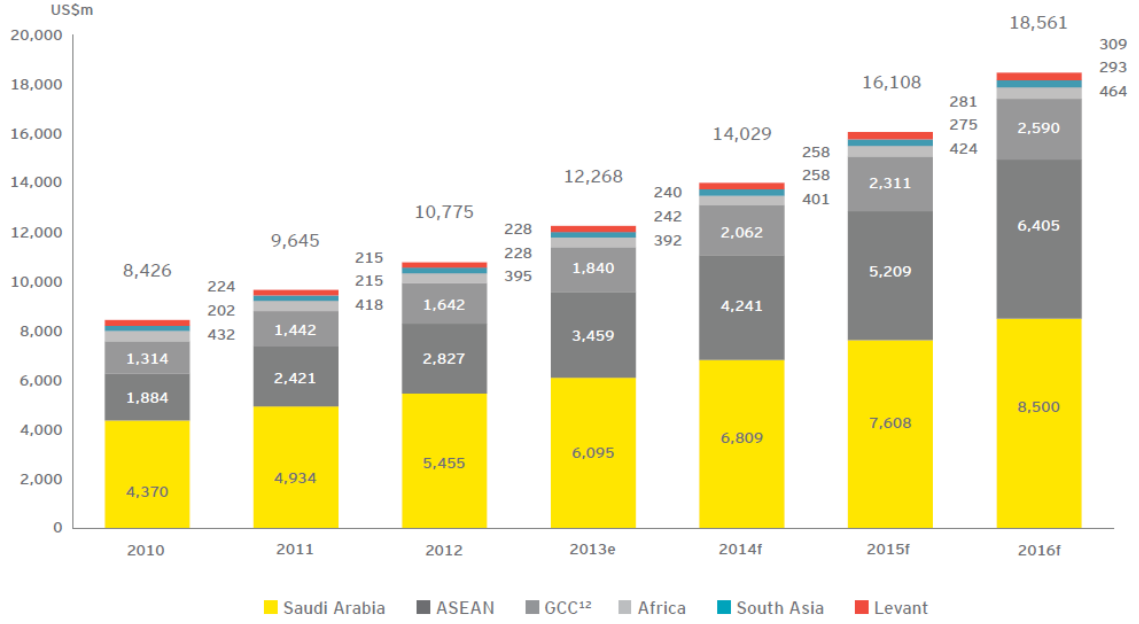
Grafik 10: 2009 – 2014 yılları arasında Tekafül Sigorta Primi

Kaynak. EY Global Takaful Insights 2014 - Ernst & Young

Tekafül sistemi özellikle son yıllarda dünyada etkisini arttırmakta ve tahminlere göre 2016 sonunda küresel olarak 18.5 milyar USD'ye ulaşması beklenmektedir.

Grafik 11: Tekafül Sigortacılığının 2016 yılında ulaşacağı tahmini üretim

Kaynak. EY Global Takaful Insights 2014 - Ernst & Young

2.4.2. Türkiye’de Tekafül

Ülkemizde mevcut durum itibarıyla;

Elementer Sigortacılık alanında Tekafül Sigortacılığı yapan Neova Sigorta ile islami usule uygun hassasiyetleri gözeterek sigortacılık yapmaya özen gösteren Işık sigorta, Hayat ve BES türlerinde ise Asya Emeklilik ve Katılım Emeklilik Şirketleri bulunmaktadır.⁹⁹

2011 yılında ilk kurulan Kooperatif Sigorta şirketi Kuru Sigorta’dan sonra 2014 yılında kurulan Doğa sigorta Mayıs 2015 itibarıyla Tekafül sigortacılığı için bir pencere açacağını duyurmuştur.¹⁰⁰

Ayrıca, Devlet özel Katılım Bankalarının yanına kamu Katılım Bankaları da kuracağını duyurmuş ve çalışmalar başlamıştır. En son Ziraat Katılım Bankasının 29 Mayıs 2015 tarihinde faaliyetine başlayacağını sonrasında Vakıf Katılım Bankası ile Halk Katılım Bankası’nın kurulacağını 18 mayıs 2015 tarihinde Başbakan

⁹⁹ <http://www.tekafulsigorta.com/2010/12/tekaful-sigorta-sistemi-nasl-calsr.html> (12-04-2015)

¹⁰⁰ <http://sigortagundem.com/haber/doga-da-hedef-tekaful/662211> (25-04- 2015)

Yardımcısı Sn. Ali BABACAN tarafından duyurulmuştur.¹⁰¹ Bu da şu demek oluyor ki; Bu bankaların iştirakları olan sigorta şirketlerinin önümüzdeki dönemlerde sırayla Tekafül Sigortacılığı için faaliyetlere başlayacağı anlamına gelmektedir. Ülkemizde Tekafül Sigortacılığını uygulayan Şirketleri kısaca inceleyecek olursak;

2.4.2.1. Neova Sigorta

Ülkemizde ilk defa 2009 yılında tekâful sigorta sistemi ele alınmış ve Kuveyt menşeli Kuwait Finance House (KFH) Grubu bu konuda girişimlerde bulunarak, şu an tek tekâful sigortacılığı örneği olarak ülkemizdeki tek elementer şirkettir. 10 bölge Müdürlüğü ve banka kanalı 785, Banka hariç 1017 toplam 1.802 adet acentesi bulunmaktadır.

Neova Sigorta, Kuwait Finance House Grubu iştirakidir. Ortaklık yapısı şöyledir;

Tablo 6: Neova Sigorta Ortaklık Yapısı

ŞİRKETİN ORTAKLIK VE SERMAYE YAPISI

31.12.2014 tarihi itibarıyla Şirket'in nominal sermayesi 68.800.000 TL olup tamamı ödenmiştir. Şirket sermayesi her biri 1 TL değerinde 68.800.000 paydan ibarettir.

SERMAYEDAR	ORAN
TURKAPITAL HOLDING B.S.C.C.	53,00 %
FIRST TAKAFUL INSURANCE COMPANY K.S.C.	35,00 %
KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	6,99 %
MUTHANNA TAKAFUL INSURANCE CO (K.S.C.C.)	5,00 %
AUTOLAND OTOMOTİV SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	0,01 %

Kaynak: <http://www.neova.com.tr/hakkimizda/finansal-bilgiler> (27-03-2015)

¹⁰¹ <http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/05/18/ziraat-katilim-bankasi-29-mayista-faaliyete-basliyor> (19-05- 2015)

Neova Sigorta, üretime 2010 yılında başlamıştır. 2014 Aralık sonu itibariyle 380.333.095.-TL prim üretmiş olup toplam sektör hayat dışı prim üretiminden %1.67 pay alarak bir önceki almış olduğu %1.23'lük payı arttırmayı başarmıştır. Neova Sigorta, Tekafül Modeli olarak, teknik İşlemlerde ücretsiz vekâlet, Mali işlemlerde ise ücretli vekalet modelini kullanmaktadır.¹⁰²

Tablo 7: Neova Sigorta'nın 2014 yılında çalışmış olduğu Reasürans ve Retakfül Şirketler

REASÜRÖR ADI	NOTU	FAALİYET MERKEZİ	ŞİRKETİMİZ İLE ORTAKLIĞI
MİLLİ REASÜRANS T.A.Ş.	B+	Türkiye	Bulunmamaktadır
MAPFRE RE	A	İspanya	Bulunmamaktadır
HANNOVER RE	A+	Almanya	Bulunmamaktadır
BEST RE	B+	Malezya	Bulunmamaktadır
HELVETIA RE	A	İsviçre	Bulunmamaktadır
LABUAN RE	A-	Bahreyn	Bulunmamaktadır
ARIG RE	B++	Bahreyn	Bulunmamaktadır
KUWAIT RE	A-	Kuveyt	Bulunmamaktadır
ARAB RE	B+	Lübnan	Bulunmamaktadır
TRUST RE	A-	Bahreyn	Bulunmamaktadır
CCR, PARIS	A++	Fransa	Bulunmamaktadır
CCR, ALGERS	B+	Cezayir	Bulunmamaktadır
ARCH (DUAL)	A+	İngiltere	Bulunmamaktadır
HISCOX (LLOYDS')	A	İngiltere	Bulunmamaktadır
AMLIN (LLOYDS')	A+	İngiltere	Bulunmamaktadır
ACE	A++	İngiltere	Bulunmamaktadır
HDI SİGORTA A.Ş.	NR	Türkiye	Bulunmamaktadır
XL INSURANCE CO	A	İngiltere	Bulunmamaktadır
EVEREST RE	A+	Bermuda	Bulunmamaktadır
ODYSSEY RE	A	Fransa	Bulunmamaktadır
SIRIUS	A	Belçika	Bulunmamaktadır
ALFAJER RE	NR	Kuveyt	Bulunmamaktadır
GIC INDIA	A-	Hindistan	Bulunmamaktadır
MAPFRE ASISTANCIA	A-	İspanya	Bulunmamaktadır

Kaynak: <http://www.neova.com.tr/hakkimizda/finansal-bilgiler> (27-03-2015)

¹⁰² <http://www.neova.com.tr/hakkimizda/finansal-bilgiler> (27-03-2015)

Bir Sigorta Şirketinin tam anlamıyla Tekafül modelini uygulayabilmesi için;

- Şirketin bir sermaye şirketi olmayıp katılımcı ortaklı olması,
- Karşılıklı risk paylaşımı yapılması gerektiği, risk paylaşılmalı
- Mutlaka Kar/zarar paylaşımı yapılması
- Sadece Retakafül Şirketleri ile çalışması

Gerekmektedir.

2014 yılında çalışmış olduğu reasürans şirketleri incelendiğinde konvansiyonel sistemde çalışan reasürans şirketlerinin de olduğu görülmektedir. Ancak dünyada retakafül piyasası henüz istenen seviyede olmadığı gibi kaldı ki ülkemizde reasürans şirketi olarak sadece Milli reasürans bulunmakta ve retakafül hizmeti henüz vermemektedir.

Bir diğer önemli hususa müşterilerden tahsil edilen primlerin oluşturduğu fon havuzunun cari yıllar sonunda kar ve zarara göre katılımcıların ödemiş olduğu poliçe primleri oranında paylaşılmasıdır. 2012 ve öncesi dönemde şirket zarar açıklamış olup bunu sermayedarlar kanalıyla karşılamıştır. (Karz-ı Hasen) Son iki bilanço dönemimde kar açıkladı ancak geçmiş yıllar zararlarını henüz kapatamadığı için katılımcılar ile kar paylaşımı yapmamıştır. 2014 yılı için şirketin böyle bir beklentisi vardı ve basında da bu yönde açıklamaları olmuş sektörde beklentiye girmişti.¹⁰³ Bu şartlar altında ve 2.3. “Tekafülün Klasik Sigortadan Farkı” başlıkla paragrafta belirttiğim maddeler incelendiğinde Neova Sigortanın bulunan Tekafül Sigortacılık sistemine en yakınına yapmaya gayret gösterdiği söylenebilir.

2.4.2.2. Işık Sigorta

Işık Sigorta, 1995 yılında 200.000 TL ödenmiş sermaye ile kurulmuştur. Kuruluşunun ilk gününden itibaren sigorta bilincinin daha geniş kitleler tarafından algılanmasını, böylece sektörün büyümesine katkıda bulunmayı ve fayda yaratmayı bir misyon olarak benimsemiştir. Devam eden yıllarda sermaye artırımına gidilerek en son olarak 2008 yılında yapılan Olağan Genel Kurul toplantısında şirketin

¹⁰³ <http://www.sigortasikayeti.com.tr/2014/12/15/neova-karini-hasarsiz-musteriyle-paylasacak/> (15-04-2015)

sermayesi 60.000.000.-TL' ye çıkarılmıştır. Bu arada Bank Asya hisse oranının %67,52' ye çıkması şirketi daha da güçlendiren başka bir unsur olmuştur.

Işık Sigorta 30.06.2013 tarihi itibarıyla yurt çapında 561 yetkili acente, Asya Katılım Bankası Genel Müdürlük ve 264 şube, Albaraka Türk Katılım Bankası Genel Müdürlük ve 137 şube, Türkiye Finans Katılım Bankası Genel Müdürlük ve 241 şube, Anadolubank Genel Müdürlük ve 112 şube ve Aktifbank Genel Müdürlüğü olmak üzere toplam 1302 noktada müşterilerine hizmet vermektedir. Müşterilerine ve acentelerine daha kolay hizmet verebilmek ve ulaşılabilirliği sağlamak amacıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Antalya' da Bölge Müdürlükleri, Bursa ve Trabzon' da Bölge Temsilcilikleri bulunan şirketimizde 161 personel çalışmaktadır.¹⁰⁴

Tablo 8: Işık Sigorta Ortaklık Yapısı

31 Aralık 2013	Pay Tutarı (TL)	Pay Oranı (%)
ASYA KATILIM BANKASI A.Ş.	40.513.819	67,52
M. İHSAN KALKAVAN	4.920.000	8,20
İRFAN HACIOSMANOĞLU	3.001.425	5,00
REFİK YAVUZ KALKAVAN	2.620.659	4,37
GÜLSÜM BETÜL KARAGÖZ	1.800.000	3,00
SEKOYA ENERJİ ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.	1.203.990	2,01
ÖMER FARUK BERKSAN	1.200.000	2,00
AYŞE TULİN BERKSAN	999.999	1,66
ABDURRAHMAN SELÇUK BERKSAN	922.152	1,54
Diğer	2.817.956	4,70
TOPLAM	60.000.000	100,00

Kaynak: <http://www.isiksigorta.com/hakkimizda.aspx?pageID=10> (15-04-2015)

¹⁰⁴ <http://www.isiksigorta.com/hakkimizda.aspx?pageID=10> (15-04-2015)

Işık Sigorta, üretime 1995 yılında başlamıştır. 2014 Aralık sonu itibariyle 164.437.464.-TL prim üretmiş olup toplam sektör hayat dışı prim üretiminden %0.72 pay alarak bir önceki almış olduğu %0.88’lik üretim payını düşürmüştür. Bu oranın düşmesindeki en büyük sebep %67.62 pay oranıyla ana ortağı olan Bank Asya’nın 2014 yılında bankacılık sektöründe yaşamış olduğu sıkıntıdan kaynaklanmaktadır.

Işık Sigorta Neova Sigorta gibi Tekafül sigortacılığı yapmamakla birlikte teminat verdiği sektörler ve müşterilerden tahsil ettiği primleri faizsiz enstürmanlarda değerlendirerek Tekafül Sigortacılığı prensiplerine uygun hassasiyet göstermektedir. Bu anlamda Neova Sigorta’dan ayıran en önmeli unsur cari yıllar sonunda katılımcılara kar paylaşımı yapacağını taahhüt etmemesi kalmaktadır.

Tablo 9: Işık Sigorta’nın 2014 yılında çalışmış olduğu Reasürans ve Retakfül Şirketler

Çalışılan Reasürans Şirketleri

Işık Sigorta kuruluşundan bu yana Milli Reasürans’ın liderliğinde dünya reasürans piyasasının güçlü reasürör şirketleri ile çalışmaktadır.

Bölüştürmeli Reasürörler	EKSEDAN	Standard & Poor’s	A.M. Best
	Milli Re	trAA	B++
	CCR	AA+	A++
	Mapfre Re	BBB+	A
	Odyssey Re	A-	A
	Scor	A+	A
	Helvetia	A-	
	Argi Re		B++
	Malaysian National Re		A-
	Labuan Re		A-
	Best Re	A-	
	MMA IARD Assurances Mutuelles		A-
	DEVK	A+	
	Trust Re		A-
	Polish Re	BBB+	A-
	GIC of India		A-

Kaynak: <http://www.isiksigorta.com/hakkimizda.aspx?pageID=10> (15-04-2015)

2.4.2.3.Asya Emeklilik

Asya Emeklilik ve Hayat A.Ş., 16 Mayıs 2011 tarihinde BDDK, 8 Haziran 2011 tarihinde Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü’nden gelen izin doğrultusunda 1 Temmuz 2011 tarihinde kurulmuş ve ticaret siciline tescil edilmiştir. Bank Asya’nın bir iştiraki olan Asya Emeklilik, Faize duyarlı

müşterilerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayarak Türkiye ekonomisine katkı sağlamaktadır.¹⁰⁵

Ülkemizdeki Hayat ve Emeklilik branşında faaliyet gösteren ilk faizsiz Emeklilik şirketi olmuştur. Fon işletim ve yönetimi açısından bakılırsa Garanti Emeklilik Türkiye Finans için, Anadolu Emeklilik Albaraka Türk için, Vakıf Emeklilik ise Kuveyt Türk için zaten faizsiz enstürmanları içeren BES fonları oluşturmuş ve bu konuda Katılım bankacılığı prensiplerine uygun BES ürün hizmetine başlamışlardır.

Tablo 10: Asya Emeklilik Ortaklık Yapısı

Asya Emeklilik ve Hayat A.Ş. Ortaklık Yapısı		
Adı Soyadı	Pay Oranı	Pay Tutarı
Asya Katılım Bankası A.Ş.	97,99%	29.397.000 TL
Mehmet Sinan Berksan	1,00%	300.000 TL
İrfan Hacıosmanoğlu	1,00%	300.000 TL
Diğer	0,01%	3.000 TL

Kaynak: <http://www.asyaemeklilik.com.tr/asya-emeklilik---hakkimizda.aspx?pageID=352> (15-04-2015)

2.4.2.4. Katılım Emeklilik

Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş. 27.11.2013 tarihinde 18631 sayılı yazıyla Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü'nden gelen izin doğrultusunda ve 13.12.2013 tarihinde 8659 sayılı yazıyla Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'ndan gelen izin doğrultusunda 17.12.2013 tarihinde kurularak ticaret siciline tescilini gerçekleştirmiştir, 23.12.2013 tarihli 8470 sayılı Ticaret Sicil Gazetesi ile de ilan olunmuştur. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. güç birliğinden doğmuştur.¹⁰⁶

¹⁰⁵ <http://www.asyaemeklilik.com.tr/asya-emeklilik---hakkimizda.aspx?pageID=352> (15-04-2015)

¹⁰⁶ <https://www.katilimemeklilik.com.tr/hakkimizda.aspx?pageID=162> (15-04-2015)

Tablo 11: Katılım Emeklilik Ortaklık Yapısı

Ortağı Ünvanı	Ortaklık Payı	Sermaye Tutarı
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	% 50	10.500.000 TL
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	% 50	10.500.000 TL
Şirketin Toplam Sermayesi		21.000.000 TL

Kaynak: <https://www.katilimemeklilik.com.tr/hakkimizda.aspx?pageID=162>(15-04-2015)

2.4.2.5. Faizsiz BES Şirketlerinin Sektör Karşılaştırması

BES sektör verileri incelendiğinde faizsiz emeklilik sistemin daha yolun başında olduğu gözükmemektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde faizsiz BES hasasiyeti olan müşterilerin sisteme katılması için faizsiz BES sisteminin Katılım bankaları aracılığı ile müşterilerine çok iyi anlatılması gerekmektedir. Gidilecek çok yolun olduğu aşikar olmakla beraber Asya Emekliliğin Bes adet büyüklüğünde üretime başladığı 2012 yılından bu tarafa %3.8 pay alması küçümsenmeyecek önemli bir detay olarak gözükmemektedir.

Sektör verilerini inceleyecek olursak;¹⁰⁷

Tablo 12: Faizsiz BES Şirketlerinin Sektör Karşılaştırması

BES SEKTÖR ADET ve FON BÜYÜKLÜĞÜ KARŞILAŞTIRMA TABLOSU					
	Sektör	Asya Emeklilik	Sektörden Aldığı Pay	Katılım Emeklilik	Sektörden Aldığı Pay
Katılımcı Sayısı	5.417.883	207.281	%3.8	40.020	%0 7
Katılımcıların Fon Tutarı	37.343.1.- mio TL	491.009.- mio TL	%1.4	88.188 mio TL	%0 2

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/> (08-05-2015)

¹⁰⁷ <http://www.egm.org.tr/> (08-05-2015)

Tablo 13: Sektör BES Temel Göstergeleri

BES TEMEL GÖSTERGELERİ

(08.05.2015)

Katılımcıların Fon Tutarı:	37.343,1 milyon TL
Devlet Katkısı Fon Tutarı:	3.614,9 milyon TL
Şirketlerin Katılımcılarının Toplamı:	5.417.783 kişi
Katkı Payı Tutarı:	30.951,1 milyon TL
Yatırıma Yönelen Tutar:	30.432,8 milyon TL

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/> (08-05-2015)

2.4.3. Faizsiz Sigorta Sisteminde Yatırım Araçları

İslami usule uygun sigortacılıkta yatırım yapılabilen faizsiz enstürmanlar aşağıdaki gibidir.

- Katılım bankalarında açılacak katılma hesapları
- Katılım endeksine uygun hisse senetleri
- Altın ve kıymetli madenler
- Faizsiz menkul kıymet yatırım fonları
- Döviz
- Türkiye’de veya yurtdışında ihraç edilen sukuk, kira sertifikası vb.

faizsiz borçlanma araçları

2.4.4. Türkiye’deki Yasal Alt Yapı Tekafül Sigortacılığı Uygulanabilirliği

Tekâfül Sigorta sistemini kurulması için, teorik olarak belirli bir sermaye gerekli değildir. Ancak 5684 Sayılı Sigortacılık Yasasına istinaden tekâfül sigortacılığının yapılabilmesi şirketler ya anonim şirket yada kooperatif şeklinde

örgütlenebilmektedir. Bu da dolayısı ile minimum sermayeyi yasal olarak zorunlu kılmaktadır.

Tekâfûl sisteminde kâr iadesinin yapılabilmesi için ihtiyaç olan hesap kodunun, Ağustos 2007 Tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan bir Yönetmelik ile uygun muhasebe hesap planı oluşturulmuştur. Tekâfûl için önemli ön şartlardan birisi de faizle iştiğal etmemek ve primlerin faizde değerlendirilmemesidir. Ancak 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu’nda Hazine Müsteşarlığı nezdinde şirketlerin bankalarda teminat tesislerini zorunlu kılınmıştı. Bu da ister istemez sigorta şirketleri için faiz geliri demektir. Özel finans kurumlarının, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile “Katılım Bankaları” hüviyetini almaları da bu engeli ortadan kaldırmıştır.

3. KATILIM BANKACILIĞI FAİZSİZ FİNANS ÇALIŞTAY RAPORU

21-23 Aralık 2013 Ankara

21-23 Aralık 2013 tarihinde Kızılcahamam’da yapılan “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay” ında toplam dokuz masada Faizsiz Finans ürünlerinin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi için ihtiyaçlar belirlenmiş ve hükümete öneriler rapor halinde sunulmuştur. Bu dokuz masadan biride “Sigortacılık ve BES Masası” olmuş ve alınan karar ve hükümete öneriler şöyle olmuştur.

4.3. Sigortacılık ve Bes Masası

3.1.1. Masanın Amacı

Dünyada değişik uygulamaları olan “tekâfûl”ün kullanımının yaygınlaştırılmasının hem ülkemizde yeni oluşmaya başlayan katılım sigortacılığının gelişiminde hem de sigortasız kitleye ulaşılmasında bir katkı sağlayacağı yaklaşımı çerçevesinde Türkiye için bir yol haritası oluşturmaktır.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu, 21-23 Aralık 2013 Ankara

3.1.2. Alınan Karar ve Hükümete Öneriler

“Tekafül” ifadesi yerine uygulayıcılar tarafından “Katılım Sigortacılığı” ifadesinin kullanılması ve yaygınlaştırılması fikri benimsenmiştir. Mevcut mevzuat bakımından katılım sigortacılığı yapılmasında bir engel bulunmadığı ancak, katılım sigortacılığının tanımlanması amacıyla meri mevzuatta yer alan ikramiye ve indirim karşılığı rezervinin açıklanması ve detaylandırılmasının uygun olacağı görüşülmüştür. Mevcut alternatif enstrümanların zenginleştirilmesi ve katılım sigortacılığı ile bireysel emeklilik sistemi ihtiyaçları çerçevesinde kaynak çeşitlendirilmesine gidilmesi ve likiditenin artırılması, bununla birlikte ulusal ve uluslar arası koordinasyonun sağlanması ve bu alanda kurumsallaşmayı teminen dernekleşmeye gidilmesi kararlaştırılmıştır.

Dünyada değişik uygulamaları olan “tekafül”ün (katılım sigortacılığı) kullanımının yaygınlaştırılmasının hem ülkemizde yeni oluşmaya başlayan katılım sigortacılığının gelişiminde hem de sigortasız kitleye ulaşılmasında bir katkı sağlayacağı yaklaşımı çerçevesinde farkındalık yaratarak, düzenleme altyapısı oluşturmaktır.

3.1.3. Çalıştay Sonuç Raporuna Göre Hükümetin Eylem Planı

Kalkınma Bakanlığı 20-21 Şubat tarihli İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Program Eylem Planı Taslağı’na göre aşağıdaki kararlar alınmıştır.¹⁰⁹

(1-) Sigortacılık Kanununun 16 ncı maddesinin (7) numaralı fıkrasında yer alan “ikramiyeler ve indirim karşılığı” ifadesinin tanımlanması yoluyla bir mevzuat çalışması yapılacak, böylece katılım sigortacılığına yasal düzenlemede bir kimlik kazandırılacaktır.

Mevcut yasal düzenlemeler katılım sigortacılığı yapılmasına engel teşkil etmemekle birlikte, katılım sigortacılığının tanımlanması ile birlikte yurt içi ya da yurt dışı yatırımcıların yasal düzenlemede bir iz görmeleri hem güven tesis etmesi

¹⁰⁹ Kalkınma Bakanlığı 20-21 Şubat tarihli İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Program Eylem Planı Taslağı

hem de yol gösterici olması açısından önem arz etmektedir. Bu amaçla, düzenleme değişikliği yapılacaktır.

(2-) Milli Reasürans T.A.Ş.’nin retekafül yapabilme imkanı araştırılacak olup, nihai hedef olarak bir retekafül şirketi kurulması sağlanacaktır. Halihazırda Türkiye’de faaliyet gösteren herhangi bir retekafül şirketi olmadığından, mevcut reasürans şirketlerinden bu hizmet alınmaktadır. AAOIFI tarafından yayımlanan “İslami Reasürans” başlıklı İslami Standart 41’de geleneksel reasürans şirketleriyle reasürans işlemi yapılması haram olarak kabul edilmekte olup, sadece zaruret sayılabilecek derecede genel ihtiyaç söz konusu ise geçici olarak yapılabileceği belirtilmektedir. Bu doğrultuda kullanıcılar tarafından retekafül hizmetinin alındığı şirketin konvansiyonel şirket olması hususu sorgulanmakta ve bu sebeple çoğu zaman sigorta yaptırmaktan vazgeçilmektedir. Mevcut retekafül şirketlerinin katılım sigortası şirketleri için kapasitelerinin yetmediği değerlendirilmektedir. Mevcut açığı fırsata çevirmek ve ülkemiz modelini oluşturmak için retekafülün Küresel İslami Finans Merkezi nezdinde çalışılması gereken alanların başında geldiği ve uluslararası finans merkezi olma amacının bir parçası olarak görülmesi gerektiği düşünülmektedir. Nihai hedef Türkiye’de bir retekafül şirketinin kurulması olmakla birlikte, bu amaca ulaşana kadar Milli Reasürans T.A.Ş.’nin retekafül yapabilme imkanı araştırılacaktır.

(3-) Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından tanıtım ve reklam çalışmaları yapılacak, bu kapsamda, ödüllü makale yarışmaları düzenlenecek, bilimsel çalışmalar desteklenecektir.

Hassasiyetlerinden dolayı sigorta yaptırmayan ya da katılım sigortacılığı konusunda bilgi sahibi olmayan kesime ulaşılabilmesi adına tanıtım için reklam çalışmaları yapılacaktır. Ayrıca, makale yarışması gibi faaliyetlerle konu hakkında bilimsel anlamda belirli bir altyapı oluşturulmaya çalışılacaktır.

4. TEKAFÜL VE KOOPERATİF SİGORTACILIĞI

Tekafül ve Kooperatif Sigortacılığının birbirleriyle olan uyumu üzerine yapmış olduğum araştırmalarda bu konuda çalışma ve tespitleri olan Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi sayın Yusuf ÜSTÜN ile tanışma ve sohbet etme fırsatı buldum. Bu bölümde kendisinden aldığım bilgileri derleyerek ortaya koymuş olduğum tespitlere yer vereceğim.¹¹⁰

Sigortacılık, kişi veya kurumların sahip oldukları değerleri olası risklere karşı teminat altına almak için kullanılan bir güvence sistemidir. Bu sistemin arkasında Reasürans (Sigorta Şirketlerinin Sigortası) sistemi çalışmaktadır. Bu sayede sigorta şirketleri de kendilerini üzerlerinde kalan riskleri dağıtarak kendilerini teminat altına almaktadırlar. Böylece riskler tüm dünya üzerine yayılarak, çok uluslu bir güvence sistemi halini almaktadır. Klasik Sigortacılığın karşılıklı tazmin esasına dayanan tekniği üç ana ihtiyacı gerekli kılmakta ve sistemin sağlıklı çalışması bunlara dayanmaktadır;

- Sigortalıların karşılıklı olarak yardımlaşması,
- Kaza ve tehlikelerin birbirleri ile yer değiştirebilmeleri,
- Sonuçların ve tüm verilerin çok ciddi bir biçimde takip edilerek yönlendirici istatistiklerin tutulması.

Yukarıdaki esaslar üzerine çalışan sigorta şirketleri ise iki ana grupta toplanırlar;

- Karşılıklılık (mütekabiliyet) esasına dayanan sigorta şirketleri (mütüel şirketler, kooperatif şirketler)
- Belirlenmiş bir prim karşılığı sigorta faaliyeti gösteren sigorta şirketleri.

Bahsedilen sistemlerin toplumun tüm kesimlerince anlaşılıp kabul edilmesi ve kullanılması zaman içinde bazı tereddütlere yol açmış, sistemin İslami açıdan caiz olup olmadığına dair soru işaretlerine sebep olmuştur.

¹¹⁰ Yusuf Üstün, Karınca Dergisi, SigortaTekafül ve Kooperatif Sigortacılığı Mart 2014 Yıl:80 Sayı:927

Konu İslam Hukuku açısından değerlendirildiğinde, İslam hukukuna en uygun ve caiz sistemin karşılıklılık esasına dayalı kooperatif sigortacılığının uygunluğu konusunda görüşler ortaya çıkmıştır.

4.1 Karşılıklılık Esasına Dayanan Sigorta Şirketleri

Kişilerin belirli bir ücret ödeyerek sisteme üye olmaları yoluyla kurulur. Üyelerden herhangi birisi, herhangi bir riske maruz kalırsa, toplanan fonlardan onun zararı ödenir.

Toplanan fonların zararların tazmini için yeterli gelmemesi halinde, fonun arttırılması yoluna gidilir. Hasar tazminatları ödendikten sonra artan olursa ya üyelere iade edilir, ya da gelecek için saklanır.

4.2 Belirlenmiş Bir Prim Karşılığı Sigorta Şirketleri

Klasik sigortacılık sistemidir. Sigortanın özünde yer alan yardımlaşma olgusunun yanında kar gayesi ve karşılık unsurları da bulunmaktadır. Bu sigortada riska meydana gelince şirketin ödediği tazminat ile sigortalılardan topladığı primler ile ödemesi gerçekleşmektedir. Aslında gerçekte zarar görene tazminatı, şirket nezdinde biriken primler vasıtasıyla sigortalıların hepsi birden ödemektedirler. Ancak ödenen tazminattan artan prim bakiyesi şirketin karı olmakta, kooperatif sigortasında olduğu gibi sigortalılara geri verilmemektedir. Buradan anlaşılacağı üzere karşılıklılık (mütüel, kooperatif) sigortası, kâr amacı gütmeyen karşılıklı yardımlaşma ve taahhüt içermekte bu nevi sigortada, samimî yardımlaşma düşüncesi, aracısız bir şekilde kendini göstermektedir.

4.3 Kooperatif Sigortacılığında Tekafül uygulaması

“Tekafül” sözlük anlamı itibari ile bir arada hareket etmek, dayanışma olarak yorumlanır ve burdan yola çıkılırsa Tekafül sigortacılığının çalışma prensibi, mütüel (karşılıklı, kooperatif) esaslara göre elde edilen gelirin İslami usullere göre helal kazançlar elde edecek şekilde değerlendirilmesi ve elde edilen kar veya zararın hakkaniyete uygun bir eşitlik içerisinde hak sahiplerine, ortaklarına dağıtılması esasına dayanmaktadır. Kooperatif sigortacılığının kendi yapısal düzenin uygun

olması tek başına Tekafül uygulanabilmesine yetmemekte aşağıdaki unsurlarında devrede olması gerekmektedir.

- İslami kurallara uygun şekilde risk paylaşımı (re-tekaful) yapılması,
- Faizsiz bankacılık yatırım esasları ile fonların yönetilmesi,
- Teminata alacağı risklerde haram-helal hassasiyetinin gözetilmesi,

Sigortalı ortaklarının menfaatlerini koruyacak ve onların daha fazla kar payı alabilmelerini temin edebilmek açısından risk seleksiyonunu ve üretim kaynaklarının seçimini daha tedbirli ve konservatif olarak yapacak bir teknik alt yapı kurmak. Sistem içinde oluşacak hasarların tazminini organize ederken imkanlar dahilinde sistem içinde yer alan sigortalı ortakların katkılarına en az zarar verecek şekilde bir yapılanmayı tercih etmek .(Örnek: Hasar onarım maliyetlerini düşürecek yazılımsal ve servis alt yapısı güçlü bir sistem kurarak daha seri hizmeti daha ucuza sağlamak)

4.4. Kooperatif Sigortacılığında Tekafülün Uygulanabilirliği

- “Karşılıklı kefalet” mütuel sistemde yani kooperatif sistemde mümkündür.
- Riba (faiz) ve gabardan (kumar) muaf; İslam’a göre yasaklanan kaynaklardan oluşmaya engel değildir.
- Sermaye şirketleri kar güden kuruluşlarken kooperatifler kuruluş amacı gereği zaten kar veya zararı üyeler arasında paylaşmaktadır.
- Geleneksel sigortacılıkta şirketin sahibi sermayedarlar iken, tekaful sigortada kooperatif şirketinin sahibi ortaklar yani poliçe sahipleridir. Mütuel sistemde bir varlığını sigortalatmak isteyen kişi hem kooperatifin ortağı olmakta hem de kooperatifin poliçe müşterisi olmaktadır.
- İslami finans sektörüyle ilgili her platformda ifade edilen “kâr-zarar ortaklığı” ifadesi, sigortacılık sektöründe kooperatif modellemesiyle daha kolay hayata geçebilir.

4.5. Kooperatif Sigortacılığının Avantajları

4.5.1 Yerli Sermaye Avantajı

Kooperatiflerin değişir ortaklı ve değişir sermayeli bir yapısının ve ortağın sermayesinin ne kadar çok olursa olsun bir oy hakkına sahip olması yabancı sermayenin bu sistemde yer almamasını dolayısıyla ülke ekonomimizin kendi kaynaklarımızla büyüyebilmesi açısından fırsat sunmaktadır. Yabancı yatırımcıların 2005'lerden beri Türk sigorta sektöründeki paylarını artırdıkları gözlenmektedir. 2005 yılında sektörde yüzde 25 paya sahip yabancı sermayeli sigorta şirketlerinin, bugün ülkemiz sigorta sektöründe yabancı sermaye ağırlığı %90 düzeylerine çıkmış bulunmaktadır.

4.5.2 Vergi Avantajı

Kooperatifler Kurumlar Vergisi Kanununun 4/k maddesine göre vergi muafiyeti kapsamındadır. Sadece ortaklarına hizmet götürmek amacıyla kurulan (Sınırlı Sorumlu) kooperatifler her türlü vergi ve harçlardan muaf tutulmuşlardır.

4.5.3. Yasal Düzenlemelerin Uygunluğu

2007 yılında yürürlüğe giren 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu “Madde 3” ile kooperatiflerinde anonim şirketler gibi sigortacılık faaliyetinde bulunmasının önü açılmıştır.

Kanunun 3 üncü bendinde,

Üyeleri dışındaki kişilerle sigorta sözleşmesi yapmayan kooperatif şeklinde kurulan sigorta şirketleri ve reasürans şirketlerinin;

- Mütuel (karşılıklı) sigortacılık yapması,
- Ortak sayısının ikiyüzden az olmaması,
- Yöneticilerine herhangi bir ayrıcalık vermemesi, zorunludur.”

denilmektedir.

Ayrıca, 2011 yılında yürürlüğe giren 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanununun 124 üncü maddesinde şirket türleri sayılırken kooperatifler aynı anonim şirket gibi ticaret şirketleri arasında sayılmış; ancak bu kategorinin bir alt dalı olan sermaye şirketi olarak değerlendirilmemiş, ayrı bir kanunu olması (1163 sayılı Kooperatifler Kanunu) nedeniyle kendine özgü bir tür olarak değerlendirilmiştir.

“Karşılıklı sigorta” başlıklı 1402’nci maddesinde ise;

Birden çok kişinin birleşerek, içlerinden herhangi birinin, belli bir rizikonun gerçekleşmesi durumunda doğacak zararlarını tazmin etmeyi borçlanmaları karşılıklı sigortadır. Karşılıklı sigorta faaliyeti ancak kooperatif şirket şeklinde yürütülebilir.” denilmekte ve mütüel sigortacılık, karşılıklı sigortacılık, kooperatif sigortacılığı veya tekaful olarak adlandırılacak sigortacılık faaliyetlerinin, kooperatif modeli ile yapılabilmesinin önünde bir engel olmadığı sonucunu doğurmaktadır.

4.6 Kooperatif Sigortacılığının Gerekсинim Duyduğu Mevcut Düzenlemeler

4.6.1 Kuruluş

5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 3 üncü maddesine göre;

Bir sigorta kooperatifinin kurulabilmesi için en az 200 ortak gerekmekte, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre ise bir kooperatif en az 7 ortakla kurulabilmektedir. Bu durumda bir sigorta kooperatifini kaç kişiyle kurulacağı soru işareti yaratmaktadır. Kuruluş ve tüzel kişiliğin kazanılmasına ait işlemleri 7 ortakla yapılan bir kooperatifin kurulduktan sonra en az 193 ortak daha kaydederek en az 200 ortaklı yapısıyla Hazine’den sigortacılık yapma ruhsatı konusunda başvuru yapabilmesi söz konusu ancak 7 ortakla yapılan başvurunun ilgili Bakanlık olan Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü) tarafından reddedilmesi, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 3 üncü maddesinin üçüncü fıkrası hükmüne göre mümkün görülmemektedir.

4.6.2 Genel Kurul

Kooperatifler Kanununun 48 inci maddesine göre her bir kooperatif ortağının genel kurulda bir oy hakkı bulunmakta, bu da çok ortaklı bu kooperatiflerin genel kurullarının çağrı işlemlerinden başlayıp toplantının yapıp karar alınmasına kadar geçen süreçlerin yapılmasını zor kılmaktadır. Bu sorunun giderilmesi kooperatif genel kurullarının ya elektronik ortamda yapılması ya da Kooperatifler Kanununun ilgili hükümlerinin çok ortaklı kooperatiflerin bu sorununu giderecek yönde değiştirilmesiyle mümkün görülmektedir.

4.6.3 Yönetim Kurulu

Kooperatifler Kanununa göre yönetim kurulu üyeleri ortaklar arasından seçimle belirlenmekte, bu seçimde en fazla 4 yılda bir yapılmaktadır. Sigortacılık Kanununa göre ise yönetim kurulunun doğal üyesi olan genel müdür atamayla gelmekte ve kanundan kaynaklanan belirli nitelikleri haiz olması gerekmektedir. Dolayısıyla, genel müdür niteliklerine haiz birisinin yönetim kurulunda seçilmemesi mümkün olabileceğinden iki mevzuatın bu konuda ki uyumsuzluğunun giderilmesi ihtiyacını doğurmaktadır.

4.6.4 Sermaye Yapısı

Kooperatifler “değişir ortaklı ve değişir sermayeli” bir ortaklık türüdür. Bir ortağın kooperatife koyması gereken en az ortaklık bedeli Kooperatifler Kanununun 19 uncu maddesi uyarınca 100 TL’dir. Bu durumda küçük değerdeki poliçe bedellerinde sigortalının bir de ortaklık bedeli ödeme zorunluluğunun bulunması, sigorta kooperatiflerinin ekonomik gelişimi ve rekabet edebilirliğinin önündeki en önemli engellerdendir.

Örneğin piyasada sigorta şirketlerince 10-20 TL’ye yapılan ferdi kaza sigortası poliçesi için sigorta kooperatifine başvuran bir kişinin 100 TL sermaye bedeli 10 TL poliçe bedeli toplam 110 TL ödemesi gerekecektir.

Ayrıca DASK poliçesi gibi şirketlerin aslında aracılık ettiği poliçe türlerinde, şirketler bir komisyon geliri elde ederken kooperatiflerin bu işlemi “ortaklık içi işlem”

ya da “ortaklık dışı işlem” kategorisinde yapacağı hususu son derece teknik ve karmaşık bir konudur.

Ortaklık içi işlem yapılması halinde ortalama 50 TL’lik bir poliçe için bir de ortaklık payı vermesi rekabeti engellemekte; Ortaklık dışı işlem olarak yapılması halinde ise Kurumlar Vergisi Kanununun 4/k maddesine göre kooperatifin vergi muafiyeti konusu tartışmaya açılmaktadır. Bu konunun kesin bir şekilde çözümü kooperatiflerin sermaye kurgusunun değiştirilmesi, Kooperatifler Kanununun 19’uncu maddesindeki bir payın değerinin 100 TL olarak saptanması yerine 1 TL’lik kupon değer üzerinden hesaplamaya gidilmesi, üst sınır olarak 5.000 pay sınırının kaldırılması olabilir. Batı Kooperatifçiliğinde olduğu gibi Katılımcı Ortak (Sigorta ettirmek amacıyla kooperatife ortak olanlar) ve Yatırımcı Ortak (aynen kurucu ortaklar gibi bir oy karşılığında max. 5000 pay alarak kooperatife yatırım amaçlı ortak olmanın sağlanması çözüm olabilecektir.

4.6.5 Ticari Defterler

6102 sayılı Ticaret Kanununa göre tüm ticaret şirketlerinde olduğu gibi kooperatiflerde de diğer ticari defterlerin yanı sıra ortaklar pay defteri tutulmalıdır. Bir kooperatif sigorta şirketinin “anlamlı” bir ortaklık yapısına sahip olması için binlerce ortağının bulunması gerekmektedir. Örneğin 100.000’in üzerinde bir ortaklık yapısına ulaşmış bir şirketin ortaklar pay defterinin de en az 100.000 sayfalı ve her bir sayfasının noter tasdikli olması gerekmektedir. Bu durumun maddi külfeti sayfa başı noter tasdik maliyeti ile ortak sayısının çarpımına eşittir.

4.6.6 Ortaklık Senedi

Kooperatifler Kanununun 18 inci maddesine göre kooperatifler ortaklarına birer ortaklık senedi düzenlemelidirler. Ancak bunun hiç bir yasal müeyyidesi bulunmamakta, hatta günümüzde böyle bir senede ihtiyaçta bulunmamaktadır. Maddeyle ulaşılmak istenilen amaç, tüketim kooperatiflerinde ya da ortaklarıyla sürekli olarak “alış veriş” yapan kooperatiflerde ortaklık içi-ortak dışı işlem hesaplarının ayrıştırılmasıdır. Somut olarak eskiden elle yazılan banka hesap

cüzdanlarının kullanılması bugün için ne kadarmümkünse, ortaklık senedinin kullanılması da o kadar mümkündür.

4.6.7 Finansal Tablo Analizi

Kooperatiflerin muhasebe kayıtları ve finansal tablo hesap planları, bazı hesaplar sermaye şirketlerinden farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla finansal tabloları analiz ederken kullanılan rasyolar ve bunların sonuçlarını değerlendirirken kooperatiflerin kendine özgü yapısını dikkate almak gerekecektir.

4.6.8 Denetim Sistemi

Kooperatifler Kanununa göre kooperatiflerin denetimi denetim kurulu üyelerince yapılmaktadır. Sigortacılık Kanununa göre denetimin bağımsız denetçilerce yapılması zorunludur. Tekafül sisteminde ise yönetimin faaliyetlerinin “tekafül kurallarına uygun olup olmadığının denetimi” gerekli olup, bunun için bir “şer’i heyet” birimi gereklidir.

Bütün bu farklı denetim işlerinin yeniden kurgulanması gerekmektedir.

4.6.9. Kurumsal Kültür

Kooperatifler üzerindeki kamusal denetim yetkisi Gümrük ve Ticaret Bakanlığı uhdesinde olup faaliyet alanlarına göre diğer ilgili kurumlar da kendi yetki kanunları çerçevesinde bu kuruluşlar üzerinde denetime yetkilidir.

Örneğin bir Sigorta Murakibinin bugüne kadar edindiği bilgiler doğrultusunda bir sigorta kooperatifinin denetimini yaparken ön plana çıkardığı denetim kültürü veya hassasiyetler ile bir Gümrük ve Ticaret Müfettişinin ön plana çıkardığı denetim kültürü ve hassasiyetler birbirinden farklı olabilecektir.

SONUÇ

Katılım Bankalarının finans sektöründe gelişmesi katılım sigortacılığı (Tekafül) piyasasına giriş için iyi bir fırsat oluşturmıştır. Kamu bankalarının da İslami finans sektörüne girme planları bulunduğu bu dönemde faizsiz finans sektörünün önünü açmada önemli bir dönemeç bizi beklemekte. Şu anda Türkiye'de Bank Asya, Türkiye Finans, Albaraka Türk ve Kuveyt Türk'ün dahil olduğu dört katılım bankası bulunmakta ve Ziraat Bankası, Vakıfbank ve Halkbank'ın katılım bankaları kurmaları suretiyle tekafül sigortacılığının gelişerek faizsiz sigortacılık fonlarının kısa sürede 3 katına çıkması beklenmektedir.

Tekafül piyasasındaki, büyüme ve karlılık beklentileri pazarın ekonomik olgunluğuna ve düzenleyicelerin yapılarına göre önemli farklılıklar göstermektedir. Finans sektöründeki dalgalanmalara rağmen, üç önemli market büyüme ivmesi göstermiştir. Sudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Malezya. Pazar payı bir çok örnekte halen karlılığa dönüştürülebilmiş değildir. Mevzuatsal iyileştirmeler hızlı gelişme gösteren Türkiye ve Endonezya gibi ülkelerde yeni fırsatlar açmaktadır.

Genç ve büyük nüfusu ile Türkiye, islami sigortacılık için yüksek potansiyel taşımaktadır. İslami Finans sektöründeki kısıtlı hukuki altyapı tekafül piyasasının gelişimini engelleyici faktör olarak görülmektedir. Yine de katılım bankalarının kurulması ile tekafül piyasası daha fazla ilgi görmektedir. Son gelişmeler ile birlikte, devlet tarafından işletilen bankalar Ziraat Bankası, Halk Bank, Vakıf Bank, Katılım Bankası kurarak piyasaya dahil olacaklardır. Şu anda Türkiye bankacılık sektöründe %5.3 Pazar payıyla Bank Asya, Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans olmak üzere dört Katılım Bankası faaliyet göstermektedir.

Ülkemizde tekafül sigortacılığı yeni gelişmeye başlamış ve bu alandaki pazarın büyüme beklentisi de artmıştır. Gerekli ve yeterli yasal zemin bulunmakta olup, iyileştirici bazı düzenlemelere ihtiyaç vardır. Tekafül sistemiyle faaliyet gösteren bir A.Ş. (Neova Sigorta) yapıları Tekafül Sigortacılığına uygun olan Kooperatif Sigortacılığı lisansı almış iki şirket bulunmakta (Koru ve Doğa Sigorta) ve yenilerinin ekleneceğine dair istek ve arzusun olduğu bilinmektedir. Kooperatif Sigortacılığı hem ülkemiz sigortacılık sektöründeki yabancı sermaye artışının

dengellenmesi adına hem de mevzuatı gereği yapısının uygun olması nedeniyle tekafül sigortacılığı için uygun bir model olabileceği ilgili kurumlarca değerlendirilmelidir.

Son verilere göre emeklilik sistemindeki faizsiz fonların büyüklüğü 960 milyon TL'ye ulaşmış durumda. Bu rakam sistemdeki tüm fonların yaklaşık %3'ünü oluşturmaktadır. Sistemdeki tüm fonların toplam büyüklüğü 33 milyar TL seviyelerinde olup faizsiz fonlar son 3 sene ortalama %30 civarında büyüyerek, aslında bize potansiyel hakkında olumlu izlenimler vermektedir. Günden güne büyüyen ve derinleşen Bireysel Emeklilik Sistemi, yakın gelecekte İstanbul'un faizsiz finans merkezi olmasında önemli rol oynayacağı düşünülmekte. Türkiye, genç nüfusu ve hızlı büyüyen ekonomisiyle İslami sigorta için önemli bir potansiyele sahip olmasına paralel, bireysel emeklilik, hayat sigortası ve elementer sigorta hizmeti almak isteyen ve faiz hassasiyeti olan geniş bir kesim bulunmakta. Bu kitlenin ülke finans sektörüne kazandırılması açıkta kalan risklerin teminata alınması ekonominin daha sağlam temellere oturtulmasında önemli arz etmektedir.

Tüm bu gelişme ve beklentiler ışığında ülkemizde Tekafül Sigortacılığının gelişme safhasında olması nedeniyle Neova Sigorta'nın tekafül sigortacılığının tanımı ve beklentilerine uygun yapma hassasiyetinde olduğu bilinmektedir, desteklenmesi ve önünün açılması yeni tekafül sigortacılığı yapma arzusunda olan şirketlerin sektöre girmesini sağlayacaktır. Devamında bu şirketlerin gelişen faizsiz enstürman piyasalarının gelişmesi ile büyük sermayeli tekafül sigorta şirketi ve retakafül şirketlerinin kurulmasını ve artmasını sağlayarak islami sigortacılığın kısa sürede istenilen noktaya geleceğine inanmaktayım.

KAYNAKLAR

AAOIFI, Faizsiz Bankacılık Standartları, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayın No:2, İstanbul 2012

AKIN Faruk, ECE Nalan, Mevzuat Dergisi Yıl:13 Sayı:151 Temmuz 2010

AKTEPE İshak Emin, Sorularla Katılım Bankacılığı, TKBB Yayın No:4, İstanbul, 2014

AKTEPE İshak Emin, İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık, Hayat Yayın Grubu, İstanbul, 2010

Albarakatürk, Katılım Bankacılığı Sistemi Nedir? Eğitim Kitapçığı

AYAN Ebubekir, Türk Bankacılık Sektöründe İstihdam Analizi ve İstihdamın Arttırılması Olanakları, Bussiness and Economics Research Journal, Volume 3, Number 1, 2012

BİÇER Yalın, Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomiye Önlemeye Yönelik Vergi Politikaları ve Değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006

BİLGE Fatih, Dünyada ve Türkiyede Faizsiz Bankacılık Uygulamaları ve 2008 Küresel Finans Krizi Sürecinde Faizsiz Bankaların ve Konvansiyonel Bankaların Performansı Üzerine Bir Analiz, Düzce, 2015,

BİLİR Aybegüm, Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir

Araştırma, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2010,

ÇALIK Abdurrahman, Tekafül Sigorta Sistemi ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi – Van, 2011

Deloitte, Türkiye Katılım Bankacılığı, Büyüme Yolundaki Önemli Adımlar, Ocak, 2014

DOĞAN Sibel, Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri Türkiye Örneği, Kahramanmaraş

Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2008,

ESKİCİ Mustafa Mürsel, Türkiyede Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Haziran 2007,

EY Global Takaful Insights 2014 - Ernst & Young

ERDOĞAN Doğa, Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları, Marmara Üniversitesi, Yüksek lisans Projesi, İstanbul, 2011

HACAK Hasan, Marmara.Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi S.30 (2006/1)

Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu, 21-23 Aralık 2013 Ankara

Kalkınma Bakanlığı 20-21 Şubat tarihli İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Program Eylem Planı Taslağı

Muhammed Faruk, Hasan Zenc, çev. Osman Şekerci, Faiz Tarihi ve İslâm, İstanbul, 1968

MÜCAHİTOĞLU Nurullah, Türkiyede Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleriyle Karşılaştırılması ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014,

ODABAŞI Mehmet, Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı ,2010 Türkiye Katılım Bankaları Birliği Eğitim Notu,Eğitim No: 2009/2010-55

OKUMUŞ Sinan, İslami Sigorta (Tekafül) Türkiye Uygulaması, Türkmen Yayınevi, 2014

ÖLÇEN Olcay, Tekafül Sigortacılık Sistemi, Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul, 2014

OMAĞ Merih Kemal, “Sigorta Kavramı”, (Oğuz İmregün, Ticaret Hukuku, içinde Ünite 23, Fasikül III, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Ankara 1988

ÖZBAY Faruk, Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Uygulamaları, Gediz Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2014

ÖZGÜR Ersan, Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği, Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007,

ÖZKAN Hamza, Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırması ve Muhasebe uygulamaları, Niğde Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2012,

ÖZSOY İsmail, Birol GÖRMEZ, Seden MEKİK, Türkiye’de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik, Manisa 2013, Cilt:20 Sayı:1

ÖZSOY İsmail, Türkiye’de Katılım Bankacılığı, İstanbul: TKBB, 2009,

ÖZULUCAN Abitter, DERAN Ali, Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:11 Cilt:6, Hatay, 2009,

SAKARYA Burçhan, KAYA Yasemin, EY International Congress on Economics I "EUROPE AND GLOBAL ECONOMIC REBALANCING" Ankara, October 24-25, 2013

SEGEM Banka ve Özel Kurumlar Teknik Personel Eğitim Notları – 2014

TAKAN Mehmet, Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntemi, Nobel yayınları, Ankara, 2001

TEKBAŞ Mehmet Şükrü, SERPAM Araştırma Notları - 1, İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği, Mayıs 2013

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Türkiye’de Özel Finans Kurumları, TKBB Yayınları, İstanbul 2005

USLU Sami, İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans , Zafer Yayınları,İstanbul, 2005

ÜSTÜN Üstün, Karınca Dergisi, SigortaTekafül ve Kooperatif Sigortacılığı Mart 2014 Yıl:80 Sayı:927

YAHŞİ Fahrettin, Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Kasım-Aralık Sayı: 21, 2001

YILDIRIM İsmail, Tekafül (islam) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiyede Uygulanabilirliği, Organizasyon ve yönetim Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 2014

YANPAR Atila, İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar, Scala Yayıncılık, Mart 2014

ZERKA M.A., NECCAR, Çeviren Hayreddin HARAMAN, İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta, İz Yayınları, 2013

İnternet Kaynakları

<http://bilalsener.blogspot.com.tr/2013/07/faizsiz-bankacilk.html> (02-05-2015)

<http://fikih.ihya.org/islam-fikhi/mudarebe.html>, (10-04-2015)

http://sigortagundem.com/haber/doga_da-hedef-tekaful/662211 (25-04-2015)

http://tekaful.net/?page_id=426 (25-04-2015)

http://tekaful.net/?page_id=434 (10-04-2015)

http://www.albaraka.com.tr/bizi_taniyin/detay.aspx?SectionID=AvW7CcOUELQIQzfWvBQMfQ%3d%3d&ContentID=SjpzafdvjZK8baQMqwSZQQ%3d%3d (18-05-2015)

http://www.albarakaturk.com.tr/bireysel_bankacilik/detay.aspx (21-05-2015)

http://www.albarakaturk.com.tr/images/PartDocuments/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf (12-03-2015)

http://www.albarakaturk.com.tr/kurumsal_bankacilik/detay.aspx?SectionID=w%2B5XSIZu9oQRSZ2T2yDqeQ%3D%3D&ContentID=wNUDAiP%2BZcoq2%2Fwo1exNhg%3D%3D (25-05-2015)

<http://www.asyaemeklilik.com.tr/asya-emeklilik---hakkimizda.aspx?pageID=352> (15-04-29015)

<http://www.bankasya.com.tr/bireysel-konut-finansman-destegi.aspx> (21-05-2015)

<http://www.bankasya.com.tr/kobi-akreditif.aspx> (20-05-2015)

<http://www.bankasya.com.tr/kobi-aval-police.aspx> (20-05-2015)

<http://www.bankasya.com.tr/kobi-eximbank-teminat-mektuplari.aspx> (18-05-2015)

<http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-sermaye-ve-ortaklik-yapisi.aspx> (25-05-2015)

<http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc> (23-04-2015)

<http://www.diyanet.gov.tr/tr/icerik/canli-tutulmasi-gereken-sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-karz-i-hasen/6606> (17-04-2015)

<http://www.egm.org.tr/> (08-05-2015)

<http://www.egm.org.tr/?sid=69> (15-04-2015)

<http://www.hikmet.net/content/view/49333/10/> (07-04-2015)

<http://www.isiksigorta.com/hakkimizda.aspx?pageID=10> (15-04-2015)

<http://www.kuveytturk.com.tr/> (20-05-2015)

http://www.kuveytturk.com.tr/faizsiz_bankacilik.aspx (20-05-2015)

<http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx> (25-05-2015)

<http://m.kuveytturk.com.tr/kiymetli-maden-hesabi.aspx> (26-05-2015)

<http://www.neova.com.tr/hakkimizda/finansal-bilgiler> (27-03-2015)

<http://www.personel.klu.edu.tr/dosyalar/.../TEMİNAT%20MEKTUPLARI.pptx> (20-05-2015)

<http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/05/18/ziraat-katilim-bankasi-29-mayista-faaliyete-basliyor> (19-05-2015)

<http://www.samildemir.av.tr/2009/05/ttk-tasarisinin-sigorta-sozlesmesinin-hukumlerine-iliskin-maddeleri-ile-getirilen-duzenlemelerin-degerlendirmesi/> (21-03-2015)

<http://www.sigortasikayeti.com.tr/2014/12/15/neova-karini-hasarsiz-musteriyle-paylasacak/> (15-04-2015)

<http://www.tekafulsigorta.com/> (07-04-2015)

<http://www.tekafulsigorta.com/2010/12/tekaful-sigorta-sistemi-nasl-calsr.html> (25-04-2015)

http://www.tkbb.org.tr/documents/konusmalar/TKBB_Yonetim_Kurulu_Baskani_V_Derya_Gurerk_Konusma_Metni.doc (17-05-2015)

<http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-tarihce> (10-04-2015)

<http://www.tsrsb.org.tr/tsrsb/Birlik/Tarihce/> (21-03-2015)

<http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/tasit-finansmani/Sayfalar/default.aspx> (21-05-2015)

<http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx> (25-05-2015)

<http://www2.diyenet.gov.tr/dinisleriyuksekkurulu/Sayfalar/Sigorta.aspx> (02-05-2015)

<https://www.katilimemeklilik.com.tr/hakkimizda.aspx?pageID=162> (15-04-2015)